19

DÜRER

JURNALUL CĂLĂTORIEI ÎN ȚĂRILE DE JOS

Gheorghe Székely

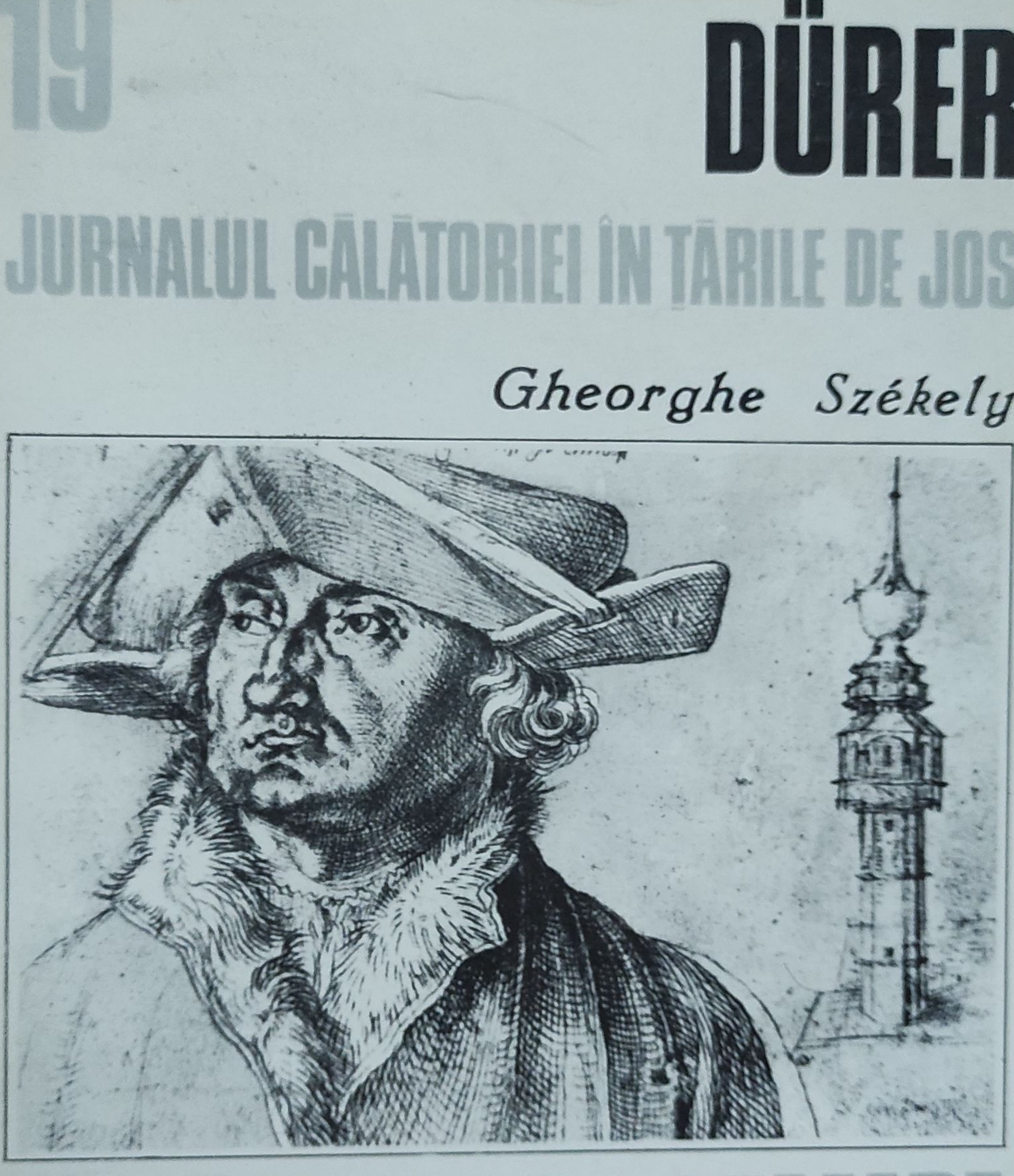

CABINETUL DE STAMPE

19

CABINETUL DE STAMPE

ALBRECHT DÜRER

JURNALUL CĂLĂTORIEI ÎN ŢĂRILE DE JOS

Introducere, traducere şi note
de
GHEORGHE SZÉKELY

EDITURA MERIDIANE
Bucureşti, 1990

INTRODUCERE

În ziua de 12 iulie 1520, în cel de-al cincizecelea an al vieții sale, Albrecht Dürer (1471—1528) — împreună cu soția sa Agnes Frey și slujnica Susanne — părăsește Nürnbergul pentru a întreprinde o călătorie în Țările de Jos.

Mobilul declarat al călătoriei este unul cît se poate de prozaic. În anul 1515, împăratul Maximilian I acordase artistului aflat în slujba sa — și care, potrivit viziunii vremii, începea să îmbătrînească — o rentă viageră de 100 guldeni pe an. După moartea lui Maximilian (12.I.1519) consiliul municipal din Nürnberg, obligat să plătească această rentă din impozitele și taxele încasate de oraș, sistează plata sumei cuvenite lui Dürer. Artistul, preocupat de perspectiva bătrîneții — care te face „mai slab și mai neajutorat" (după cum se exprimă într-o scrisoare adresată orașului) — se hotărăște să apeleze la tînărul împărat Carol V, urmașul lui Maximilian, în vederea reconfirmării rentei sale. În acest scop, cuprins parcă de panică, este decis să-i prezinte o suplică împăratului, chiar de-ar fi să călătorească pînă-n Spania sau Anglia, pentru a-l întîlni. Pînă la urmă, în locul acestei „expediții", Dürer îl însoțește pe prietenul său, umanistul Willibald Pirckheimer (1470—1530) în Elveția, unde îl cunoaște pe reformatorul Ulrich Zwingli și de unde se întoarce în iulie 1519. Proiectata călătorie va avea loc abia peste un an, și anume în Țările de Jos, după ce se aflase că împăratul își va face intrarea triumfală în Antwerpen și va fi încoronat la Aachen, obiective oricum mai accesibile pictorului nürnberghez.

O serie de circumstanțe ne fac, totuși, să credem că renta viageră nu a constituit singurul mobil al călătoriei, cu atît mai mult cu cît, după reconfirmarea ei de către Carol Quintul, Dürer mai poposește în Țările de Jos încă șapte luni.

Atît analiza stilistică a operei, cît și diversele mărturii contemporane atestă faptul că în acea perioadă artistul trecea printr-o profundă criză emoțională, ceea ce nu a rămas fără urmări asupra creației sale. Era perioada de început a unor mari convulsii religioase și sociale, iar Dürer, cu antenele-i sensibile de artist, sesizase de timpuriu mișcările tectonice subterane, ce vor culmina întîi în Reforma lutherană, iar mai apoi în Războiul țărănesc german.

„Lui Dürer îi merge prost" („*Türer male stat*"), notează Pirckheimer în primăvara anului 1519, iar tînărul pictor Jan van Scorel, sosit în același an la Nürnberg, pentru a solicita sfatul și îndrumarea reputatului artist german, îl găsește atît de preocupat de „învățăturile prin care Luther începuse să tulbure liniștea lumii", încît preferă să se îndrepte spre alte regiuni ale Germaniei (apud E. Panofsky). În aceeași ordine de idei nu e lipsit de interes faptul că într-o listă, întocmită de Dürer în 1520/21, figurează nu mai puțin de 16 scrieri ale lui Martin Luther (cf. Lange / Fuhse), că în cursul călătoriei în Țările de Jos artistul nu va scăpa nici un prilej de a achiziționa și alte scrieri incendiare ale reformatorului și de a-i frecventa pe contestatarii papalității în frunte cu umanistul Erasm din Rotterdam.

Se pare, așadar, că Dürer, cuprins de o mare neliniște și o acută criză de inspirație,

simte nevoia imperioasă a unei schimbări de mediu, de a evada pentru un timp din atmosfera cam rigidă și conservatoare a Nürnbergului și de a-și reîmprospăta universul de impresii, trăiri și imagini — absolut necesare unui nou avînt creator. Judecînd după bagajele de drum ale artistului — bagaje care cuprindeau o uriașă cantitate de gravuri individuale, precum și ciclurile sale tematice în formă de cărți, alături de un număr de picturi —, se pare că Dürer concepuse acest periplu *și* ca o „călătorie de afaceri". Reamintim că el este primul artist care e totodată și propriul editor și colportor (prin intermediul mamei și al soției) al operei sale grafice, iar tirajele duse spre vînzare în Țările de Jos erau menite să acopere cheltuielile inerente călătoriei.

Pînă în 1520 Dürer își realizase cea mai mare parte a creației sale grafice — aproape trei sute de xilogravuri și c. o sută de gravuri cu dăltița în aramă —, operă care, după această dată, se va îmbogăți cu prea puține piese. Faptul că pleacă la drum cu un număr atît de mare de gravuri și „cărți" (fiecare în mai multe exemplare), atestă convingerea artistului că va găsi în Țările de Jos un debușeu sigur pentru lucrările sale. Se știa de mult că gravurile lui Dürer cunoșteau acolo o largă circulație în atelierele pictorilor și gravorilor, care se foloseau de ele ca de o sursă prețioasă de forme noi, ca de un vocabular de figuri și teme din care se „serveau" după plac, conceptele de „originalitate" sau „proprietate artistică" fiind încă practic necunoscute. Se poate astfel afirma, fără exagerare, că artiștii din Țările de Jos au avut parte de revelația Renașterii italiene în bună parte prin intermediul lui Dürer. În pofida tuturor influențelor italiene incorporate în creația sa, ca și a căutărilor sale curajoase, el a rămas totuși marcat de spiritul medieval nordic, mai accesibil artiștilor flamanzi (cf. J.-A. Goris/G. Marlier).

I. Hans Schwarz, *Medalie Dürer* (model), 1520

În vara anului 1520 ciuma bîntuia din nou la Nürnberg, ceea ce l-a determinat, probabil, pe artist să plece la drum nu singur, ca altă dată, ci împreună cu soția și slujnica sa.

Pe lîngă toate acestea, să nu uităm că Dürer este un călător împătimit, pasiune căreia îi dă curs ori de cîte ori are prilejul, întreaga sa viață și creație fiind marcate și înrîurite de peregrinările care-i îmbogățesc cunoștințele, relațiile și inspirația*. Plecările sale periodice sînt impulsionate de o invincibilă dorință cognitivă, dominată de țeluri artistice și teoretice ce se îmbină cu o curiozitate structurală de tip umanist. Lărgirea orizontului coincide cu procesul cu-

---

* Enumerăm, pe scurt, principalele călătorii întreprinse de Dürer. Astfel, după încheierea uceniciei în atelierul pictorului nürnberghez Michael Wolgemut (1434—1519), între aprilie 1490 și mai 1494 pleacă în drumeție, cutreierînd orașele din Renania, trece prin Elveția și poposește la Colmar, luînd contact cu arta lui Martin Schongauer (1425/30—1481). Lucrează la Basel, ca ilustrator de cărți și xilograf (*Corabia nebunilor* de Sebastian Brant ș.a.), apoi își începe cariera de pictor la Strassburg (*Autoportretul cu rămureaua de scaiete*, 1493). În toamna anului 1494, după căsătoria cu Agnes Frey, pleacă la Veneția, trecînd prin Augsburg, Innsbruck, pasul Brenner,

fundării în sinele explorat cu aceeași lucidă contemplare pe care artistul o acorda universului vizibil, apropiat sau de pe alte meleaguri (cf. V. G. Marica).

Urmînd firul apelor și făcînd o parte a traseului cu corabia (pe Main și Rin), Dürer acoperă distanța dintre Nürnberg și Antwerpen în trei săptămîni, pentru a-și stabili cartierul general la hanul anversez al lui Jobst Blanckvelt, de unde își va efectua toate deplasările — mai scurte sau mai lungi — la Mechelen, Bruxelles, Aachen, Köln, Bergen-op-Zoom, insulele din Zeelanda, Brugge, Gent.

După descoperirea de către portughezi a drumului maritim spre Indii, primele corăbii cu prețioasele lor încărcături exotice ancorează în portul Antwerpen încă din anul 1501. În primele decenii ale secolului al XVI-lea, cu cei peste 120.000 de locuitori ai săi, orașul de pe estuarul fluviului Schelde

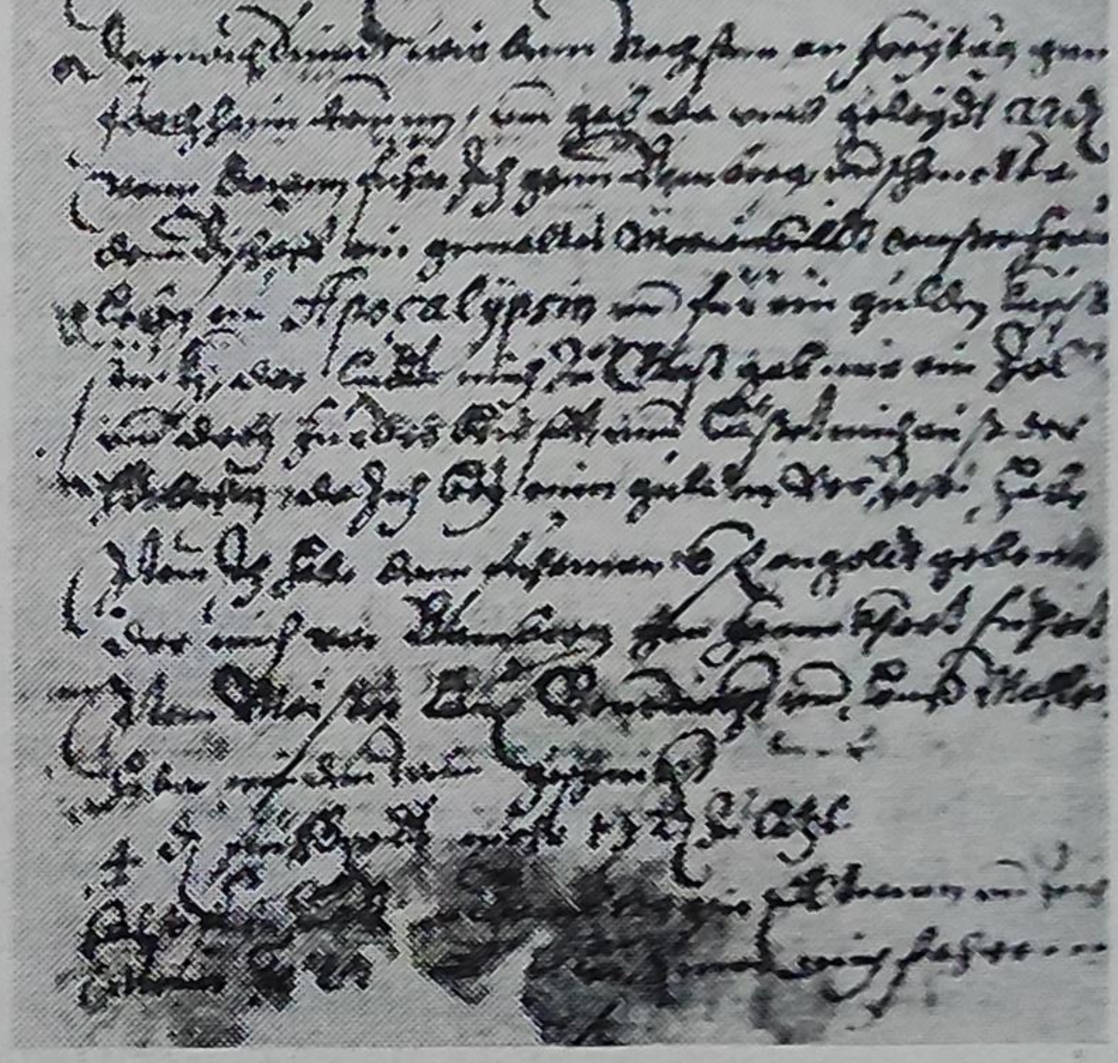

II. Prima filă a manuscrisului B
Nürnberg, Stadtarchiv

(Escaut) — unde au fost atrași marii negustori din Portugalia și Italia ca și magnații metalului din sudul Germaniei, în frunte cu familiile Fugger, Welser și Höchstetter — se număra printre cele mai însuflețite și mai bogate centre ale negoțului european, lăsînd în urmă, sub acest aspect, vechi și strălucite metropole comerciale, ca Veneția sau Genova. Tot ce era mai frumos sau mai de preț în Europa acelei vremi se găsea la „tîrgurile libere" de la Antwerpen: Italia își trimitea acolo țesăturile de mătase și brocart, coloni-

---

Trento, Verona, Padova (?). În Italia, unde rămîne pînă în primăvara anului 1495, este înrîurit de creația unor artiști ca Mantegna (1431—1506) și Pollaiuolo (1429—1498) și execută, după natură, o serie de peisaje în acuarelă. În anii 1505—1506 întreprinde a doua călătorie la Veneția, de data aceasta ca pictor consacrat și reputat *(Portretul tinerei venețiene, Sărbătoarea cununilor de trandafiri)*, avînd relații cu Giovanni Bellini (c. 1430—1516) și Giorgione (c. 1478—1510). Cu același prilej vizitează și Bologna, pentru a se iniția în știința perspectivei și a proporțiilor. În 1517 pleacă la Bamberg, iar în 1518 este prezent la Dieta din Augsburg, unde face studii pentru *Portretul împăratului Maximilian I* și pentru cel al lui *Jakob Fugger cel Bogat* (amîndouă realizate în 1519). În 1519 întreprinde amintita călătorie în Elveția, în tovărășia lui Pirckheimer și a lui Martin Tucher, întîlnindu-l, la Zürich, pe Ulrich Zwingli. (După Waetzoldt, Dürer ar fi vizitat și Țările Baltice, ajungînd pînă la Riga și în Livonia; după alți exegeți ar fi fost și la Roma, în Spania și în Anglia. Toate aceste supoziții au fost deocamdată abandonate, din lipsa unor probe peremptorii.)

ile portugheze, mirodenii și zahăr, Germania, cupru, Franța, vinuri nobile, Anglia, metale prețioase. La rîndul lor, localnicii exportau produsele meșteșugurilor din Flandra: covoare și tapiserii, stofe scumpe, țesături de in, lucrări de orfevrărie de un gust ales. Pentru a sugera amploarea schimburilor comerciale, este suficient să amintim că în acei ani peste o mie de importante case de comerț din Europa aveau acolo reprezentanțe permanente (așa-zisele „contoare" și „factorii") și că un membru al familiei Fugger lăsase moștenire o avere de două milioane de ducați...

Călătoria în Țările de Jos (12 iulie 1520—15 iulie 1521), de unde se întoarce cu sănătatea grav zdruncinată, este ultima pe care Dürer o mai poate întreprinde, fiind, totodată, una dintre cele mai semnificative prin rezultatele ei. Ea este consemnată în *Jurnalul*, pe care îl dăm în traducere integrală, precum și în desenele și picturile realizate pe drum, din care reproducem majoritatea celor ce ne-au parvenit.

La prima vedere *Jurnalul călătoriei în Țările de Jos* nu este altceva decît un carnet de însemnări gospodărești, pentru uz strict personal, în care autorul notează conștiincios toate cheltuielile și încasările făcute, pentru a putea desluși în final dacă — și în ce măsură — a fost profitabilă întreaga întreprindere. Înregistrînd fiecare etapă a drumului, consemnînd fiecare episod aparent neînsemnat, *Jurnalul* se constituie pînă la urmă, din aproape în aproape, într-un adevărat corpus de informații concrete, semnificative despre realitățile economice, culturale și artistice ale Țărilor de Jos (dar și ale unei întinse zone din Germania) din anii 1520—1521. Pe de altă parte, notarea riguroasă a sumelor realizate din lucrările vîndute, ca și a tuturor cheltuielilor de transport, cazare și subzistență, alături de diversele cumpărături, fără să omită consemnarea cadourilor, a bacșișurilor, a banilor băuți la cîrciumă sau pierduți la jocuri, ne îngăduie să tragem anumite concluzii de loc lipsite de interes. Aflăm, de pildă, că Dürer încasase pe portretele desenate în cursul călătoriei, una peste alta, cîte un gulden (= florin) — atît cît plătise pe o basma subțire olandeză sau o pereche de cizme, — în timp ce drumul cu corabia, de la Mainz la Köln, îl costase suma de 3 guldeni. Modicitatea onorariilor încasate pare astăzi cu atît mai flagrantă, cu cît în cursul ultimelor decenii cotele operelor düreriene au atins cifre de-a dreptul astronomice. Astfel, de pildă, pe o singură acuarelă de numai 14,2×11,5 cm, vîndută la licitație, s-a plătit, în prețuri comparate, de cîteva ori mai mult decît tot ce încasase Dürer de-a lungul unei vieți întregi de asiduă creație... (apud W. Bongard / M. Mende).

După cum reiese din însemnările sale zilnice, în afară de acoperirea nevoilor imediate ale vieții cotidiene, artistul cheltuiește sume importante achiziționînd o cantitate uriașă de obiecte eterogene, utile sau inutile, demne de un adevărat „cabinet de curiozități". Coarne de bivol și țesături de Arras, papagali și maimuțe, copite de elan și carapace de broască țestoasă, înotătoare de pește și fructe tropicale, cranii și vase de porțelan — totul îl atrage pe acest colecționar pasionat, încîntat de tot ce este neobișnuit sau venit de pe meleaguri îndepărtate. În același timp Dürer — econom pînă la zgîrcenie în lucrurile mici — se dovedește a fi mînă spartă cînd e vorba să se revanșeze pentru cadourile primite, răspunzînd, la rîndu-i, cu atenții de o valoare întotdeauna superioară celor ce i-au fost oferite.

Toate acestea îl fac pe artist să consemneze lapidar și destul de detașat: „De pe urma tuturor lucrărilor, cheltuielilor, vînzărilor și altor daravere avute în Țările de Jos am avut parte mai mult de pagubă, în toate

treburile mele cu stările înalte sau cu cele de joasă condiție". Iar cu alt prilej notează: „pentru a-i bucura pe oameni, am făcut pretutindeni multe desene și alte lucruri, dar de cele mai multe ori nu m-am ales cu nimic de pe urma muncii mele". Nu-i de mirare că, în asemenea condiții, spre sfîrșitul călătoriei bilanțul acesteia se dovedește a fi în mare măsură negativ sub aspect financiar.

Pînă la urmă, principalul mobil al călătoriei — și cu precădere al prelungirii acesteia — pare a fi setea de nepotolit a lui Dürer de *a vedea* („cel mai nobil simț al omului este văzul", notează pictorul), de a cunoaște meleaguri noi, peisaje pitorești, tipuri cît mai diferite de oameni, monumente de arhitectură și lucrări de artă. El consacră pagini întregi descrierii unei procesiuni și intrării triumfale a lui Carol Quintul la Antwerpen, se minunează de grădina zoologică din Bruxelles și de leii din Gent (pe care-i desenează), de orașul Brugge „minunat de frumos", de Zeelanda, unde apa mării are un nivel „mai înalt decît cel al pămîntului". Relatează cu entuziasm, negăsind cuvinte pentru a-și tălmăci încîntarea, despre comorile aduse de conchistadori din Mexic, oferindu-ne primul omagiu european închinat artei precolumbiene. „În toată viața mea — scrie pictorul — n-am mai întîlnit nimic să-mi fi bucurat inima mai mult decît aceste obiecte. Căci am văzut lucrări uimitoare de [mare] artă și m-a încîntat subtila ingeniozitate a unor oameni de pe meleaguri îndepărtate".

În același timp, pictorul este preocupat de lărgirea contactelor sale, legînd prietenii cu oameni de vază ca Erasm din Rotterdam (care, împreună cu Rabelais și Montaigne, afirma „forța eternă și necesitatea îndoielii"), cu mai-marii numeroasei colonii de negustori străini (*domini mercatores*) la Antwerpen, în afară de pictorii, sculptorii și aurfărarii care-l primiseră pretutindeni cu onoruri cuvenite unui adevărat principe.

În toate drumurile și vizitele sale, lui Dürer nu-i scapă nici un prilej de a contempla capodoperele picturii vechi flamande. Se știe din „Cronica de familie" că aurfărarul Albrecht Dürer cel Bătrîn, tatăl pictorului, se perfecționase în secretele meșteșugului său pe lîngă „marii meșteri" din Țările de Jos. El îi inoculase, desigur, tînărului Dürer dragostea și respectul pentru arta lui Jan van Eyck sau Rogier van der Weyden, ceea ce transpare cu claritate chiar și din laconi-

III. Sfîrșitul manuscrisului A
(Sub text: Schițe de pelerine din Țările de Jos)
Bamberg, Staatliche Bibliothek

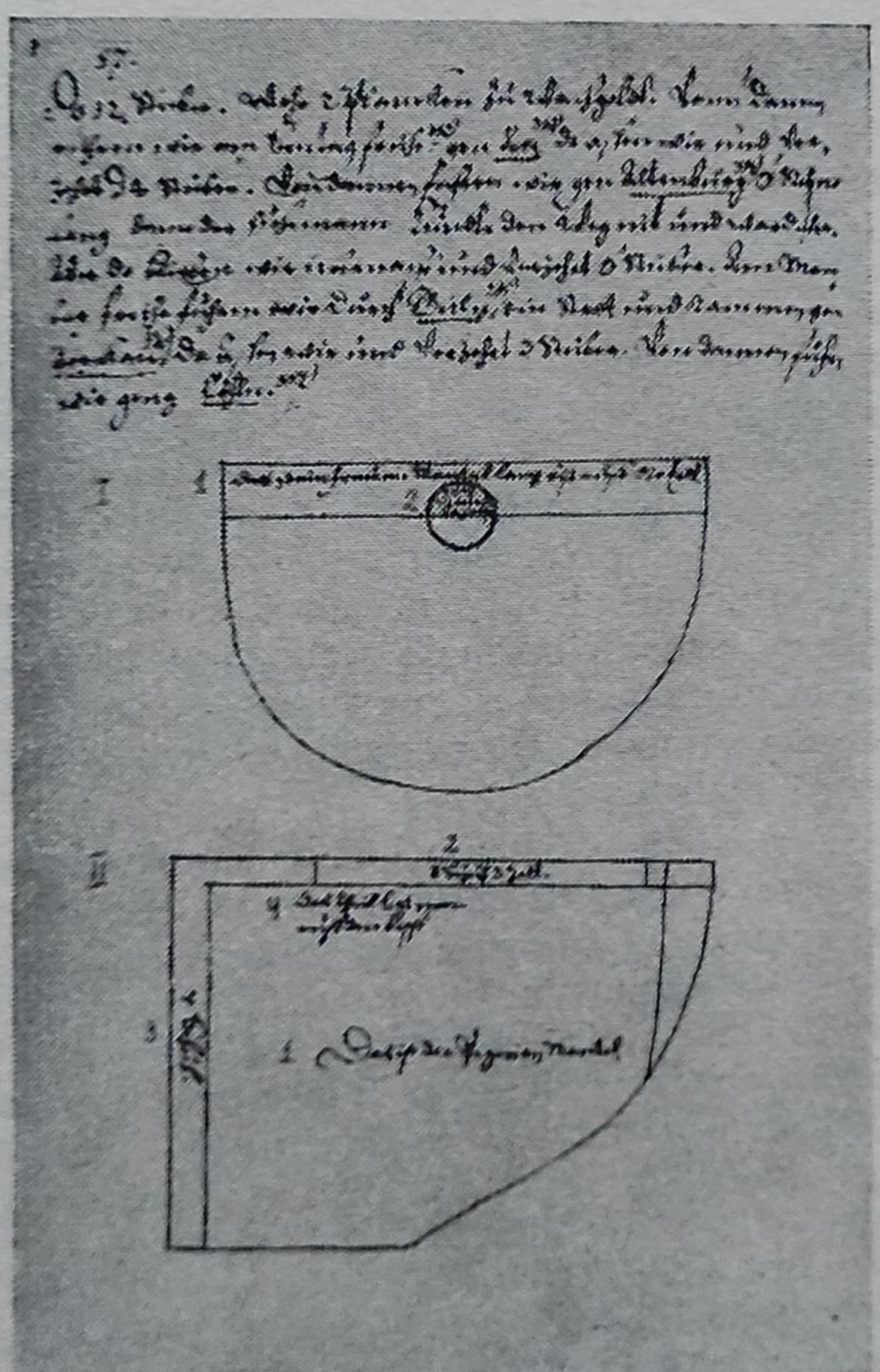

cele rînduri ale *Jurnalului*. Totuşi, oricît de sumare ar fi impresiile pictorului suscitate de operele de artă contemplate, ele sînt adeseori de o mare valoare, fiindcă permit atribuirea unor lucrări despre care nu avem alte informaţii documentare sau consemnează lucrările unor mari artişti, dispărute ulterior. Lui Dürer îi datorăm redescoperirea lui Stefan Lochner (m. 1451), principal maestru al şcolii din Köln în prima jumătate a secolului al XV-lea. Tot el ne informează despre capodoperele lui Van der Weyden de la primăria din Bruxelles [*Justiţia împăratului Traian* şi *Justiţia lui Herkenbald*], care au pierit în 1695 cu prilejul bombardării oraşului de către francezi. Cu interes priveşte Dürer şi creaţia artiştilor contemporani, cum ar fi sculptorul Conrad Meit, pictorii Lucas van Leyden, Jan Provost, Bernaert van Orley sau Joachim Patinir pe care-l numeşte „bunul peisagist", incetăţenind astfel denumirea unui important gen al picturii.

În tot cursul călătoriei pictorul desenează cu nesaţ orice-i iese în cale, face portretele unor oameni de vază sau de rînd — chiar fără vreo comandă, doar pentru propria plăcere (cf. Wölfflin) — şi dăruieşte, cu multă generozitate, atît din gravurile sale, cît şi din desenele schiţate cu diverse prilejuri. „Cum e în stare el, în cursul călătoriei în Ţările de Jos, — scrie Goethe în 1786 — să dea superbele-i opere de artă [gravuri, *N. n.*] în schimbul unor papagali şi, pentru a economisi niscaiva bacşişuri, să facă portretele unor slugi (...)! Mie mi se pare aşa un biet nebun de artist nespus de emoţionant, pentru că reflectă în esenţă şi soarta mea, doar că eu mă pricep să mă descurc ceva mai bine".

Caracterizat în general printr-un extrem laconism şi o mare sobrietate, limbajul *Jurnalului* abandonează orice rezervă, devenind vehement şi de o extraordinară elocvenţă, în momentul în care lui Dürer îi parvine vestea despre „răpirea" şi poate chiar uciderea lui Luther (de fapt o lovitură de teatru înscenată de principele elector Friedrich II cel Înţelept, pentru a-l pune la adăpost pe reformator, excomunicat de papă şi declarat în afara legii de împărat). Revoltat de cupiditatea înaltului cler catolic profund implicat în imoralul comerţ cu „indulgenţe", pictorul rosteşte un necruţător rechizitoriu la adresa scaunului papal, identificat cu „porţile iadului", ca şi a Inchiziţiei, deplîngînd soarta celor al căror „sînge nevinovat" a fost vărsat de „papa, preoţii şi călugării" care vor fi „judecaţi şi afurisiţi" pentru nelegiuirile lor.

Într-un lung pasaj distonînd cu restul *Jurnalului*, cu accente de o intensitate amintind de xilogravurile sale închinate Apocalipsului, Dürer face o adevărată profesiune de credinţă, demonstrînd fără drept de tăgadă că el îşi pusese speranţa într-o reformă care să nu se limiteze la probleme de cult, ci să preconizeze şi îmbunătăţirea stării sociale a muritorilor de rînd. Astfel, judecînd fără milă „papalitatea necreştinească", el îşi pune nădejdea în eliberarea lumii de „nedreapta tiranie a puterii seculare", cu al cărei concurs „sîntem despuiaţi şi ni se suge sîngele şi sudoarea, toate fiind însuşite de această adunătură trîndavă şi nelegiuită, din cauza cărora oamenii nevoiaşi şi bolnavi trebuie să piară de foame" — pentru a sfîrşi cu evocarea victimelor atîtor nedreptăţi care „strigă după răzbunare".

Departe de a fi tentaţi să presupunem conexiuni obligatorii între aspiraţiile lui Dürer şi anumite fapte avînd legătură cu atelierul său, nu putem omite, totuşi, să semnalăm că trei discipoli ai pictorului — Georg Pencz, Hans Sebald Beham şi fratele său Bartel Beham —, acuzaţi de erezie („*die drei gottlosen Maler*" = cei trei pictori nelegiuiţi) şi de aţîţare la „împărţirea bunurilor" (!), au fost expulzaţi în 1525 din oraşul Nürnberg şi că Hieronymus Andreä, cel mai bun gravor în lemn (*Holzschneider*) al atelierului

IV. Dürer, *Autoportret în ipostază de „vir dolorum"*, 1522

dürerian fusese tras la răspundere de către Consiliul municipal pentru atitudinea sa favorabilă țăranilor răsculați.

*

* *

Albrecht Dürer se întoarce din Țările de Jos cu un tezaur de impresii și trăiri proaspete, cu problema rentei rezolvată, copleșit de onoruri, dar grav marcat din punctul de vedere al sănătății, suferind de o boală care îl va secătui înainte de vreme, provocîndu-i moartea la nici 57 de ani (6.IV.1528).

Într-un *Autoportret* în ipostază de *vir dolorum* — desen în condei de metal din 1522, considerat de Panofsky drept chintesența perioadei sale tîrzii de creație — putem descifra cu ușurință urmele bolii ce-l macină din zilele în care, plecat din Antwerpen, făcuse o excursie în Zeelanda (decembrie 1520). Părul rărit, cu firul subțire, spatele încovoiat, umerii căzuți, abdomenul atîrnînd, vizibil umflat, brațele subțiate, expresia suferindă sînt tot atîtea dovezi ale bolii (malarie?) contractată în acele regiuni mocirloase, pline de țînțari. Există, totuși, suficiente elemente care ne fac să opinăm că maladia lui Dürer nu debutase în timpul călătoriei în Țările de Jos. Se știe că după cea de-a doua călătorie la Veneția (1505—1506), regiune de asemenea infestată de paludism, pictorul începuse să sufere de accese febrile. În *Autoportretul* cu pana, schițat, probabil, în 1509—1510 și destinat, pesemne, unui consult medical „prin corespondență", pictorul colorează cu galben zona

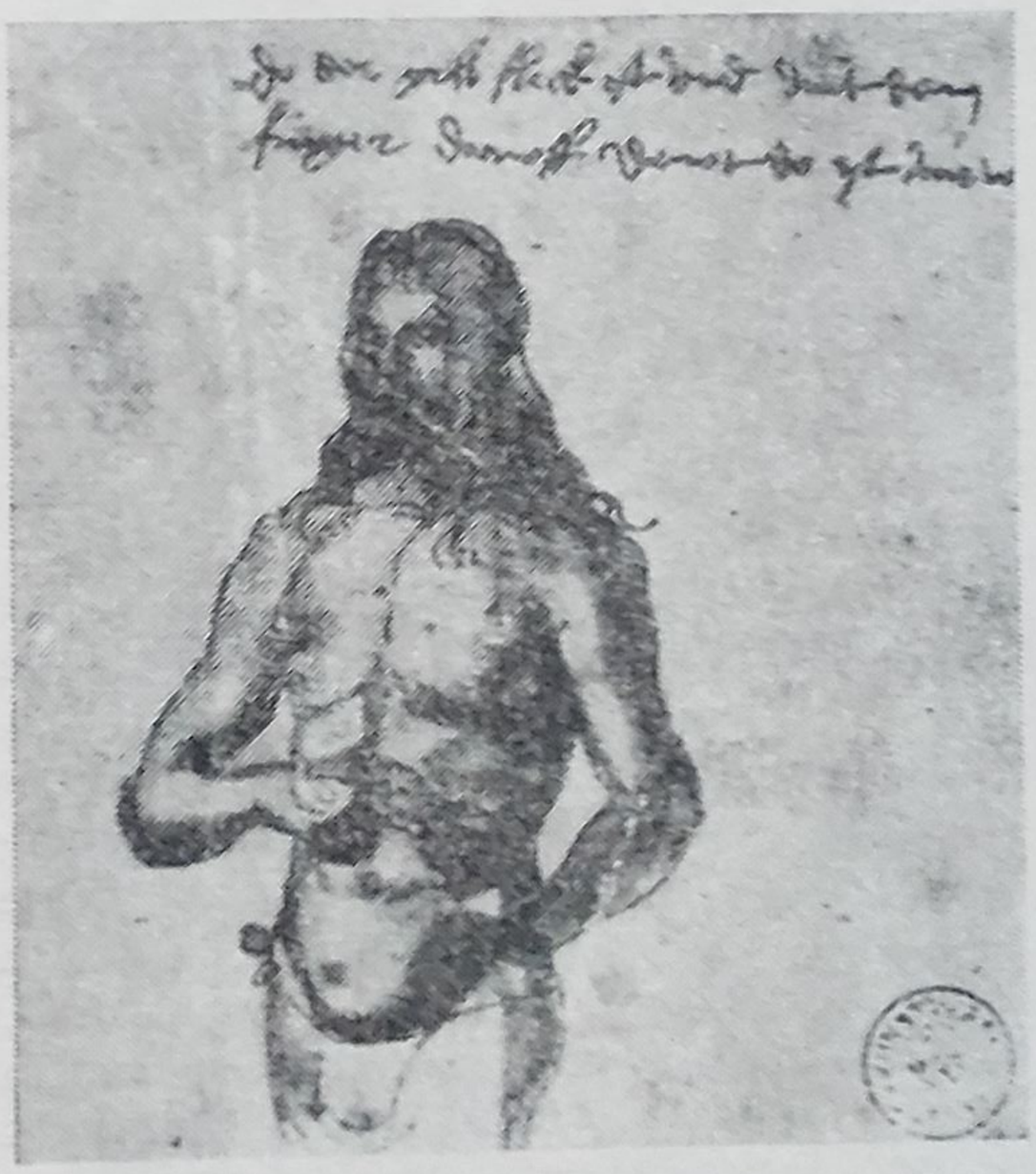

V. *Dürer bolnav*, 1509/10(?)
text autograf: „Acolo unde e pata galbenă, pe care o arăt cu degetul, acolo mă doare".

dureroasă (splina?), prevăzînd desenul și cu următorul text autograf: „Acolo unde este pata galbenă, pe care o arăt cu degetul, acolo mă doare". Iată de ce sîntem tentați să credem că excursia în Zeelanda — prilej de noi inoculări cu parazitul paludismului — a reactivat și agravat în mod fatal o afecțiune mai veche, transformînd-o în malarie cronică cu splenomegalie (cf. V.G. Marica).

Este deosebit de impresionantă și semnificativă traiectoria pe care o descrie artistul în înfățișarea propriei imagini. Dacă în *Autoportretul* din 1500 (München) și gravura în aramă cu *Năframa sf. Veronica* din 1513 el își stilizează trăsăturile pînă a le conferi atributele unui adevărat *Beau Dieu*, de data aceasta — în 1522, la un an după călătoria în *Țările de Jos* — el lasă de o parte orice vanitate, apărînd în ipostaza umilă a unui muritor suferind, care-și dă seama că zilele îi sînt numărate.

*
* *

Rezultatul artistic nemijlocit și de-a dreptul cuceritor al călătoriei îl constituie desenele executate în Renania și în Țările de Jos. În *Jurnal* se fac trimiteri la peste 140 de desene, în bună parte portrete, dar pictorul nu consemnase, desigur, toate desenele executate pe drum.

În afară de lucrările individuale, pe foi volante (printre care portrete în cărbune de format mare — c. 35×25 cm — pe care le-a vîndut sau dăruit împreună cu niște mici panouri folosite drept suport), Dürer a utilizat două carnete de schițe. Primul era de format mic, orientat pe înălțime, în care a desenat cu pana și din care s-au păstrat, chiar dacă dispersate în diverse locuri, în jur de 15 file. Celălalt carnet, de format oblong, fusese destinat în exclusivitate desenelor în condei de argint, realizate pe ambele fețe ale filei. Adeseori formatul nefiind potrivit pentru umplerea suprafeței cu imaginea desenată, pictorul a lăsat liberă jumătatea filei, completată ulterior cu un alt desen (uneori din alt loc sau cu altă dată), rezultatul dînd totuși impresia unei intenții compoziționale de un voit contrast formal sau psihologic. Aceasta-i senzația pe care ne-o lasă, de pildă *Fetița din Köln* și *Agnes Dürer*, privind în direcții divergente, portretul lui *Marx Ulstat* și *Frumoasa fată din Antwerpen* sau *Bătrîna din Bergen* și *Tînăra din Goes* — care toate se constituie în cîte un „dublu portret", oferind neașteptate și probabil involuntare contraste de vîrstă, caracter și psihologie (cf. Panofsky). De menționat, însă, că nu toate schițele din acest carnet sînt făcute direct după motiv, o parte din ele fiind copiate — spre a fi păstrate tematic — după unele desene în cărbune pe care pictorul le vînduse.

Reprezentînd cam o zecime din cele aproximativ o mie de desene care ne-au parvenit din opera sa grafică, ele demonstrează o dată mai mult atitudinea cu totul nouă a lui Dürer față de acest important domeniu al artelor plastice, desenele nemaifiind considerate doar studii sau schițe în vederea realizării unor picturi, ci lucrări *autonome*, făcute după motiv *pro memoria*, pentru propria plăcere a artistului. Este semnificativ sub acest aspect desenul *Poarta Schelde din portul Antwerpen*, schițat în condei de argint. Prin caracterul ei sumar, de pură linearitate, perfect echilibrată pe o curajoasă linie compozițională în diagonală, lucrarea pare de-a dreptul „japoneză", caracter accentuat și prin sugerarea mișcării apei printr-o simplă linie ondulată (în prim-planul din stînga jos), ca și prin ritmul crescînd al catargelor de bărci, culminînd în ciudata construcție țuguiată din dreapta imaginii.

Destul de numeroasele desene de edificii și peisaje urbane — care constituie uneori fundalul, adăugat ulterior, al unor portrete

— anunță, parcă, poezia austeră, dar misterioasă a vedutelor pariziene ale lui Charles Méryon (1821—1868).

Judecînd după însemnările lui Dürer, el a desenat în timpul călătoriei în jur de 120 de portrete, din care multe ne-au parvenit, chiar dacă identificarea lor este adeseori problematică. Ele oglindesc, toate, efortul permanent al artistului de a-și exersa mîna, de a capta esențialul din trăsăturile, caracterul și tipul „fiziognomic" al modelului. Drept rezultat, portretele devin tot mai bogate în forme individuale, părînd totodată mai calme și mai simple. Este vorba nu numai de o dezvoltare a îndemînării, a măiestriei tehnice, ci și de faptul că o dată cu exersarea „privirii" cresc, se ascut sensibilitatea și receptivitatea artistului. Este etapa deplinei maturități în care Dürer începe să sesizeze și să surprindă grandoarea — fără artificii — chiar și în lucrurile cele mai simple (cf. Wölfflin).

După cum ne informează *Jurnalul*, Dürer plecase la drum luînd cu el un număr de picturi mai mici — printre care *Portretul lui Maximilian I* (1519), care nu-i plăcuse regentei Margareta de Austria, fiica împăratului —, altele fiind realizate în cursul călătoriei. Trecînd în revistă însemnările zilnice ale artistului, Flechsig conchide că acesta ar fi realizat în Țările de Jos un număr de unsprezece picturi în ulei, dintre care cinci portrete. Dintre acestea ne-au parvenit doar compoziția cu *Sf. Ieronim* de la Lisabona, *Portretul de tînăr* („*Bernhard von Resten*") de la Dresda și *Portretul lui Lorenz Sterk* de la Boston. (După Panofsky, un *Portret de femeie*, păstrat la Toledo, Ohio, S.U.A. ar fi portretul soției lui Blanckvelt, pomenit în *Jurnal*, în timp ce vigurosul *Portret de bărbat* de la Prado, considerat de Flechsig a-l înfățișa pe Jobst Blanckvelt, hangiul din Antwerpen, a fost exclus din rîndul lucrărilor pictate în timpul călătoriei).

Jurnalul călătoriei în Țările de Jos ne sugerează în maniera cea mai directă psihologia lui Dürer, oferindu-ne totodată indicații prețioase asupra metodelor de lucru ale maestrului nürnberghez, ca și asupra genezei unor lucrări existente și astăzi sau cunoscute doar documentar. Astfel, de pildă, notațiile riguroase ale artistului ne permit să reconstituim aproape toate etapele de realizare a unui tablou asemeni celui dedicat *Sf. Ieronim*.

Pe la sfîrșitul lunii octombrie 1520, după sosirea la Köln, pictorul notează că a dat „2 pfenigi de argint pe o mică tigvă". Peste

VI. Dürer, *Sf. Ieronim*, pictat la Antwerpen, martie 1521

cîteva săptămîni, întors la Antwerpen, consemnează că a plătit trei stüberi unui bărbat care-i stătuse model pentru a fi desenat. După toate probabilitățile este vorba de *Bătrînul de 93 de ani* din schița preparatorie păstrată la Albertina, Viena. În continuare a mai executat trei desene preliminarii în alb și negru, pe hîrtie cu preparație cenușie: un studiu pentru brațul stîng (probabil al aceluiași bătrîn), un craniu și un pupitru cu cărți. După toate acestea pe la sfîrșitul lunii martie 1521 citim următoarea notație: „Am pictat în ulei, cu multă grijă un *Sf. Ieronim* pe care i l-am oferit lui Rodrigo portughezul". Menționăm că tabloul a fost dus în Portugalia, unde a rămas pînă în zilele noastre, astăzi fiind păstrat la Muzeul de artă veche din Lisabona.

Înrîurit vizibil de tradiția flamandă a portretului (v. solemnitatea calmă a figurii, valorile de clarobscur, îngustarea cadrului, fondul monocrom, întunecat, tratat în aplături, elementele de natură moartă, omiterea peisajului sau a decorului interior, accentul pus pe adîncirea psihologică și expresivitatea modelului), Dürer realizează un tablou care — după opinia lui Panofsky — nu putea fi creat decît la Antwerpen, fiind vădit influențat de viziunea, chiar și de schema compozițională ale lui Quinten Massys (1466—1530), dacă n-ar fi să ne gîndim decît la *Zaraful și soția sa* (1514) de la Luvru. În acelaşi timp maestrul nürnberghez făureşte un model al temei sf. Ieronim — simbol al vieții studioase —, prototip care va fi urmat (adeseori chiar pastişat sau copiat) de o serie întreagă de artiști neerlandezi, de la Lucas van Leyden și Marinus van Reymerswaele, pînă la Joos van Cleve și chiar pînă la Jan van Hemessen în secolul al XVII-lea.

În legătură cu interesantul *Portret de tînăr* de la Dresda, identic, probabil, cu cel pomenit de Dürer în perioada sa anversează, după 16 martie 1521 („Acum l-am pictat pe Bernhart von Resten în ulei"), unii exegeți înclinau să creadă mai demult că acesta l-ar înfățișa pe pictorul Bernaert van Orley, supoziție abandonată între timp. Scrisoarea din mîna modelului — de obicei atributul unui negustor — purta numele (poate și domiciliul?) adresantului, din care se mai poate descifra: „*Dem Pernh... zw...*". Întrucît în perioada respectivă nu s-a găsit nicăieri urma vreunui negustor numit Bernhart von Resten, ni se pare plauzibilă ipoteza lui E. Brand că ar fi vorba de portretul lui

VII. Dürer, *Portret de tînăr („Bernhard von Resten")*, pictat la Antwerpen, martie 1521

Bernhard von Reesen, negustor din Danzig (*apud* Albert d'Haenens, *Die Welt der Hanse*, Antwerpen, 1984).

Lungile popasuri făcute pe meleaguri străine, contactul permanent și asiduu cu persoane aparținînd tuturor stărilor au stimulat și înviorat puternic arta portretistică a lui Albrecht Dürer, sporindu-i receptivitatea și capacitatea de a surprinde instantaneu individualitatea modelului (cf. Friedländer). Spectacolul plin de viață trepidantă a orașului Antwerpen, metropolă prosperă și cosmopolită a finanțelor europene din prima jumătate a secolului al XVI-lea, prieteniile legate cu artiștii și umaniștii neerlandezi și influența stimulatoare a concepțiilor acestora, marele volum de studii și desene executate după motiv — toate acestea vor contribui la o vădită împrospătare a inspirației pictorului, care prezentase anterior unele semne de uscăciune și manierism, la o revigorare a creației din ultimul deceniu al vieții sale, în care paleta artistului își domolește strălucirea, cedînd locul unei expresivități sporite, profund meditative.

Este perioada în care concomitent cu finalizarea marilor sale scrieri teoretice (*Îndrumarul pentru măsurători*, 1525; *Tratatul despre fortificații*, 1527; *Tratatul despre proporții*, apărut postum în 1528), Dürer pictează o serie de efigii reprezentative, printre care *Portretul lui Hieronymus Holzschuher* și cel al lui *Jakob Muffel* (amîndouă datînd din 1526), dar și capodopera fazei sale tirzii *Cei patru apostoli* (1526). Personajele acestei lucrări — de fapt niște portrete ideale — corespund principalelor tipuri temperamentale, fiind, printre altele, o chintesență a preocupărilor pictorului de adîncire a cunoștințelor sale fiziognomice, vizibile și în desenele realizate în Țările de Jos. În același timp ele personifică acea „nouă concepție despre măreția umană" (Wölfflin) insuflată lui Dürer

VIII. Dürer, *Lorenz Stark*, pictat la Antwerpen, 1521

de ansamblul constantelor sale preocupări umaniste. „În tinerețe — îi spusese o dată pictorul nürnberghez lui Melanchthon — năzuiam spre diversitate și noutate; acum, în pragul bătrîneții încep să sesizez înfățișarea firească a naturii [*naturae nativam faciem*] și să înțeleg că această sobră simplitate constituie supremul țel al artei".

Încheiem aceste sumare considerații prilejuite de *Jurnalul călătoriei în Țările de Jos* care — împreună cu desenele înfățișînd locuri și oameni întîlniți pe drum — consti-

tuie prima relatare de acest fel din istoria artei, cu unele din inspiratele cuvinte ale lui Max Dvořák, închinate marelui pictor și grafician german: „Întreaga viață a lui Dürer a fost o luptă pentru îmbogățirea propriei personalități, în slujba căreia a încercat să pună tot ce vremea sa îi oferea ca impulsuri și trăiri spirituale: Umanismul și Reforma, concepția italiană și neerlandeză despre artă, teoria și practica, frumusețea și diversitatea vieții și a naturii. Apare în felul acesta un tip de artist cu totul diferit de cel italian și neerlandez din acea vreme, tipul unui nou idealism și universalism care însă nu se întemeiază, ca în cazul lui Leonardo, doar pe empirismul științelor naturii, ci, ca la Goethe trei secole mai tîrziu, pe o participare inepuizabilă la toate preocupările spirituale ale oamenilor și la tot ce putea hrăni fantezia".

GHEORGHE SZÉKELY

Notă asupra ediției

Traducerea a fost realizată prin coroborarea celor două versiuni ale textului dürerian din 1520—1521, așa cum ne-a fost transmis prin intermediul cópiilor păstrate (manuscrisele A și B, v. nota noastră nr. 1).

Pentru redactarea notelor și a listei reproducerilor am consultat aparatul științific al edițiilor de texte düreriene, precum și lucrările unor exegeți de prestigiu ai operei lui Albrecht Dürer (menționate în cele două părți ale Bibliografiei).

Foarte frecventele inconsecvențe ale grafiei numelor proprii (persoane și localități), precum și o serie de grafii eronate sau fanteziste îi aparțin autorului și au fost transcrise întocmai, dîndu-se în paranteze drepte forma corectă (sau cea actuală) a numelor respective. Tot în paranteze drepte s-au făcut unele sumare completări, necesare înțelegerii unor pasaje eliptice sau echivoce.

În cursul călătoriei Dürer a desenat cu condei de argint într-un carnet („cărticica mea"), de asemenea a mai executat desene cu peniță, cu pensula, precum și în cărbune sau cretă. La organizarea ilustrației nu am optat pentru criteriul tehnicii folosite, ci pentru cel cronologic, ceea ce permite urmărirea călătoriei și prin intermediul imaginilor. În cuprinsul Introducerii *sînt reproduse, printre altele, tablourile care ne-au parvenit din cele pictate de Dürer în Țările de Jos.*

Gh. Sz.

JURNALUL CĂLĂTORIEI ÎN ȚĂRILE DE JOS
[12] iulie 1520 – 15 iulie 1521]

Aceasta este călătoria făcută de Albrecht Dürer — dimpreună cu soața sa — în Țările de Jos, fiind primit de împărat, rege și principi cu mare cinstire și înaltă bunăvoință, după cum se poate lesne desluși din cele ce urmează[1].

Anno 1520

[Călătoria de la Nürnberg la Antwerpen]

Părăsind Nürnbergul în joia de după [ziua sf.] Kilian[2], eu Albrecht Dürer, dimpreună cu a mea soață[3], am purces la drum spre Țările de Jos, pe seama și pe cheltuiala mea. Și întrucît în aceeași zi am și trecut de Erlang [Erlangen][4], am poposit peste noapte la Baiersdorf, cheltuind 3 pfunzi fără 6 pfenigi[5]. Urmîndu-ne drumul, a doua zi, într-o vineri, am ajuns la Forcham [Forchheim] unde am dat, pentru a fi călăuziți, 22 pfenigi. De aici, mi-am continuat drumul pînă la Bamberg; sosit acolo, i-am oferit episcopului[6] o imagine pictată a *Fecioarei*, o *Viață a Maicii Domnului*, un *Apocalips*[7], precum și gravuri pe aramă, preț de un gulden. Acesta [episcopul] m-a invitat să-i fiu oaspete, mi-a dat un act pentru a fi scutit de vamă, împreună cu trei scrisori de recomandare, achitînd totodată tot ce am consumat la han, preț de aproape un gulden. Mai departe i-am dat 6 guldeni de aur vizitiului pentru a mă duce de la Bamberg la Franckfurth [Frankfurt am Main]. Cu același prilej, meșterul Laux Benedict[8] și Hans, pictorul[9], m-au cinstit cu vin. [Am cheltuit] 4 pfenigi pe pîine, precum și 13 pfenigi bacșiș. Astfel am plecat de la Bamberg la Eltman [Eltmann]; acolo am prezentat scrisoarea mea de scutire, după care am fost lăsați să ne vedem de drum nevămuiți. [De la Eltmann] ne-am îndreptat spre Zeil [Zeil am Main]. Între timp am cheltuit 21 pfenigi. În continuare am ajuns la Hassfurth [Hassfurt]; am arătat scrisoarea de scutire și m-au lăsat să-mi continui drumul nevămuit. Am dat un gulden la cancelaria [de la Hassfurt? a] episcopului din Bamberg.

Apoi am ajuns la mînăstirea [benedictină] din Theres; am prezentat scrisoarea mea de scutire și m-au lăsat și de data aceasta să-mi văd de drum nevămuit[10]. Mai tîrziu am ajuns la Rein [Untereuerheim?]. Acolo am poposit peste noapte, cheltuind un pfund. Continuîndu-ne drumul, am trecut prin Mayenburg [Mainberg]; am prezentat scrisoarea mea de scutire și m-au lăsat să-mi văd de drum fără să plătesc vamă. Apoi, am ajuns la Schweinfurth [Schweinfurt]; acolo ne-am bucurat de ospitalitatea doctorului Rebart care ne-a tratat cu vin pe săturate. Și aici am fost lăsați să trecem nevămuiți. [Am dat] 10 pfenigi pe o găină friptă, 18 pfenigi pentru bucătărie și copil[11]. Apoi am trecut prin Volkach, după ce mi-am prezentat scrisoarea de scutire. Am pornit din nou la drum, sosind, într-un tîrziu la Schwarcach [Schwarzach]; acolo am poposit peste noapte, cheltuind 22 pfenigi.

Iară lunea ne-am sculat în zorii zilei și am pornit-o mai departe; am trecut prin Tettelbach [Dettelbach], sosind apoi la Kiczing [Kitzingen]; mi-am prezentat scrisoarea de scutire și m-au lăsat să-mi continui drumul nevămuit; am cheltuit 37 pfenigi.

Am trecut prin Sulczfeldt [Sulzfeld] pentru a ajunge la Prait [Marktbreit]; acolo mi-am prezentat scrisoarea de scutire și m-au lăsat și de data aceasta să-mi văd de drum. Mergînd mai departe am trecut de Fricken Haussen [Frickenhausen] sosind la Ochsenfurth [Ochsenfurt]; mi-am prezentat scrisoarea de scutire și m-au lăsat să-mi văd de drum. Și tot așa am trecut prin Eufelstorff [Eibelstadt], apoi prin Haidensfeldt [Heidingsfeld], pentru a poposi la Würczburg [Würzburg], unde mi-am prezentat scrisoarea de scutire de m-au lăsat să trec [nevămuit]. Ne-am continuat drumul pînă la Erla Prunn [Erlabrunn]; acolo am rămas peste noapte și am cheltuit 22 pfenigi.

[De la Erlabrunn] ne-am continuat drumul prin Recz Bach [Retzbach] și Zellingen[12], ajungind la Carstatt [Karlstadt]. Acolo mi-am prezentat scrisoarea de scutire, și m-au lăsat să-mi văd de drum, călătorind pînă la Myna [Gemünden], unde ne-am luat micul dejun, preț de 22 pfenigi. Am prezentat scrisoarea mea de scutire și ne-au lăsat să trecem, continuînd drumul pînă la Hochstätt [Hofstetten?] unde iar mi-am arătat scrisoarea și am trecut nevămuiți. Am trecut prin Lohr, mi-am prezentat scrisoarea de scutire și ne-am văzut de drum; apoi am poposit la Neuenstadt [Neustadt]. Acolo am cheltuit 10 pfenigi pe vin și raci, mi-am prezentat scrisoarea de scutire, ne-au lăsat să trecem fără să plătim și am călătorit pînă la Rotenfelss [Rothenfels]. După ce mi-am prezentat scrisoarea de scutire, ne-au lăsat să rămînem acolo peste noapte, cheltuind pe mîncare și găzduire 20 de pfenigi.

Iară miercuri am pornit-o la drum în zori, am trecut pe la Sant Ecarius[13], apoi am călătorit prin Heudenfeld [Marktheidenfeld] și Trieffenstain [Triefenstein]. Pînă la urmă am ajuns la Homburg unde mi-am prezentat scrisoarea și ne-am văzut de drum, apoi la Wertheim. Mi-am prezentat scrisoarea de scutire, ne-au lăsat nevămuiți și am cheltuit acolo 57 de pfenigi. În continuare am plecat spre Proczel [Stadtprozelten], mi-am arătat scrisoarea și ne-am văzut de drum fără să plătim. Ne-am îndreptat spre Freudenwerg, [Freudenberg], unde din nou mi-am prezentat scrisoarea de scutire de am fost lăsați să trecem. Într-un tîrziu am sosit la Miltenberg unde am poposit peste noapte, cheltuind 61 pfenigi. [A doua zi] după ce mi-am prezentat scrisoarea de scutire, ne-am văzut de drum nevămuiți. Am ajuns la Klingenberg, unde mi-am arătat din nou scrisoarea și ne-au lăsat să trecem. Apoi am trecut prin Werdt [Wörth], mai tîrziu prin Obernburg, pentru a ajunge la Oschen Purg [Aschaffenburg]; mi-am prezentat scrisoarea de scutire, și am trecut nevămuiți, cheltuind 52 pfenigi. De acolo am călătorit spre Selgenstadt [Seligenstadt], apoi spre Steinheim, unde mi-am prezentat scrisoarea și nu ne-au vămuit. Am rămas peste noapte la Johansen (?), care ne-a deschis poarta orașului, arătîndu-ne multă bunăvoință. Am cheltuit acolo 16 pfenigi.

În zorii zilei de vineri[14] am pornit-o spre Kesselstatt [Kesselstadt], mi-am prezentat scrisoarea, am trecut nevămuiți și am ajuns la Franckfurth [Frankfurt am Main]. După ce mi-am arătat și aici scrisoarea de scutire [am intrat în oraș], am cheltuit 6 pfenigi de argint și încă un heller și jumătate. I-am dat băiatului 2 pfenigi de argint, iar pentru noapte încă 6 pfenigi de argint. Cu același prilej domnul Jacob Heller[15] mi-a făcut cinste cu vinul consumat la han.

Am căzut la învoială pentru a fi transportați pe calea apei, cu toate bunurile mele, de la Franckfurth la Mencz [Mainz], în schimbul unei sume de 1 gulden și doi pfenigi de argint. În afară de aceasta i-am [mai] dat băiatului 5 helleri frankfurtezi, astfel că popasul peste noapte [sîmbătă] ne-a costat cu totul 8 pfenigi de argint.

Dumineca, am plecat din Franckfurth cu vasul de dimineaţa, plutind spre Mencz. Parcurgînd aproape jumătatea drumului, am ajuns la Höst [Höchst], mi-am prezentat scrisoarea de scutire de ne-au lăsat fără să plătim, cheltuind de astă dată 8 pfenigi frankfurtezi. Ne-am continuat drumul pînă la Mencz, acolo m-a costat un pfenig de argint descărcatul [lucrurilor mele]. În plus, i-am dat 14 helleri corăbierului, 18 pfenigi pentru legături[16]. Apoi am căzut la învoială pentru a fi transportat, cu vasul de [Köln], dimpreună cu toate bagajele mele [de la Mainz pînă la Köln], în schimbul sumei de 3 guldeni. La Mencz am mai cheltuit 17 pfenigi de argint. De asemenea Peter aurfăurarul, controlorul de monede [al celor din Mainz], mi-a dăruit două butelii cu vin. Veith Farnpühler[17] m-a invitat la masă, însă hangiul său a refuzat să-i primească banii, dorind el însuşi să-mi fie gazdă, amîndoi arătîndu-mi multă cinstire.

Astfel am plecat din Mencz [Mainz], unde rîul Mayn [Main] se varsă în Rin, în lunea de după [ziua sf.] Magdalena[18]. Am cheltuit, pe corabie, 10 helleri pe carne şi 9 helleri pe ouă şi pere. Aurfăurarul Leonhardt [din Mainz] mi-a dăruit vin, precum şi păsări, ca să avem ce găti pe corabia de Cöln. Fratele meşterului Jobst[19] mi-a oferit o sticlă cu vin. Pictorii [din Mainz] mi-au adus şi ei două sticle cu vin pentru călătoria cu vasul.

Acostînd la Erlfelt [Eltville], mi-am prezentat scrisoarea şi nu am plătit nici o taxă. Mai tîrziu am trecut pe lîngă Rüdissheim [Rüdesheim]. La îmbarcare am plătit pentru încărcarea bagajelor mele 2 pfenigi de argint. Am acostat apoi la Ernfels [Ehrenfels], mi-am arătat scrisoarea, m-au obligat [totuşi] să plătesc 2 guldeni de aur, punîndu-mi în vedere că dacă în termen de două luni voi prezenta un înscris de scutire [de taxe vamale], vameşul îmi va restitui cei doi guldeni de aur. Mai tîrziu am ajuns la Pacharach [Bacharach]; acolo m-au pus să mă oblig în scris că în două luni ori voi achita vama, ori voi aduce un act de scutire. În continuare am acostat la Kaw [Kaub]; mi-am prezentat din nou scrisoarea de scutire, dar [vameşul] nu m-a lăsat să-mi continui drumul pînă nu m-am obligat în scris, ca mai înainte. Între timp, am cheltuit 11 helleri. Apoi am sosit la Sanct Gewer [Sankt Goar]; mi-am prezentat scrisoarea de scutire, iar vameşul m-a întrebat de tratamentul care mi-a fost aplicat. La asta i-am răspuns că nu-i plătesc nici un sfanţ.

I-am dat doi pfenigi de argint mesagerului. Acostînd la Papart [Boppard] mi-am prezentat scrisoarea de scutire la vama [arhiepiscopiei] de Trier; m-au lăsat să-mi continui drumul nestînjenit, după ce am dat o declaraţie în scris, întărită cu semnătură şi sigiliu, că nu transport mărfuri obişnuite.

După aceea am sosit la Lonstein [Lahnstein]; mi-am prezentat scrisoarea de scutire; vameşul mi-a dat cale liberă, rugîndu-mă să pun pentru el o vorbă bună pe lîngă prea înaltul meu monsenior de Mencz [Mainz][20]. Mi-a oferit şi o cană cu vin, deoarece o ştia bine pe soaţa mea[21], fiind bucuros să mă cunoască [şi pe mine] aievea. Apoi am ajuns la Engers; mi-am prezentat scrisoarea de scutire. Întrucît vama ţinea de [arhiepiscopia de] Trier, m-au lăsat să trec nevămuit. Am promis să le aduc laude pe lîngă monseniorul de Bamberg[22]. Sosind la Andernach, mi-am arătat scrisoarea şi ne-au lăsat să trecem fără să plătim. Am cheltuit acolo 7 helleri şi încă 4 pe deasupra.

Astfel, în zorii zilei sf. Iacob[23] am pornit-o din Andernach spre Lincz [Linz]. De acolo am plutit mai departe spre Pun [Bonn]; vameşii [de acolo] mi-au dat şi de astă dată cale liberă. După toate acestea am acostat

la Cöln [Köln]. Pe corabie am cheltuit 10 pfenigi de argint, și încă 4 pfenigi pe fructe. La Cöln am plătit 7 pfenigi de argint pentru descărcarea [bagajelor mele] și 14 helleri ajutoarelor de corăbier. Vărului meu Niclas[24] i-am dăruit haina mea neagră, căptușită și garnisită cu catifea, iară soației sale un gulden. Tot la Cöln Hieronymus Focker[25] m-a cinstit cu vin. De asemenea mi-a dăruit vin Jan Chrosenpeck (?), ca și vărul meu Niclas. Ni s-a oferit o gustare la mînăstirea călugărilor desculți [minoriți], iar unul dintre monahi mi-a făcut cadou o batistă[26]. Domnul Johann Grosserpecker (?) mi-a dăruit 12 măsuri[27] din cel mai bun vin. Am cheltuit 2 pfenigi de argint și încă 8 helleri pentru băiețel [ucenic?, slugă?]. Am mai consumat la Cöln preț de 2 guldeni și 14 pfenigi de argint; apoi 10 pfenigi de argint pe legături [pentru bagaje] și 3 pfenigi pe fructe. Am dat un pfenig de argint bacșiș și un altul mesagerului.

După toate acestea, de ziua sf. Pantaleon[28] am pornit-o din Cöln, ajungînd într-un sat numit Postorff [Büsdorf]; am rămas acolo peste noapte și am cheltuit 3 pfenigi de argint. Iară dumineca în zori am plecat spre Rüding [Rödingen]; am luat acolo micul dejun, cheltuind 2 pfenigi de argint și 3 pfenigi și încă 3 pfenigi. Apoi ne-am oprit la Freyenaltenhofen [Aldenhoven]; am poposit acolo peste noapte și am cheltuit 3 pfenigi de argint. Luni dimineața, de cum s-a luminat, am pornit-o spre Frelndorff [Freelenberg]; în curînd am trecut prin orășelul Gangelt și am luat micul dejun într-un sat numit Süsterhyln [Süsterseel]. Am cheltuit cu acest prilej 2 pfenigi de argint și 2 helleri, apoi un pfenig de argint și încă 2 pfenigi de argint. În continuare am trecut prin Zitta [Sittard], un orășel arătos și ne-am oprit la Stocken [Stockem][29] care ține de arhiepiscopia de Lüttich [Liège]. Am tras la un han curățel unde am rămas peste noapte, cheltuind 4 pfenigi de argint.

Așadar, după ce am trecut fluviul Mas [Maas, Meuse], am pornit-o la drum în zorii zilei de marți[30] și am ajuns la Mertenslinden [Leewe?].

Am luat acolo masa de dimineață, cheltuind doi stüberi; am mai dat un pfenig de argint pe un pui de găină. Ne-am continuat drumul prin cîmpie și ne-am oprit la [hanul lui] Stosser, unde am petrecut noaptea, cheltuind 2 stüberi.

Miercuri dimineața am plecat devreme pînă la Merpeck [Westmeerbeek]; acolo am tîrguit pîine și vin, preț de 3 stüberi, apoi am mînat pînă la „moara arsă" [Branthoek; probabil un han], am luat micul dejun, cheltuind un stüber. Ne-am continuat apoi drumul pînă la Eulenberg [Uylenberg], unde am rămas peste noapte, cheltuind 3 stüberi și 2 pfenigi.

Joi dimineața am pornit-o din nou la drum, mergînd pînă la Creucz [Op ten Kruys]; am luat micul dejun, cheltuind 2 stüberi, apoi ne-am îndreptat spre Antorff [Antwerpen].

[La Antwerpen]

[La Antwerpen] am tras la hanul lui Jobst Planckfelt[31]. Încă în seara aceea Bernhart Stecher, factorul[32] lui Focker [Fugger], ne-a oferit o masă pe cinste, dar soața mea a mîncat la han. I-am plătit vizitiului pentru transportul celor trei persoane[33] ale noastre 3 guldeni de aur; de asemenea l-am plătit pe Staber [și ?][34] pentru cărăușia bunurilor [mele].

Iară sîmbăta de după sărbătoarea lanțurilor sf. Petru[35] hangiul meu m-a condus la casa primarului[36] din Antorff [Antwerpen], înălțată nu demult, peste măsură de încăpătoare și foarte bine potrivită, cu multe încă-

peri vaste şi nespus de frumoase, cu un turn bogat împodobit şi o grădină uriaşă; summa summarum o casă atît de splendidă că în nici o ţară germană n-am pomenit vreodată ceva asemănător. Mai este acolo o stradă nouă, foarte lungă, ce permite să se ajungă la casa [primarului] din două părţi; a fost construită pentru plăcerea dar şi cu contribuţia lui. Curierului [cu corespondenţa] i-am dat 3 stüberi; am cheltuit 2 pfenigi pe pîine, 2 pfenigi pe cerneală.

Iară dumineca, de ziua sf. Oswaldt[37], pictorii m-au invitat, dimpreună cu soaţa şi slujnica mea, la sala [corporaţiei][38] lor. Masa s-a servit numai din vase de argint, cu tacîmuri scumpe, bogat ornamentate, mîncarea fiind de-a dreptul delicioasă. Soţiile lor erau toate de faţă, iar cînd m-au condus la masă, oamenii s-au ridicat de ambele laturi, ca pentru primirea unui mare senior. Se găseau printre ei oameni de vază care, cu adînci plecăciuni, mi-au arătat cel mai profund respect, spunînd că sînt gata să facă tot ce le stă în putinţă pentru a-mi fi pe plac. Şi în timp ce eram astfel onorat sosi consilierul[39] domnilor [magistraţilor] din Antorff, însoţit de doi slujitori, pentru a-mi oferi, în numele domnilor [din consiliul municipal], 4 ulcioare cu vin. Mi-au transmis să binevoiesc a accepta vinul drept semn de omagiu, asigurîndu-mă de toată bunăvoinţa lor. Le-am mulţumit cu plecăciune, oferind [consiliului] prea umilele mele servicii. Sosi apoi meşterul Peter[40], dulgherul oraşului; mi-a dăruit 2 ulcioare cu vin, oferindu-mi, totodată, serviciile sale. Am petrecut împreună, cu multă voioşie, pînă noaptea tîrziu; apoi ne-au condus acasă cu toată cinstea, luminîndu-ne calea cu felinare. M-au asigurat din nou de bunăvoinţa lor şi m-au rugat s-o accept [cu plăcere]. De asemenea să-mi petrec timpul [la Antwerpen] cum cred eu mai bine, după pofta inimii, contînd pe ajutorul [necondiţionat al] fiecăruia. După care le-am mulţumit pentru toate cele şi m-am dus la culcare.

Am vizitat şi casa maestrului Quintin[41]; de asemenea am fost să văd şi cele trei terenuri mari pentru tir [ale gărzilor civice]. Am luat o masă excelentă cu Staiber[42]. Altă dată am luat masa cu factorul de Portugalia[43]; i-am făcut acestuia un portret în cărbune. De asemenea i-am făcut portretul hangiului meu. [La rîndul lui] Jobst Planckfelt mi-a dăruit o ramură albă de mărgean. Cumpărat unt de 2 stüberi; dăruit 2 stüberi dulgherilor de la atelierul [breslei] pictorilor [„Eekhof"].

Item[44] hangiul meu m-a condus la atelierul pictorilor din Antorff, la Arsenal, unde ei pregătesc triumful[45] pentru întîmpinarea sărbătorească a regelui Carol. Această lucrare numără 4 sute de arcade, de o lărgime de 40 de picioare fiecare; ea va fi ridicată de ambele laturi ale străzii, oferind un cadru plăcut, cu două caturi, ce vor sluji de scenă pentru spectacol[46]. Executat de o seamă de tîmplari şi pictori, [decorul festiv] va costa 4000 de guldeni. Va fi îmbrăcat şi colorat în întregime, ansamblul odată terminat promiţînd să aibă o înfăţişare de o rară bogăţie.

Am mai mîncat o dată cu portughezul [João Brandão]; de asemenea am luat masa cu Alexander im Hoff[47]. Tot la Andorff [Antwerpen] Sebald Fischer[48] a cumpărat de la mine 16 exemplare din *Patimile Mici*[49], cu 4 guldeni; 32 de cărţi mari[50] cu 8 guldeni; 6 Patimi gravate[51] cu 3 guldeni. De asemenea a luat de 3 guldeni gravuri pe jumătate de coală, cîte 20 pe un gulden, apoi [gravuri pe] sferturi de coală pentru $5^{1/4}$ guldeni, una peste alta 45 pentru un gulden. A mai luat [gravuri pe] coli mari, de toate felurile, la un loc 8 coli pe un gulden. Au fost plătite toate acestea.

Hangiului meu i-am vîndut, la un preț de 2 guldeni renani, o mică imagine a Fecioarei[52] pictată pe o pînză fină. Lui Felix, cîntăreț din laută[53], i-am făcut portretul a doua oară. Cumpărat pere și pîine de un stüber. Dat doi stüberi bărbierului-felcer. Am mai cheltuit 14 stüberi pe 3 panouri mici și 4 stüberi pe albul [colorant] folosit la grunduirea lor. Am luat masa o dată cu aurfăurarul Alexander[54], altă dată cu Felix [Hungersberg]. L-am invitat la masă pe meșterul Joachim[55]; altă dată pe ajutorul lui. Pictorilor [din Antwerpen] le-am schițat un desen ușor colorat. Am mai pus [la bătaie] un gulden pentru cheltuieli. I-am dăruit lui Peter Wolffgang [?, cîte una din cele] patru piese noi, de format mic[56]. L-am ospătat pe ajutorul meșterului Joachim [Patenir]. Meșterului Joachim — care mi-a pus la dispoziție ucenicul, cît și culorile sale — i-am oferit în dar lucrări de artă [gravuri] preț de un gulden; ucenicului i-am dăruit gravuri de 3 pfunzi. Aurfăurarului Alexandru i-am trimis [cîte una din] cele patru piese noi. Am desenat în cărbune portretul genovezului Tomasin Florianus Romanus[57], originar din Lucca și al celor doi frați ai acestuia Viencens și Gerhartus — toți trei [din familia] Pumpely [Bombelli]. De XII ori am mîncat cu [la?] Tomasin [Tommaso Bombelli].

Trezorierul[58] mi-a dăruit un cap de copil pictat pe pînză, un scut de lemn din Kalikut [India] și un baston de bambus. Tomasin mi-a mai făcut cadou o pălărie împletită. Portughezul [J. Brandão] m-a invitat din nou la masă. I-am dăruit unuia dintre frații lui Tomasin gravuri preț de 3 guldeni. Domnul Erasmus[59] mi-a făcut cadou o mică pelerină spaniolă și trei portrete de bărbați. Fratele lui Tomasin mi-a dăruit o pereche de mănuși în schimbul acelor gravuri [în valoare] de 3 guldeni. I-am mai făcut un portret lui Vincentio, fratele lui Tomasin. Maestrului Augustin Lumbarth[60] i-am făcut cadou cele două părți de *imagines*[61]. Italianului cu nasul coroiat, pe nume Opitius[62], i-am făcut portretul. Soața mea dimpreună cu slujnica noastră au luat masa în casa domnului Tomasin. Asta a fost a patra oară.

Biserica Maicii Domnului din Antorff[63] e peste măsură de spațioasă, încît se pot cînta în ea concomitent mai multe misse, fără ca vreuna să fie tulburată de celelalte. Altarele ei sînt copleșite de bogate donații și are parte de cei mai buni muzicanți ce se pot găsi. În această biserică se țin multe slujbe pioase; tot aici găsești numeroase sculpturi în piatră de o mare finețe și un turn [ajurat] deosebit de arătos. Am fost și în bogata mînăstire St. Michael [St. Michiel]; ea are asemenea tribune, cu elemente decorative sculptate în piatră, cum nu mi-a mai fost dat să văd nicăieri, precum și splendide strane în cor. Se vede că cei din Antorff nu se calicesc la asemenea lucruri, banii aflîndu-se la ei din belșug.

I-am făcut portretul domnului Nicolaus[64], un astronom ce trăiește la Curtea regelui Angliei. Cu multe prilejuri el mi-a venit în ajutor, fiindu-mi de mare folos. E german, originar din München. Am făcut portretul domnișoarei Suten [Zoetje], fiica lui Tomasin [Tommaso Bombelli]. Hans Pfaffroth[65] mi-a dat un gulden Philippus pentru portretul pe care i l-am făcut în cărbune. Am mai luat o dată masa cu Domasin [Tomasin]. Cumnatul hangiului meu m-a invitat la masă, dimpreună cu soața mea. Am schimbat doi guldeni răi[66] pe 24 stüberi, ca să am bani de cheltuială. Am dat un stüber bacșiș ca să pot vedea un tablou.

Iar în prima duminecă după Înălțarea la cer a Mariei[67] am văzut marea procesiune la biserica Maicii Domnului de la Antorff. A

participat întreg orașul, toate meșteșugurile și stările, fiecare înfățișîndu-se — în funcție de poziție [socială] — în îmbrăcăminte cît mai aleasă. De asemenea, fiecare corporație și fiecare breaslă își purta, la vedere, propriile însemne, după care le puteai recunoaște. În intervalele dintre grupuri erau purtate lumînări înalte și foarte frumoase, precum și lungi trîmbițe de argint, după vechea datină franconă. Mai erau acolo, după obiceiul german, mulțime de fluierași și toboșari. Ei suflau din răsputeri în toate aceste [instrumente] și făceau un vacarm de nedescris. Vedeam, astfel, trecînd pe stradă rînduri-rînduri, în grupuri separate între ele de spații largi, dar înaintînd fără zăbavă, mulțime de aurfăurari, pictori, cioplitori în piatră, brodeuri pe mătasă, sculptori, tîmplari, dulgheri, corăbieri, pescari, măcelari, tăbăcari, țesători, brutari, croitori, cizmari și tot felul de meșteșugari, precum și mulțime de lucrători manuali și negustori ce se îndeletnicesc cu de-ale gurii. Veneau, apoi, micii prăvăliași, comercianții și ajutoarele lor de toate felurile. Erau urmați de archebuzieri, arcași și arbaletieri, ca și de călăreți și pedestrași. Trecea apoi un grup numeros de personalități oficiale, urmat de un pîlc întreg de bărbați foarte respectabili, purtînd veșminte de o mare bogăție și strălucire. Iar aceștia erau precedați de diferite ordine [monastice] și congregații [seculare], fiecare purtînd cu smerenie veșmintele ce le sînt proprii.

În această procesiune se putea distinge și un grup important de văduve, ce se întrețin din truda mîinii lor, urmînd o regulă anume[68]. Poartă veșminte din pînză albă, făcute anume, și care le îmbracă din cap și pînă în pămînt, oferind un spectacol impresionant. Printre aceste femei am văzut persoane demne de toată considerația. La urmă de tot, încheind cortegiul, veneau canonicii bisericii Maicii Domnului, dimpreună cu preoții, învățăceii și toate odoarele scumpe. 20 de persoane purtau figurile Fecioarei Maria și ale Pruncului Iisus, somptuos împodobite întru slava Domnului. Dar în această procesiune se mai puteau vedea multe lucruri încîntătoare, orînduite cu mare strălucire. Printre ele atrăgeau, de asemenea, privirile jocurile [tablourile vivante] prezentate pe numeroase căruțe [avînd aspect de] corăbii, bastioane și multe alte [scene mobile]. Se putea vedea acolo cinul profeților, așezat cum se cuvine, apoi Noul Testament cu Buna Vestire, cei Trei Crai așezați pe cămile mari sau călărind alte dobitoace ciudate și frumos înveșmîntate. Era înfățișată, de asemenea, fuga Maicii Domnului în Egipt, într-un chip plin de învățăminte, precum și multe alte lucruri [scene], peste care trec de dragul scurtării [relatării]. La sfîrșit venea un mare balaur tras de lesă de Sf. Margareta dimpreună cu fecioarele ei, ceea ce a fost deosebit de frumos. Acestei [scene] îi urmă Sf. Gheorghe, un foarte frumos cavaler, dimpreună cu slujitorul său. În această ceată mai treceau călare băieți și fete elegant și bogat înveșmîntați după obiceiul unor țări felurite; ei reprezentau diferiți sfinți. Această procesiune a durat, de la începerea ei și pînă ce [ultimii] au trecut în dreptul casei noastre, mai mult de două ore. Au fost atîtea de văzut, că nu le-aș putea însemna umplînd o carte întreagă; iată de ce mă las păgubaș.

La Antorff am vizitat, de asemenea, casa lui Focker [Fugger][69], a cărei construcție se terminase de curînd. Are un turn deosebit, masiv și înalt și o grădină frumoasă. I-am văzut și frumoșii armăsari. Tomasin i-a dăruit soației mele 14 coți de țesătură bună, groasă, de Arras[70], ca să-și facă o mantie și $3^{1/2}$ coți de semi-satin[71] pentru căptușeală. I-am făcut aurfărarului[72] o schiță reprezentînd o diademă de femeie. Factorul din Por-

tugalia [João Brandão; v. nota 43] mi-a trimis la han vin portughez şi franţuzesc. Signor Ruderisco[73] din Portugalia mi-a dat un butoiaş plin cu dulciuri fierte în zahăr şi pe deasupra o cutie cu zahăr candel, două farfurii mari pline cu dulciuri fine, marţipan şi diverse alte zaharicale, precum şi cîteva trestii de zahăr, aşa cum cresc ele [în natură]. În schimb i-am dat slujitorului său un gulden bacşiş. Am mai schimbat un gulden rău pe 12 stüberi, pentru cheltuielile mele.

Coloanele bisericii mînăstirii St. Michael din Antorff sînt făcute fiecare din cîte o singură bucată, din piatră de aur[74], neagră şi frumoasă. Prin domnul Gilgen[75], şambelan al regelui Carol, i-am trimis de la Antorff drept cadou meşterului Conrad[76], un sculptor fără seamăn ce o slujeşte pe doamna Margareta, fiica împăratului: un *Sf. Ieronim în chilie*, *Melancolia*, cele trei *Fecioare* executate recent, un *Sf. Anton* şi o *Veronică*. Iar domnului Gilgen i-am dăruit un *Sf. Eustaţiu* şi o *Nemesis*[77].

Pînă în ziua de duminecă înainte de sf. Bartolomeu[78], îi datorez hangiului meu 7 guldeni, 20 stüberi şi un heller. Pentru găzduire, cameră şi rufărie de pat urmează să-i dau 11 guldeni pe lună. Pe ziua de 20 august, adică în lunea dinaintea sf. Bartolomeu, am încheiat o nouă înţelegere cu hangiul meu, şi anume că voi lua masa cu el, dîndu-i doi stüberi de masă, băutura urmînd a fi plătită separat; însă soaţa mea şi cu slujnica îşi vor găti [singure], luînd masa în catul de sus.

I-am făcut cadou factorului din Portugalia [João Brandão] un mic *Prunc* cioplit[79]. De asemenea i-am mai dăruit [cîte o foaie din] *Adam şi Eva* [1504], *Ieronim în chilie* [1514], *Hercule* [c. 1500], *Sf. Eustaţiu* [c. 1500], *Melancolia* [1514], *Nemesis*; apoi dintre jumătăţile de coală i-am dat cele trei imagini noi ale *Fecioarei* [1519–1520], *Veronica* [1513], *Sf. Anton* [1519], *Crăciunul* [1504; *Naşterea lui Iisus*] şi o *Răstignire*. De asemenea i-am mai dat cele mai bune piese din sferturile de coală — cu totul 8 gravuri; apoi cele trei cărţi [= cicluri]: *Viaţa Mariei*, *Apocalipsul* şi *Marele* [*ciclu al*] *Patimilor*; mai departe i-am oferit *Micul* [*ciclu al*] *Patimilor* şi [ciclul] *Patimile* pe aramă; totul în valoare de 5 guldeni. Toate acestea le-am dăruit şi celuilalt portughez, Signor Ruderigo [Rodrigo Fernandez d'Almada; v. nota 73]. Ruderigo i-a dăruit soaţei mele un mic papagal verde.

[Vizita la Mechelen şi Bruxelles]

Şi astfel, în dumineca de după sf. Bartolomeu[80], plecînd din Antorff [Antwerpen], am pornit la drum spre Mechel [Mechelen, Malines], dimpreună cu domnul Tomasin [Tommaso Bombelli]. Am rămas acolo [la Mechelen] peste noapte, iar pe meşterul Conrad [Meit; v. nota 76], dimpreună cu un pictor, i-am invitat la masa de seară. Iar acest meşter Conrad este renumitul sculptor din slujba Doamnei Margareta. Plecînd din Mechel am trecut prin orăşelul Wilsswort [Vilvoorde], sosind la Prüssel [Bruxelles], lunea, pe la amiază. I-am dat mesagerului trei stüberi. Am luat masa la Prüssel cu seniorii mei[81]. Am mai luat o masă cu domnul Bonysius[82] şi i-am dăruit [ciclul] *Patimilor* pe aramă. I-am remis margravului Hans[83] scrisoarea de recomandare pe care mi-a dat-o monseniorul de Bamberg şi i-am dăruit un exemplar din [ciclul] *Patimile* pe aramă, ca să-şi amintească de mine. Am mai luat o masă cu seniorii mei din Nürnberg. La palatul municipal [primăria] din Prüssel am văzut „sala de aur" cu cele patru compoziţii [istorice] ale marelui meşter Rudier[84]. Am văzut în spatele Casei Regelui

[= palatul zis «Maison du Roi»], fîntîni, labirintul, grădina cu dobitoace [= grădina zoologică]. În viața mea n-am pomenit ceva mai amuzant, mai plăcut la vedere, întocmai ca un paradis. Erasmus[85] este numele omulețului din anturajul domnului Jacob Bonisius [Banisius], care mi-a întocmit suplica[86]. Primăria din Prüssel este minunată, mare și împodobită cu frumoase ornamente cioplite [în piatră], avînd un măreț turn ajurat. La Prüssel i-am făcut portretul meșterului Conrad, noaptea, la lumina luminării. El a fost cel ce i-a găzduit pe seniorii mei [nürnberghezi]. În același timp i-am făcut portretul, în cărbune, al fiului doctorului Lamparter[87] și al soției gazdei.

Am văzut și obiectele aduse regelui din noua țară a aurului [= Mexic]: un soare, cu totul de aur, de lărgimea unui stînjen; de asemenea o lună de argint, la fel de mare, apoi două camere pline cu armuri, tot felul de arme, platoșe, arbalete, scuturi minunate, veșminte ciudate, așternuturi de pat și tot felul de lucruri miraculoase de toate folosințele. Toate aceste obiecte sînt mai frumoase decît minunile [din povești]. Aceste lucruri sînt deosebit de prețioase, încît sînt evaluate la 100.000 de guldeni. În toată viața mea n-am mai întîlnit nimic care să-mi fi bucurat inima mai mult decît aceste obiecte. Căci am văzut acolo lucrări uimitoare, de [mare] artă și m-a încîntat subtila ingeniozitate a unor oameni de pe meleaguri îndepărtate. N-aș fi în stare să exprim ce am simțit [văzînd toate acestea]. Am mai văzut la Prüssel multe lucruri frumoase și îndeosebi un mare os de pește, lung de un stînjen și foarte gros, cîntărind aproape 7,5 chintale; părea zidit din piatră cubică și se afla [inițial] în partea din spate a capului peștelui. Am vizitat de asemenea palatul van Nassau [Hoff van Nassouwen], atît de luxos clădit și foarte frumos decorat. Am mai mîncat de două ori cu seniorii mei.

Doamna mea Margareta[88] mi-a trimis vorbă s-o caut la Prüssel, 'promițîndu-mi să mă susțină în fața regelui Carol [Carol Quintul]; ea a dat dovadă de multă bunăvoință la adresa mea. I-am dăruit un exemplar din [ciclul] *Patimile* gravate; la fel i-am dat și lui Jan Marnix[89], vistierul ei, căruia i-am făcut și portretul în cărbune. Am dat doi stüberi pentru un inel [din corn?] de bivol [?]. Încă doi stüberi am dat pentru a mi se deschide retablul Sf. Luca[90]. Vizitînd palatul lui van Nassau am văzut în capelă frumosul tablou făcut de meșterul Hugo[91], cele două săli mari și frumoase și toate obiectele de preț păstrate în casă, ca și marele pat[92] în care se pot culca o dată 50 de persoane; de asemenea am văzut piatra cea mare [un meteorit?] pe care furtuna a prăvălit-o pe cîmp aproape de domnul van Nassau. Casa este situată pe o înălțime, de unde ți se deschide cea mai frumoasă vedere din cîte îți poți închipui. Nu cred să găsești ceva asemănător în vreuna din toate țările germane.

Meșterul Bernhart[93], pictorul, m-a invitat [la el] și mi-a servit o masă atît de somptuoasă că nu cred s-o fi putut pregăti nici cu 10 guldeni. Au mai fost invitați, ca să-mi țină companie: vistierul Doamnei Margareta, căruia îi făcusem portretul, mareșalul regelui, numit Meteni[94] și vistierul orașului, pe nume Puscleidis[95]. I-am dăruit acestuia [din urmă] un exemplar din [ciclul] *Patimile* pe aramă, iară el mi-a dat în schimb o geantă spaniolă, neagră, în valoare de 3 guldeni. Iar lui Erasm din Rotterdam i-am dat, de asemenea, un exemplar din ciclul pe aramă al *Patimilor*. I-am dăruit un exemplar din *Patimile* pe aramă lui Erasmo [Erasmus Strenberger; v. nota 85]; acesta-i secretarul lui Panisius [Banisius; v. nota 82]. Lorenz Stärck[96] este numele bărbatului din Antwerpen care mi-a dăruit un căpșor de copil. Meșterului Bernhart [Bernaert

van Orley], pictorul Doamnei Margareta, i-am desenat portretul în cărbune. L-am mai desenat o dată pe Erasm din Rotterdam[97]. I-am dăruit lui Lorenz Sterck un *Ieronim şezînd* şi o *Melancolie*. I-am făcut portretul naşei gazdei mele. Şase persoane, cărora le făcusem portretul la Prüssel, nu mi-au dat nimic. Am cheltuit 3 stüberi pentru 2 coarne de bivol, un stüber pentru două [exemplare din] *Eulenspiegel*[98].

Aşadar în dumineca de după sf. Gilgen [Egidiu][99] am pornit la drum spre Mecheln [Mechelen], împreună cu domnul Tomasin. Mi-am luat rămas bun de la domnul Hans Ebner [v. nota 81], care n-a vrut să accepte nici o plată pentru cele şapte zile petrecute pe cheltuiala lui. Am cheltuit un stüber în contul lui Hans Geuder[100]. La masa de adio i-am dat un stüber slugii gazdei mele. Iar la Mechel am luat masa de seară cu doamna de Neukirchen[101].

În zorii zilei de luni am plecat de la Mecheln spre Antorff [Antwerpen]. Luasem dejunul devreme cu portughezul [Brandão], care-mi dărui trei porcolone[102], iar Ruderigo [Rodrigo Fernandez d'Almada; v. nota 73] mi-a dat cîteva obiecte din Calicut [India], făcute din pene. Am cheltuit un gulden. Mesagerului i-am dat doi stüberi. Susannei[103] i-am cumpărat o capă pentru doi guldeni şi un sfert. Soaţa mea a cheltuit patru guldeni renani pe un ciubăr, nişte foale şi o strachină; apoi pe încălţări, lemne pentru gătit, chiloţi pînă la genunchi, o colivie pentru papagal, două căni şi bacşiş. De asemenea, soţia mea a dat 21 stüberi pe mîncare, băutură şi alte lucruri trebuincioase.

[Din nou la Antwerpen]

Şi astfel, lunea după sf. Gilgen [Egidiu][104], am revenit la hanul lui Jobst Planckfelt, unde am luat masa de XVII ori. I-am dat un stüber lui Niclas, sluga lui Tomasin. Am cheltuit 5 stüberi pe o mică ramă [de tablou] şi încă un stüber. Hangiul meu mi-a dăruit o nucă indiană[105], ca şi un vechi bici turcesc. De data asta am luat masa din nou cu Tomasin, şi anume de XIII ori. Cei doi domni de Rogendorff[106] m-au invitat la ei. Am mîncat o dată cu ei şi le-am schiţat pe o placă, la format mare, blazoanele lor, pentru a putea fi gravate în lemn.

Am dăruit un stüber. Soţia mea a schimbat un gulden pe 24 stüberi pentru cheltuielile ei curente. Am dat doi stüberi ca bacşiş. Am luat o dată masa în casa lui Focker [Fugger] cu tînărul Jacob Rehlinger[107]. Am mai mîncat o dată cu el. Soţia mea a mai schimbat un gulden pe 24 stüberi pentru cheltuielile ei. I-am dăruit lui Wilhelm Hauenhut, slujitor al seniorului meu, ducele Friedrich [II], contele palatin[108], un *Ieronim* gravat şi două [gravuri] noi pe jumătăţi de coală: *Maria* şi *Sf. Anton*. I-am dăruit lui Jacob Panisio [Jacopo dei Banissi, Banisius; v. nota 82] o bună pictură cu imaginea *Veronicăi*, un *Eustaţiu*, o *Melancolie*, un *Ieronim şezînd*, un *Sf. Anton*, două imagini noi ale *Fecioarei* şi pe ţăranii cei noi[109]. De asemenea i-am dat lui Erasmo [Strenberger], secretarului său care mi-a redactat suplica, mai multe [gravuri] şi anume: *Ieronim şezînd*, *Melancolia*, *sf. Anton*, cele două imagini noi ale *Mariei*, *Ţăranii* [*la piaţă*]. I-am mai trimis şi cele două imagini mici ale *Mariei* — şi tot ce i-am dat este în valoare de 7 guldeni. Meşterului Marx, aurfăurarul[110], i-am dat [un exemplar din] *Patimile* gravate pe aramă, iar el mi-a dat, în schimb, trei guldeni. Am mai vîndut [lucrări de] artă pentru 3 guldeni şi 20 stüberi. Lui Hönig[111], pictor pe sticlă, i-am dăruit patru mici gravuri pe aramă. Am luat masa cu domnul Bonisius de III ori. Am dat 4 stüberi pe cărbune [pentru desen] şi cretă neagră. Am cheltuit un gulden şi 8

stüberi pe lemne; am mai cheltuit 3 stüberi. Am mîncat de X ori cu domnul meu din Nürnberg [Hans Ebner; v. nota 81].

Meşterul Dietrich[112], pictorul de vitralii, mi-a trimis din culoarea roşie care se găseşte la Antorff în [materialul] noilor cărămizi. I-am făcut portretul în cărbune al meşterului Jacob din Lübeck[113]; acesta i-a dăruit soţiei mele un gulden Philippus. Am mai schimbat un gulden Philippus pentru cheltuieli. Medicului Doamnei Margareta i-am dăruit un *Ieronim şezînd*, gravat pe aramă. Am vîndut [un exemplar din] *Patimile* gravate în lemn pe 12 stüberi, iar *Adam şi Eva* pe 4 stüberi.

Felix [Hungersberg; v. nota 53], căpitan şi cîntăreţ din laută, a cumpărat o serie completă din gravurile mele pe aramă, de format mare, *Patimile* gravate în lemn, precum şi *Patimile* pe aramă, două [gravuri pe] jumătăţi de coală, două [gravuri pe] sferturi de coală — toate la un loc cu 8 guldeni. Iată de ce i-am făcut cadou o gravură pe aramă format mare. I-am făcut portretul în cărbune al domnului Panisius [Banisius]. Ruderigo mi-a oferit un papagal şi i-am dat servitorului său un bacşiş de doi stüberi. I-am dăruit trompetistului Johann von [Jan van den] Winckel ciclul de format mic al *Patimilor* pe lemn, un *Ieronim în chilie* şi o *Melancolie*. Am plătit 6 stüberi pe o pereche de mănuşi. Am dat 5 stüberi pe o trestie de bambus, iar Georg Schlauterspach[114] mi-a mai dăruit una, valorînd 6 stüberi. Am luat masa o dată cu Wolff Haller[115], angajatul lui Focker [Fugger], cînd îl invitase pe seniorul meu de la Nürnberg [Hans Ebner]. Am vîndut [lucrări de] artă pentru doi guldeni Philippus şi 6 stüberi. Iar am mîncat o dată cu soţia mea. Slugii lui Hanss Denes [?] i-am dat un stüber bacşiş. Am vîndut [lucrări de] artă pentru 100 stüberi. I-am făcut portretul în cărbune al meşterului Jacob [von Lübeck], pictorul [seniorilor] de Rogendorff. De asemenea am schiţat pe lemn blazonul lui von Rogendorff, pentru care mi-a dat, în schimb, 7 coţi de catifea. Am luat masa o dată cu portughezul [Brandão]. Am făcut portretul în cărbune al lui Jan Prost[116] din Prück [Brugge]; mi-a dat un gulden. Am dat 23 stüberi pe o blană de iepure. Prin intermediul Fugger-ilor am trimis de la Antorff, într-o scrisoare, doi guldeni de aur lui Hans Schwarz[117] din Augspurg [Augsburg], pentru portretul[118] meu. Am plătit 31 stüberi pe o cămaşă din lînă roşie. Am mîncat o dată cu von Rogendorff. Am dat doi stüberi pe vopseaua ce se scoate din cărămizi [argilă ?]. Am plătit 9 stüberi pentru un corn de vită. Am făcut portretul în cărbune al unui spaniol. Am mîncat o dată cu soţia mea. Am dat 2 stüberi pe o duzină de lulele [fluierăşe ?]. Am plătit 3 stüberi pe două ceşcuţe din [lemn de] arţar. Soţia mea a primit alte două [ceşcuţe de arţar] de la Felix [Hungersberg], iar una i-a dăruit-o meşterul Jacob, pictor din Lübeck. Am mîncat o dată cu Rogendorff.

Am dat un stüber pe relatarea tipărită[119] a intrării în Antorff, cum anume a fost primit regele cu un triumf strălucitor. Aici arcurile de triumf erau minunat împodobite cu reprezentări alegorice, decoraţii de o mare voioşie şi scene vivante alcătuite din fecioare frumoase, cum rar mai văzusem înainte. Am schimbat un gulden pentru cheltuielile mele. Am văzut la Antorff enormele oseminte ale uriaşului[120]. Osul coapsei are o lungime de cinci picioare şi jumătate, fiind peste măsură de greu şi foarte gros. De asemenea omoplatul său este lat precum spinarea unui bărbat voinic; [am mai văzut] şi alte asemenea oase ale lui. Acest om avea o înălţime de 18 picioare; el a domnit la Antorff şi a înfăptuit mari minunăţii, descrise pe-ndelete, într-o carte veche[121] de către mai-marii oraşului,

[Se spune că] lucrările lui Rafael din Urbino au fost împrăștiate după moartea acestuia[122]. Unul din discipolii săi, un bun pictor numit Thomas Polonier[123], a dorit mult să mă întîlnească. Astfel, a venit să mă vadă dăruindu-mi un antic inel de aur, cu o frumoasă camee. [Inelul] valorează 5 guldeni, dar mi s-a oferit pe el de două ori pe-a tîta. I-am dăruit, în schimb, [o serie] din cele mai bune gravuri ale mele, în valoare de 6 guldeni. Am dat trei stüberi pe niște calico[124]. I-am dat un stüber curierului. Am cheltuit 3 stüberi cu niște camarazi. Doamnei Margareta, sora împăratului[125], i-am dăruit cîte un exemplar din toate gravurile mele și i-am schițat pe pergament două compoziții, cu multă trudă și perseverență. Prețuiesc aceste [desene] la 30 de guldeni. Am fost solicitat să-i fac medicului ei un plan după care vrea să-și clădească o casă. N-aș mai executa acest desen pentru mai puțin de 10 guldeni. I-am dat slugii un stüber, un altul pe culoarea [extrasă] din cărămizi. Domnului Niclaus Ziegler[126] i-am dăruit o gravură cu Hristos zăcînd mort, valorînd 3 guldeni. Factorului portughez [Brandão] i-am dăruit un cap de copil, pictat, în valoare de un gulden. Am dat 10 stüberi pe un mic corn de bivol. Am plătit un gulden de aur pe o copită de elan.

Maestrului Adrian [Herbouts; v. nota 39] i-am făcut portretul în cărbune. Am dat doi stüberi pe „Condamnațiuni"[127] și „Dialoguri"[128]. I-am dat curierului 3 stüberi. Maestrului Adrian i-am dăruit [lucrări de] artă în valoare de doi guldeni. Am dat un stüber pe un condei de sangvină. Domnului Wolff von Rogendorff i-am făcut portretul în condei de argint. Am dăruit 3 stüberi. Am făcut portretul unei doamne nobile în casa lui Tomasin. Lui Nicolao [angajat al lui T. Bombelli] i-am dăruit [trei gravuri:] *Ieronim în chilie* și cele două imagini noi ale *Fecioarei*. În lunea de după sf. Mihai, anul 1520[129], am dat o serie completă a gravurilor mele lui Thomas Polonius [Tommaso da Bologna Vincidor; v. nota 123]; acesta mi s-a adresat din partea unui alt pictor de la Roma, care îmi va trimite, în schimb, gravuri de Rafael[130]. Am mîncat o dată cu soția mea. Am dat 3 stüberi pe pamflete [?]. Polonius [Vincidor] mi-a făcut portretul[131], pe care vrea să-l ia la Roma. Am plătit 20 stüberi pe un picior [o copită ?] de elan. De asemenea, am dat doi guldeni și 4 stüberi pentru micul panou[132] al domnului Hans Ebner. Am luat masa în oraș. Am schimbat o coroană[133] pentru cheltuieli. Am mîncat în oraș. În vederea călătoriei la Aach [Aachen] am luat la mine 11 guldeni de cheltuială. Am încasat de la Ebner 2 guldeni și 4 stüberi. Am cheltuit 9 stüberi pe lemne. I-am plătit 20 stüberi lui Meyding [?] ca să-mi expedieze cufărul la Aach. Am făcut portretul unei doamne din Prück [Brugge] care mi-a dat un gulden Philippus. Am dat 3 stüberi la masa de adio; 2 stüberi pe niște semințe de coconari; un stüber pe culori de piatră [?]. Am dat 13 stüberi blănarului, cîte un stüber pe bucata de piele. Am dat doi stüberi pentru două cochilii. În casa lui Johann Gabriel [?] am făcut portretul unui domn talian care mi-a dat 2 guldeni aur. Am dat 2 guldeni și 4 stüberi pe un cufăr.

[Călătoria la Aachen și Köln]

Am pornit-o din Antorff [Antwerpen] către Ach [Aachen] în joia de după sf. Mihai[134] și am mai luat la mine un gulden și un nobel[135]. După ce trecusem de Mastrich [Maastricht], am ajuns la Gülpen [Gulpen], iar duminecă am sosit la Ach. Am cheltuit pînă aici, cu transport cu tot, 3 guldeni.

La Ach am văzut acele coloane [bine] proporționate, cu măiestrite capiteluri din granit și din porfir verde și roșu pe care Carolus a pus să fie aduse de la Roma[136] și incastrate aici; ele au fost făcute după regulile [cuprinse] în scrierea lui Vitruvius[137].

Am dat un gulden de aur pentru un corn de bou. Am desenat în cărbune portretul domnului Hans Ebner și pe cel al lui Geörg Schlauderprach [Schlautersbach; v. nota 114]. Iar pe cel al lui Hans Ebner încă o dată. Am dat 2 stüberi pentru o piatră moale de ascuțit. Am cheltuit 5 stüberi la baie și la petrecere cu confrații. Am schimbat un gulden pentru cheltuielile mele. I-am dat 2 pfenigi de argint slujitorului orășenesc care mi-a arătat sala[138]. Am cheltuit 5 pfenigi de argint la băutură cu prietenii și la baie. Am pierdut 7 stüberi la jocuri, cu domnul Hans Ebner, la [hanul Zum] Spiegel. Am desenat în cărbune portretul tînărului Christoph Groland[139], precum și al gazdei mele Peter von Enden[140]. Am cheltuit 3 stüberi cu camarazii mei și i-am dat un stüber curierului. Am desenat în cărticica[141] mea portretul lui Paulus Topler[142] și cel al lui Merten Pfinczig[143]. Am văzut brațul împăratului Heinrich[144], cămașa Fecioarei, cingătoarea ei și alte relicve[145]. Am desenat biserica Maicii Domnului [Domul] cu împrejurimile ei. Am făcut portretul lui Sturm[146]. Pe cumnatul lui Peter von Enden l-am desenat în cărbune. Am dat 10 pfenigi de argint pentru un corn mare de bou. Am dat 2 pfenigi de argint bacșiș. Am mai schimbat un gulden pentru cheltuială. Am pierdut 3 pfenigi de argint la jocuri. Am mai pierdut la jocuri 2 stüberi. I-am dat curierului 2 pfenigi de argint. Fiicei lui Tomassin [Bombelli] i-am dăruit o *Sf. Treime* pictată, preț de 4 guldeni. Am dat un stüber pentru spălatul rufelor. La Ach i-am făcut un portret în cărbune cumnatei lui Köpfinger [147]; încă unul în condei de argint. Am cheltuit 3 pfenigi de argint pentru baie. Am dat 3 pfenigi de argint pe un corn de bivol. De asemenea, 2 pfenigi de argint pe o cingătoare. Am mai dat un gulden Philippus pentru o năframă stacojie; 6 pfenigi pentru hîrtie. Am schimbat un gulden pentru cheltuială. Am dat 2 pfenigi de argint pentru spălatul rufelor.

În ziua de 23 a lunii octombrie regele Carol a fost încoronat la Ach; cu acest prilej am văzut tot felul de minunății somptuoase, cum nu mai văzuse nimeni de pe la noi, așa cum reiese și din cele descrise atunci[148]. Lui Mathes[149] i-am dăruit [lucrări de] artă [gravuri], preț de 2 guldeni. Lui Steffan[150], șambelan pe lîngă Doamna Margareta, i-am dăruit trei lucrări de artă [gravuri]. Am dat un gulden și 10 pfenigi de argint pe un șirag de mătănii din lemn de cedru. Am dat un stüber micului Hans [?] de la grajduri și tot un stüber copilului de casă. Am pierdut la joc 3 stüberi și jumătate; de doi stüberi am mîncat și tot doi stüberi i-am dat bărbierului. Am mai schimbat un gulden. Am dat în casă — de bun rămas — 7 pfenigi de argint.

Și am pornit-o din Ach către Gülch [Jülich] și de acolo spre...[?]. Am dat 4 stüberi pe 2 [lentile de] ochelari. Plătit 2 stüberi pentru un rege bătut în argint[151]. Am dat 8 pfenigi de argint pe două coarne de bou.

Așadar, am părăsit Ach în vinerea dinaintea lui Simion și Iuda, plecînd la Düren, și am vizitat biserica în care se află capul sf. Ana. Continuîndu-ne drumul, am sosit la Cöln dumineca, de ziua [sfinților] Simion și Iuda[152]. La Prüssel seniorii mei de la Nürnberg îmi plătiseră găzduirea, hrana și băutura, nevroind să-mi ia nimic pentru [toate] acestea. La fel la Ach am mîncat cu ei timp de trei săptămîni, după care m-au dus și la Cöln și tot n-au vrut să accepte nimic din partea mea.

Am cumpărat, cu 5 pfenigi de argint, un Tratat [pamflet] al lui Luther. Am mai dat un pfenig de argint pe „Condamnațiunea" lui Luther [v. nota 127], acest bărbat cuvios. Am dat un pfenig de argint pe un rozariu, 2 pfenigi de argint pe o cingătoare, un pfenig de argint pe o livră de lumînări. Am schimbat un gulden pentru cheltuieli. Am fost obligat să-i dau domnului Leohnhart Groland[153] cornul meu de bou, cel mare. La fel a trebuit să-i cedez domnului Hans Ebner marele meu rozariu din lemn de cedru. Am dat 6 pfenigi de argint pe o pereche de încălțări. Am dat 2 pfenigi de argint pe o mică tigvă. Am cheltuit un pfenig de argint pe bere și pîine și un altul pe niște șireturi [?]. Am dat la doi curieri 4 pfenigi de argint. Fiicei lui Niclas i-am dat 2 pfenigi de argint pentru niște prăjituri. De asemenea, un pfenig de argint unui mesager. Lui Linhart[154] al domnului Zigler i-am dat [lucrări de] artă preț de 3 guldeni. I-am dat bărbierului 2 pfenigi de argint. Am dat 3 pfenigi de argint, și alți doi, pentru a mi se deschide retablul pe care meșterul Steffan[155] l-a făcut la Cöln. Am dat un pfenig de argint curierului și am cheltuit 2 pfenigi de argint la cîrciumă, bînd cu prietenii. I-am făcut portretul cumnatei lui Gottschalk [?]. Am dat un pfenig de argint pe un mic tratat [pamflet].

Duminecă noaptea, după ziua Tuturor sfinților[156] a anului 1520, am văzut în Casa de dans [„Gürtzenich"] din Cöln dansul senioorial și banchetul împăratului Carol, totul fiind magnific pus la punct. Lui Staber[157] i-am schițat blazonul pe un panou de lemn. La Cöln i-am dăruit unui tînăr conte o *Melancolie*, iar ducelui Friedrich[158] imaginea cea nouă a Mariei. Am făcut portretul în cărbune al lui Niclas Haller[159]. I-am dat 2 pfenigi de argint ușierului. Am dat 3 pfenigi de argint pe două mici tratate [pamflete]. Am plătit 10 pfenigi de argint pe un corn de vacă. La Cöln am vizitat mormîntul sf. Ursula în biserica acesteia; am văzut venerabilele relicve ale sfintelor fecioare și alte relicve. Am făcut portretul în cărbune al lui Föhrnwerger[160]. Am schimbat un gulden pentru cheltuieli. Soției lui Niclas i-am oferit 8 pfenigi de argint cînd m-a invitat [la ei]. Am dat un stüber pe două lucrări de artă [gravuri]. Domnii Hans Ebner și Niclas Groland — care m-au întreținut la Prüssel timp de 8 zile, la Ach [Aachen] timp de 3 săptămîni, iar la Cöln 14 zile — n-au vrut să primească nimic din partea mea. I-am făcut portretul unei călugărițe și [le-am dat] călugărițelor 7 pfenigi de argint. I-am dăruit [călugărițeи?] 3 gravuri pe aramă de jumătăți de coală.

În ziua de luni după sf. Martin[161], anul 1520, după multă osteneală și trudă, am obținut de la împărat confirmarea[162], adresată seniorilor mei de la Nürnberg. Ca semn de bun rămas i-am dăruit fetei lui Niclas 7 pfenigi de argint, soției lui Niclas un gulden, iar fetei încă un sfert de gulden și am pornit-o la drum plecînd din Cöln. Mai înainte, însă, am fost o dată oaspetele lui Staber [Staiber]; de asemenea m-a invitat o dată vărul meu Niclas [v. nota 24] și o dată bătrînul Wolffgang [?]; am mai fost o dată invitat la masă. De bun rămas i-am dăruit slugii lui Niclas [Haller] o [gravură cu] *Sf. Eustațiu*, iar fetei sale încă un sfert de gulden, căci le-am dat multă bătaie de cap. Am dat un gulden pe un mic cap de mort din fildeș. Am plătit un pfenig de argint pentru o cutiuță împletită [strunjită ?], apoi 7 pfenigi de argint pe o pereche de încălțări, iar la plecare i-am dat slugii lui Niclas o [gravură cu] *Nemesis*.

Iară miercurea după sf. Martin[163] am plecat din Cöln, pornind cu corabia, în zorii zilei, spre... [?]. Am dat 6 pfenigi de argint

pe o pereche de încălțări și 4 pfenigi de argint curierului. De la Cöln am plutit [pe Rin] pînă la Suns [Zons]. De la Suns la Nays [Neuss], de acolo pînă la [hanul] Stein, unde am poposit o zi și am cheltuit 6 pfenigi de argint. Apoi [am călătorit] pînă la Düsseldorf, un orășel, [unde] am cheltuit pe mîncare 2 pfenigi de argint. De acolo la Kaiserswördt [Kaiserswerth], apoi la Dasperg [Duisburg], tot un orășel. [Am trecut și pe lîngă] două cetăți, [una] Angrur [Angerort], cealaltă Rüror [Ruhrort]; de acolo către Arschey [Orsoy], un orășel, apoi la Riberg [Rheinberg], un alt orășel; acolo am poposit peste noapte și am cheltuit 6 pfenigi de argint. De acolo am călătorit spre alte orășele: primul a fost Bürg Wisell [Wesel], apoi Ress [Rees], în sfîrșit Emrich [Emmerich]. Apoi am ajuns la Tholhus [vama de la Lobith] și de acolo la Nümweg [Nijmegen], în Olanda, unde am rămas peste noapte și am cheltuit 4 pfenigi de argint. De la Neimweg [Nijmegen] am călătorit spre Thül [Tiel] și de acolo la Pusch ['s Hertogenbosch]. [Dar înainte] am poposit la Emmerich și am cheltuit 3 pfenigi de argint pe o masă delicioasă. I-am făcut portretul lui Peter Federmacher, calfă de aurfăurar din Antorff [Antwerpen], și pe cel al unei femei. Iar pricina acestui popas a fost o mare vijelie care ne-a surprins. Am mai cheltuit 5 pfenigi de argint și am schimbat un gulden pentru cheltuielile mele. De asemenea, i-am făcut portretul hangiului.

[Și astfel] am ajuns la Neumeg [Nijmegen] abia dumineca[164]. I-am dat corăbierului 20 pfenigi de argint. Niemägen este un oraș frumos, are o biserică arătoasă și un castel cu o așezare frumoasă. De acolo am călătorit spre Till [Tiel], apoi am părăsit Rinul[165] și am plutit pe Mas [Maas] către Terawada [Heerewaarden] unde se înalță cele două turnuri. Am poposit acolo peste noapte și am cheltuit, în ziua aceea, 7 stüberi. Marți dimineața, în zorii zilei, ne-am continuat călătoria pe Maas către Pommel [Bommel ?]. Atunci s-a iscat o mare vijelie, încît am fost nevoiți să tocmim niște cai țărănești de am călărit fără șa pînă la Herzog Pusch ['s Hertogenbosch]. Transportul cu corabia și caii m-au costat un gulden. Pusch este un oraș arătos; are o biserică deosebit de frumoasă și o incintă solidă. Am cheltuit acolo 10 stüberi, cu toate că meșterul Arnolt [Arnold von Seligenstadt?] îmi plătise masa. Iar aurfăurarii au venit să mă salute, arătîndu-mi multă cinstire.

În zorii zilei următoare, cea a prezentării Fecioarei la templu[166], am trecut prin satul Östrich [Oisterwijk], foarte mare și frumos; am luat gustarea de dimineață la Tillwerg [Tilburg], cheltuind 4 pfenigi de argint. În continuare am sosit la Barell [Baarle], unde am petrecut noaptea și am cheltuit 5 stüberi. Aici, tovarășii mei de drum au avut un diferend cu hangiul, din care pricină am plecat, în timpul nopții, pînă la Hochstrat [Hoogstraten]. Ne-am odihnit acolo două ore și am plecat apoi, prin Harscht [Brecht] la S. Leohnhart Kirchen [St. Leonharts]. Acolo am luat masa de dimineață, cheltuind 4 stüberi.

[Al treilea popas la Antwerpen]

Apoi am pornit-o spre Antorff [Antwerpen] și i-am dat căruțașului 15 stüberi; aceasta s-a petrecut în joia de după Adormirea Fecioarei[167]. Am dăruit lui Jan, sluga cumnatului lui Jobst, un exemplar din *Patimile* în aramă. I-am făcut portretul lui Nicolao Sopalis [?]. Iară joia de după Adormire [v. nota 167], anul 1520, m-am instalat din nou în casa lui Jobst Plankfelt [Blanckvelt; v.

nota 31] și am mîncat cu el, de data aceasta, de IV ori, iară soția mea de II ori. Am schimbat un gulden pentru cheltuială și încă o coroană [Crona]. Iar în cele 7 săptămîni, cît am fost plecat, soția mea și slujnica au cheltuit 7 coroane și au mai și cumpărat diverse lucruri, preț de 4 guldeni. Am cheltuit 4 stüberi cu prietenii. De data aceasta am mîncat cu Tomasin [Bombelli; v. nota 57] de VI ori. De ziua sf. Martin în biserica Maicii Domnului din Antorff cineva i-a tăiat soției mele o pungă cu 2 guldeni. Punga, și ce mai conținea, valora [cam] un gulden, avînd în ea și niște chei.

În seara zilei sf. Ecaterina m-am socotit cu Jobst Planckfelt, hangiul meu, dîndu-i zece coroane de aur [drept arvună]. Am mîncat cu portughezul [Brandão; v. nota 43] de II ori. Ruderigo [Rodrigo Fernandez d'Almada; v. nota 73] mi-a dăruit 6 nuci indiene [de cocos], iar eu i-am dat feciorului său 2 stüberi bacșiș. Am plătit 19 stüberi pentru niște pergament. Am schimbat 2 coroane pentru cheltuială. Am vîndut două foi cu *Adam și Eva*, un Monstru marin [*Răpirea Amymonei*], un *Ieronim* [*în chilie*], un Cavaler [*Cavalerul, Moartea și Diavolul*], o [gravură cu] *Nemesis*, un *Eustațiu*, o coală întreagă, încă 17 gravuri [în acvaforte, pe placă de fier], 8 sferturi de coală, 19 [alte] gravuri în lemn, 7 gravuri în lemn slabe [cu defecte?], 2 cărți [cu gravuri] și 10 [exemplare din seria mică a] *Patimi*[*lor*] pe lemn — toate acestea pentru 8 guldeni. Am dat 3 cărți mari pentru o uncie de alb de ceruză. Am schimbat un gulden Philippus pentru cheltuială. Soția mea a mai schimbat un gulden pentru cheltuială.

La Zürche în Seland [Zierikzee in Zeelanda] s-a întîmplat să eșueze pe mal o balenă adusă de o maree mare și o [puternică] vijelie; ea depășește cu mult o sută de stînjeni în lungime și nu se găsește nimeni în Seeland care să fi văzut o balenă avînd măcar o treime din lungimea ei. Iar peștele nu se poate urni de pe mal. Oamenii ar dori să-l vadă plecat de acolo, temîndu-se de o prea mare duhoare. Căci este atît de mare că se gîndesc că nu l-ar putea tăia bucăți nici în jumătate de an, ca să-i topească untura. Steffan Capello[168] mi-a dăruit un rozariu din lemn de cedru, ca să-i desenez portretul, ceea ce am și făcut. Am dat 4 stüberi pe niște culoare castanie [Kesselbraun, Kasselbraun ?] și o mucarniță. Am dat 3 stüberi pe hîrtie. L-am desenat cu penița pe Felix [Hungersberg; v. nota 53] în cartea sa [?], stînd în genunchi. Felix mi-a făcut cadou 100 de stridii. I-am dăruit domnului Lasarus[169], acest bărbat important, un *Ieronim* și cele 3 cărți mari. Ruderigo [Fernandez d'Almada] mi-a dăruit niște vin tare și stridii. Am dat 7 pfenigi de argint pe cretă neagră. I-am invitat pe Tomasin [Tommaso Bombelli], pe Gerhard [Gherardo Bombelli], fiica lui Tomasin cu soțul ei, pe Hönig [Doghens; v. nota 111], pictor de vitralii, pe Jobst [Blanckvelt] cu soția sa, ca și pe Felix [Hungersberg]; ceea ce m-a costat 2 guldeni. Tomasin mi-a dăruit 4 coți de damasc cenușiu pentru un veston scurt [cu mîneci]. Am mai schimbat un gulden Philippus pentru cheltuielile mele.

[Excursia în Zeelanda]

În seara zilei sf. Barbara[170] am plecat călare din Antorff îndreptîndu-mă spre Perng [Bergen op Zoom]; am plătit pentru cal 12 stüberi și am cheltuit acolo un gulden și 6 stüberi. La Pergn [Bergen] i-am cumpărat soției mele o năframă subțire olandeză, de pus pe cap, preț de un gulden și 7 stüberi. Am mai dat 6 stüberi pe 3 perechi de încălțări, un stüber pe ochelari, încă 6 stüberi pe un buton de fildeș. Lui Jan Has[171], soției sale și

celor două fiice le-am făcut portretul în cărbune, iar pe slujnică și femeia cea bătrînă le-am desenat în cărticica mea cu condeiul [de argint]. Am văzut palatul [seniorului] de Bergen[172]; este foarte mare și frumos clădit. Pergn este un loc foarte plăcut pe timp de vară, avînd în fiece an cîte două tîrguri mari.

În seara zilei Maicii Domnului[173] am plecat cu confrații spre Selant [Zeelanda], iar Bastian Im Hoff[174] mi-a împrumutat 5 guldeni. Am petrecut prima noapte pe corabia ancorată în larg; a fost foarte frig și n-am avut nici de-ale gurii, nici băutură. Simbătă am ajuns la Güs [Goes]; am făcut acolo portretul unei fete în portul ei local. De aici am navigat către Erma [Arnemuiden] și am cheltuit 15 stüberi. Am trecut în dreptul satelor înghițite de ape, din care am văzut doar vîrfurile acoperișurilor ieșind de sub valuri. Ne-am îndreptat spre mica insulă Wohlfärtig [Wolfersdijk] și spre orășelul Gunge [Kortgene?] pe o altă insulă din apropiere. Selant are 7 insule[175], iar cea pe care se află orașul Ernig [Arnemuiden], unde am petrecut noaptea, este cea mai mare. De acolo, eu am plecat la Mitelburg [Middelburg] unde Johann de Abüs[176] a pictat pentru abație un mare retablu, mai puțin reușit în marile linii ale desenului decît în execuția picturală. După aceea am călătorit la Fahr [Veere (op Walcheren)], unde acostează corăbiile din toate țările; este un orășel foarte arătos.

Sosind însă la Armuyd [Arnemuiden], mi s-a întîmplat să trec printr-un mare pericol. În timp ce acostam, aruncînd parima, o mare corabie trase brusc și cu putere lîngă noi. Era momentul debarcării, iar în învălmășeala iscată i-am lăsat pe toți să coboare înaintea mea, astfel că nu rămaseră cu mine pe corabie decît Görg Köczler[177], două bătrîne și corăbierul împreună cu un băiețel [un mus?]. Cealaltă corabie ne-a izbit [cu putere], în timp ce noi ne aflam pe bord, neputîndu-ne feri, astfel că parima s-a rupt și totodată s-a iscat o vijelie care ne-a împins înapoi în mare. Am strigat cu toții după ajutor, dar nimeni n-a îndrăznit să se aventureze în direcția noastră, iar vîntul ne-a minat mai departe în larg. Atunci corăbierul a început să-și smulgă părul din cap țipînd, pentru că mateloții săi coboriseră cu toții, iar corabia era neîncărcată. Eram înspăimîntați și pradă disperării, deoarece vîntul sufla cu putere, iar pe vas nu ne aflam decît șase persoane. Atunci am vorbit cu corăbierul, cerîndu-i să fie curajos și cu speranța în ajutorul Domnului și să cumpănească ce anume este de făcut. Îmi răspunse că dacă ar putea ridica vintreaua cea mică atunci am putea încerca să acostăm din nou. Cu multă trudă l-am ajutat și am înălțat pe jumătate pînza aceea și ne-am îndreptat din nou spre mal. Văzînd eforturile noastre, cei rămași pe țărm — care ne crezuseră deja pierduți — ne-au venit în ajutor și astfel am reușit și noi să coborîm pe mal.

Mittelburg [Middelburg] este un oraș pe cinste. Are o primărie[178] deosebit de frumoasă, cu un turn semeț, totul fiind cît se poate de artistic. În abație[179] se găsesc strane frumoase, foarte bogat împodobite, un portic [?] sculptat în piatră și o frumoasă biserică parohială; dar în afară de toate acestea orașul a fost o plăcere de desenat. Seeland este frumoasă și are un aspect foarte ciudat datorită apei al cărei nivel este mai înalt decît cel al pămîntului. I-am făcut portretul gazdei mele din Ernüden [Arnemuiden]. Meșterul Hugo [?][180], Alexander im Hoff [Imhoff] și Friedrich, sluga lui Hirschvogel[181] mi-au dăruit fiecare cîte o nucă indiană [de cocos], cîștigate la jocuri. Iar gazda mea mi-a dat un bulb de ceapă încolțită[182].

Iar luni[183] în zori ne-am îmbarcat din nou și am pornit-o spre Fahr [Veere] și Zürchse [Zierikzee]. Vroiam să văd peștele cel mare, dar mareea îl cărase de-acum [din acel loc]. Am dat 2 guldeni pentru transportul cu corabia și pentru alte cheltuieli ale mele. Am dat 2 guldeni pe un țol de lînă. Am dat 4 stüberi pe niște pastă de smochine, 3 stüberi unor hamali și am pierdut 6 stüberi la jocuri. Și astfel am revenit la Perg [Bergen op Zoom]. Am dat 10 stüberi pe un pieptene de fildeș. I-am făcut portretul unui hoț de drumul mare. L-am desenat și pe Claus, ginerele gazdei mele [Jan de Haas]. Am plătit 2 guldeni fără 5 stüberi pe o bucată de cositor. Apoi încă 2 guldeni pe o bucată de cositor mai prost. Le-am făcut portrete: micului Bernhart von Bresslen [= Breslau?], lui Georg Köczler [Kötzler; v. nota 177] și francezului [?] din Kamrich [Cambrai], care îmi dăduseră, fiecare, cîte un gulden la Pergen [Bergen]. Ginerele lui Jan de Has mi-a dat un Hornisgulden[184] pentru portretul lui; la fel și Kerpen[185] din Kohln [Köln] mi-a dat un gulden. Am mai dat 4 guldeni fără 10 stüberi pe 2 cuverturi de pat. I-am făcut portretul bijutierului Niclas [din Berfen op Zoom]. De cînd am revenit din Selant, am luat masa la Pergen de IX ori. Și [am cheltuit] o dată 4 stüberi.

**[Al patrulea popas
la Antwerpen]**

I-am dat cărăușului 3 stüberi și am cheltuit 8 stüberi, iară vinerea de după sf. Lucia[186], anul 1520, am revenit la Antorff [Antwerpen], trăgînd [din nou] la Jobst Planckfelt. De data aceasta am mîncat cu el de... ori; este plătit; iar soția mea de ... ori, este plătit. Pentru cele 3 cărți pe care i le-am dăruit, domnul Lazarus von Rafenspurg [Ravensburger; v. nota 169] mi-a făcut cadou, la rîndul lui, un solz mare de pește, 5 cochilii de melci, 4 medalii de argint, 5 de aramă, 2 peștișori uscați [afumați ?], un mărgean alb, 4 săgeți de bambus [de suflat], și încă un mărgean alb. Am schimbat 1 gulden pentru cheltuială și încă o coroană. De data aceasta am luat masa de unul singur de IX ori. Factorul portughez [João Brandão] mi-a dăruit o geantă de catifea brună și o cutie cu o dulceață bună. I-am dat feciorului său 3 stüberi bacșiș. Am dat un gulden de Hoorn pe două mici panouri, dar am mai primit înapoi 6 stüberi. Am dat 4 guldeni de aur pe niște maimuțe [sau pisici-de-mare?]; încă 14 stüberi pe cinci pești. Am dat 2 stüberi pe două pamflete. I-am dat curierului doi stüberi. Lui Lazarus von Rafesburg [Ravensburger] i-am dăruit un portret-bust cu [pe?] un mic panou, preț de 6 stüberi. Și, în afară de aceasta, i-am mai făcut cadou 8 gravuri în aramă pe coală întreagă, 8 gravuri pe [cîte] jumătate de coală, [un exemplar din] *Patimile* în aramă și alte gravuri în aramă și lemn — totul în valoare de peste 4 guldeni.

[Anno 1521]

Din nou am schimbat un gulden Philippus pentru cheltuielile mele și încă un gulden de aur. Am dat 6 stüberi pe un mic panou, pe care am desenat, cu cărbune, portretul slugii portughezului [J. Brandão]. Am dăruit acestea cu prilejul Anului Nou[187], adăugînd și 2 stüberi drept bacșiș. Am schimbat un gulden pentru cheltuială. Lui Bernhart Stecher [v. nota 32] i-am dăruit o serie completă a gravurilor mele. Am cumpărat lemne de 31 stüberi. I-am făcut portretul lui Gerhart Pombelly [Gherardo Bombelli], precum și al fetei[188] procuratorului Sebastian. Am schim-

bat un gulden pentru cheltuială. Am cheltuit 3 stüberi și încă 3 stüberi pentru masa de prînz.

Domnului Wolff von Rogendorff [v. nota 106] i-am dăruit *Patimile* în aramă și cele gravate în lemn. Gerhart Pombellin [Gherardo Bombelli] mi-a făcut cadou o țesătură turcească imprimată, iar domnul Wolff von Rogendorff 7 coți de catifea de Brabant; la rîndul meu i-am dat slugii sale un gulden Philippus bacșiș. Am dat 3 stüberi pentru masă și 4 stüberi bacșiș. I-am făcut portretul în cărbune al noului factor [Rodrigo Fernandez d'Almada; v. nota 73][189]. Am plătit 6 stüberi pentru un mic panou de lemn.

Am luat masa cu portughezul [J. Brandão] de VIII ori; cu trezorierul [Lorenz Sterk; v. nota 58] o dată; cu Tomasin [Bombelli] de X ori. Am dat 4 stüberi bacșiș. Am mîncat o dată cu Lazarus Rafenspurger [Ravensburger]; o dată cu Wolff von Rogendorff; o dată cu Bernhart Stecher; o dată cu Ucz Hanolt [și] Meyting[190]; o dată cu Caspar Lewenter [?]. I-am dat 3 stüberi omului căruia i-am făcut portretul[191]. Încă 2 stüberi pentru slugă. Am dat 4 guldeni pe niște in. Am vîndut [lucrări de] artă pentru 4 guldeni. Am schimbat o coroană pentru cheltuielile mele. I-am dat blănarului 4 stüberi și încă 2 stüberi. Am pierdut la jocuri 4 stüberi și am cheltuit 6 stüberi. Am schimbat un nobel pentru cheltuială. Am plătit 18 stüberi pentru niște stafide și pentru 3 perechi de cuțite. I-am plătit lui Jobst [Blanckvelt] 2 guldeni pentru mai multe mese [de prînz]. Am pierdut 4 stüberi la jocuri și i-am dat blănarului 6 stüberi. Meșterului Jacob[192] i-am dăruit 2 gravuri în aramă cu *Sf. Ieronim*. Am mai pierdut 2 stüberi la jocuri. Am schimbat o coroană pentru cheltuială. Am pierdut 1 stüber la jocuri. Am dăruit 3 perechi de cuțite celor trei slujnice ale lui Tomasin, preț de 5 stüberi. Am vîndut [lucrări de] artă pentru 29 stüberi.

Ruderigo [Rodrigo Fernandez d'Almada] mi-a dăruit o pungă cu mosc, așa cum e tăiată de pe animal, un sfert de livră de piersici, încă o cutie plină cu pastă de gutui și o cutie mare plină cu zaharicale. La rîndul meu i-am dat feciorului său 5 stüberi bacșiș. Am mai pierdut 2 stüberi la jocuri. Soției lui Jobst i-am făcut portretul în cărbune. Am vîndut 3 mici tablouri [pictate] pe pînză, cu 4 guldeni și 5 stüberi. Am schimbat, una peste alta, 2 guldeni pentru cheltuielile mele. Am pierdut la jocuri 2 stüberi. Soția mea, devenind nașă, a cheltuit un gulden; cu prilejul nașterii a mai dat 4 stüberi. Am schimbat o coroană pentru cheltuieli; am cheltuit 4 stüberi; am pierdut 2 stüberi la jocuri; i-am dat mesagerului 4 stüberi. Am schimbat un gulden pentru cheltuială. Meșterului Dietrich [pictorul de vitralii Dirck J. Vellert; v. nota 112] i-am dăruit un *Apocalips* și cele 6 „noduri"[193]. Am dat 40 stüberi pe niște in. Am pierdut la jocuri 8 stüberi. Lui Signor [Señor] Francisco [Pesão; v. nota 189], micul factor portughez, i-am dăruit mica mea pînză cu un copilaș [= un *putto*], în valoare de 10 guldeni. Doctorului Loffen[194], din Antorff, i-am dăruit cele 4 cărți ale mele și o gravură în aramă cu *Sf. Ieronim*. Aceleași daruri i le-am oferit și lui Jobst Planckfelt. Am desenat blazoane lui Staber [Lorenz Staiber; v. nota 42] și încă unuia. Am desenat în condei de argint portretul fiului și al fiicei lui Tomasin [Bombelli]. Am pictat în ulei, pe un mic panou, imaginea unui duce[195]. Am vîndut [lucrări de] artă preț de 5 stüberi. Ruderigo [Rodrigo], secretarul portughez [al lui Brandão] mi-a făcut cadou două șaluri indiene, unul din mătase, o tocă frumos împodobită, o cană verde cu mirabulon[196] și o ramură de cedru — totul preț de 10 guldeni. În ce mă privește i-am dat feciorului său 5 stüberi bacșiș și am cheltuit 2 stüberi pe niște pensu-

le. Celor din casa Fockor [Fugger; v. nota 69] le-am făcut o schiță pentru o mascaradă, pe care mi-au plătit-o cu un anglot[197]. Am schimbat un gulden pentru cheltuielile mele. Am dat 8 stüberi pe 2 mici coarne pentru praf [de pușcă?]. Am pierdut 3 stüberi la jocuri. Am schimbat un anglot pentru cheltuielile mele. Lui Tomasin i-am umplut două coli cu desene frumoase pentru o mascaradă. Am pictat în ulei o bună imagine cu *Năframa sf. Veronica*, valorînd 12 guldeni; i-am dăruit-o factorului portughez Francisco [Pesão]. Apoi am mai pictat o S. Fronica [= *Veronica*] în ulei, mai reușită decît prima și am dăruit-o factorului portughez Brandan [Brandão]. Franciscus [Francesco Pesão] i-a dat de Anul Nou slujnicei [mele] un gulden Philippus bacșiș, apoi [i]-a mai dat un gulden pentru *Veronica*. Factorul Prandan [Brandão] i-a dat și el un gulden [pentru *Veronica*]. Lui Peter [?] i-am dat 8 stüberi pe două huse [pentru tablouri]. Am schimbat un anglot pentru cheltuielile mele.

Dumineca dimineața, în ziua carnavalului[198], aurfăurarii au venit devreme să mă invite la masa lor, dimpreună cu soția mea, în adunarea lor fiind multe persoane de vază. S-a servit o masă deosebit de somptuoasă și mi-au făcut o deosebită cinstire. Iară seara m-a invitat bătrînul staroste al orașului, a dat o cină de zile mari, arătîndu-mi foarte multă prețuire; am văzut acolo multe măști ciudate. I-am făcut portretul în cărbune al lui Flores[199], organistul Doamnei Margareta.

Luni seara[200] am fost invitat de domnul Lupes[201] la un mare ospăț de carnaval care a durat pînă la orele 2 [dimineața], totul fiind cît se poate de minunat. Domnul Lorenz Sterck [v. nota 58] mi-a dăruit o blană spaniolă. La petrecerea mai sus pomenită s-au putut vedea multe măști frumoase, îndeosebi cea a lui Tomasin Pombelli [Tommaso Bombelli]. Am cîștigat la jocuri 2 guldeni. Am schimbat un anglot pentru cheltuielile mele. Am dat 14 stüberi pe un paneraș cu stafide. I-am făcut un portret în cărbune lui Bernhart von Castell [din Franconia], căruia i-am cîștigat banii la jocuri. Gerhart [Gherardo] fratele lui Tomasin mi-a făcut cadou 4 coți din cel mai bun satin negru de Brabant și mi-a mai dat trei cutii mari cu pastă [dulce] de lămîi. La rîndul meu i-am dat slujnicei [sale] 3 stüberi bacșiș. Am dat 13 stüberi pe lemne [de foc], 2 stüberi pentru niște verni.

I-am făcut portretul fetei procuratorului [Sebastian, socrul lui G. Bombelli], în întregime cu condei de argint. Am schimbat un anglot pentru cheltuielile mele. L-am desenat cu cretă neagră pe meșterul Jan[202], bunul sculptor în marmură care-i seamănă lui Christopff Kohler[203]; el a învățat meșteșugul în țara talienilor și este de fel din Mecz [Metz]. Am schimbat un gulden de Hoorn pentru cheltuială. I-am plătit 3 guldeni lui Jan Türcken[204] pe niște [lucrări de] artă taliană. I-am dat [lucrări de] artă, preț de 12 ducați, pentru o uncie de culoare bună ultramarin. Am vîndut micul ciclu al *Patimilor* pe lemn cu 3 guldeni. Am vîndut 2 desene și 4 cărți [cu gravuri] de Scheuflein[205] cu 3 guldeni. Am dat 3 guldeni pe 2 solnițe de fildeș din India. Am vîndut [lucrări de] artă preț de 2 guldeni. Am schimbat un gulden pentru cheltuielile mele. Lui Rudiger von Gelern [Geldern?] — care mi-a dăruit o cochilie de melc, ca și monezi de aur și argint valorînd un sfert de gulden — i-am făcut cadou cele trei cărți mari ale mele, precum și un *Cavaler*[206] gravat. Am vîndut [lucrări de] artă preț de 11 stüberi. Am plătit 2 guldeni Philippus pe un sf. Petru și Pavel [?] pe care vreau să-l dăruiesc soției lui Koler [Coler][207].

Ruderigo mi-a dăruit din nou două cutii cu niște pastă de gutui și cu tot felul de zaharicale, iar eu am dat 5 stüberi bacșiș. Am plătit 16 stüberi pe niște cutii. Lazarus Rafenspurger [Ravensburger] mi-a dăruit o căpățînă de zahăr, iar eu i-am dat feciorului său un stüber. Am dat 6 stüberi pe lemne. Am luat masa o dată cu francezul [?] de două ori cu Fritz Hirschvogel [?] și o dată cu maestrul Peter[208], secretarul; de data aceasta a mîncat cu noi și Erasmus Roderodamus [Rotterdamus].

Am dat un stüber de m-au lăsat să urc în turnul din Antorff care cică ar fi mai înalt decît cel din Strassburg[209]. De acolo am avut o vedere asupra întregului oraș, cu toate colțurile lui, ceea ce a fost foarte impresionant. Am dat un stüber pentru [baie ? sfoară?]. Am schimbat un anglot pentru cheltuielile mele. Iară factorul portughez Prandan [Brandão] mi-a oferit două căpățîni de zahăr alb, mari și frumoase, o tavă plină cu zahăr rafinat, două cești verzui umplute cu dulciuri și 4 coți de satin negru. La rîndul meu i-am dat slugii 10 stüberi bacșiș. I-am dat curierului 3 stüberi. Am mai desenat-o de două ori, cu condeiul de argint, pe frumoasa fată [logodnica] lui Gerhart [Ghe-rardo Bombelli]. Am mai schimbat un anglot pentru cheltuială. Am vîndut [lucrări de] artă preț de 4 guldeni. Am dat 10 stüberi pe husa [portretului] lui Rodrigo [d'Almada]. Am mîncat cu domnul Lorenz Sterck, trezorierul; acesta mi-a dăruit o pipă [fluier? tub?] de fildeș și un frumos [vas de] porțelan, iară eu i-am oferit în schimb o serie completă a gravurilor mele. Tot o serie completă de gravuri i-am dăruit și domnului Arian [Herbouts; v. nota 39], avocat al orașului Antorff. Am mai schimbat un gulden Philippus pentru cheltuielile mele. Am oferit brespus lei celor mai bogați și importanți negustori[210] din Antorff un sf. Nicolae șezînd, pentru care mi-au dat 3 guldeni Philippus. Meșterului Peter [Teels; v. nota 40], i-am dat rama veche a [tabloului cu] *Sf. Ieronim* și încă 4 stüberi pe deasupra pentru rama portretului trezorierului [Lorenz Sterk]. Am dat 11 stüberi pe niște lemne [de foc]. Am mai schimbat un gulden Phillippus pentru cheltuielile mele. Am plătit 4 stüberi pentru un burghiu. Am dat 3 stüberi pe 3 trestii de zahăr.

Mi-am încredințat micul balot [cu lucrurile mele] — spre a fi transportat la Nürnberg — [cărăușilor] Jacob și Endres Hessler, eu avînd obligația să le dau cîte 2 guldeni pentru fiecare chintal nürnberghez. Ei sînt datori să predea balotul domnului Hans Im Hoft [Imhoff] cel Bătrîn [v. nota 47] și le-am dfa [pentru aceasta] o arvună de 2 guldeni. Le-am mai încredințat o seamă de alte lucruri ambalate într-un cufăr. Aceasta s-a petrecut sîmbăta dinaintea Patimilor[211].

Tot în ziua de sîmbătă dinaintea Patimilor mi-a dăruit Ruderigo 6 nuci mari de India [de cocos], o foarte frumoasă bucată de mărgean și 2 mari guldeni portughezi, fiecare în valoare de cîte 10 ducați. La rîndul meu i-am dat feciorului său 15 stüberi bacșiș. Am cumpărat o piatră de magnet pentru 16 stüberi. Am mai schimbat un anglot pentru cheltuielile mele. Am cheltuit 3 stüberi pentru ambalaj.

I-am trimis meșterului Hugo [?, v. nota 180] la Prüssel [Bruxelles] — în schimbul micii sale pietre de porfir — un exemplar din *Patimile* gravate și cîteva gravuri [disparate] mai mici. Lui Tomasin [Bombelli] i-am făcut o schiță, un desen în peniță acuarelat, după care vrea să-și zugrăvească locuința. Am pictat în ulei, cu multă grijă, un *Sf. Ieronim*[212], pe care i l-am oferit lui Ruderigo din Portugalia; acesta i-a dat Susannei un ducat bacșiș. Am schimbat un gulden Philippus pentru cheltuielile mele, iar confesorului meu i-am dat 10 stüberi [de Paști]. Am dat 4 stüberi pe o mică broască țestoasă.

Am luat masa cu domnul Gilbert [?]; acesta mi-a dăruit un mic scut oval din India, făcut din piele de pește, precum și o pereche de mănuși, folosite la lupte. I-am dat lui Peter [?] 2 stüberi. Am dat 10 stüberi pe niște înotătoare de pește și 3 stüberi bacșiș. I-am făcut un reușit portret în cretă lui Cornelius[213], secretarul din Antorff.

Am plătit 3 guldeni și 16 stüberi pentru cele 5 mici cingători de mătase pe care vreau să le fac cadou. Încă o dată 20 de stüberi pentru o cingătoare. Am dăruit cele 6 cingători soțiilor lui Caspar Nüczel, Hans Im Hoff, Straub, ale celor doi Spengleri, a lui Löffelholcz, dînd fiecăreia[214] și cîte o pereche bună de mănuși. Lui Pirckhamer[215] i-am făcut cadou o beretă mare, un minunat instrument de scris din corn de bivol, un împărat de argint[216], o livră de fistic, 3 trestii de zahăr. Lui Caspar Nüczel[217] i-am dat un picior mare de elan [copită?] și 10 conuri mari cu semințe de coconari; lui Jacob Muffel[218] o eșarfă stacojie de un cot; copilului lui Hans Im Hoff o tocă stacojie și niște coconari. Soției lui Kramer[219] i-am dăruit 4 coți țesătură de mătase [de] 4 guldeni; soției lui Lochinger[220] un cot de țesătură de mătase [de] un gulden; celor doi Spengleri[221] cîte o geantă fiecăruia și 3 coarne frumoase; domnului Hieronymus Holczschuher[222] un corn deosebit de mare.

Am luat masa de două ori cu factorul. Am mîncat cu maestrul Arion [Adriaen Herbouts], secretarul din Antorff; acesta mi-a dăruit un mic tablou pe lemn, pictat de meșterul Joachim [Patenier; v. nota 55], înfățișîndu-l pe *Loth* dimpreună cu fiicele sale. Am vîndut [lucrări de] artă preț de 12 guldeni, precum și [gravuri de] Hans Grun[223] de un gulden. Rüdiger von Gelern [Geldern?] mi-a dăruit o bucată de lemn de santal; i-am dat feciorului său un stüber. Am făcut portretul în ulei al lui *Bernhart von Resten*[224], pentru care acesta mi-a plătit 8 guldeni, soției mele i-a dat o coroană, iară Susannei un gulden renan care valorează 24 stüberi. Am dat 3 stüberi pe Războiul elvețian[225], 2 stüberi bacșiș pentru corabie[226] și încă 3 stüberi pentru o husă [de tablou?]. Încă 4 stüberi confesorului meu. Am schimbat un anglot pentru cheltuielile mele. Am mai vîndut [lucrări de] artă preț de 4 guldeni și 10 stüberi. Am dat 3 stüberi pe niște alifii [doctorii?]. Am dat 12 stüberi și jumătate pe lemne [de foc]. Am schimbat un gulden pentru cheltuielile mele și am dat un gulden pentru 14 bucăți de lemn franțuzesc[227]. Lui Amprosio Höchstätter [Ambrosius Höchstetter, v. nota 226] — care-mi dăruise modelul corabiei sale — i-am făcut cadou un exemplar din [ciclul] *Viața Mariei*.

Ruderigo i-a dăruit un mic inel soției mele, valorînd mai mult de 5 guldeni. Am schimbat un gulden pentru cheltuielile mele. I-am făcut portretul în cărbune secretarului factorului Prandan [Brandão]. Am desenat-o, cu condei de argint, pe negresa lui [a factorului][228]. Am făcut pe o coală întreagă, cu pensula în alb și negru, portretul lui Ruderigo [Rodrigo Fernandez d'Almada]. Am dat 16 guldeni pe o bucată de camelot de 24 coți, costîndu-mă un stüber căratul acasă. Am dat 2 stüberi pe niște mănuși. I-am făcut portretul în cărbune al lui Lucas von Danczgen [Lukas von Danzig?]; mi-a plătit un gulden și mi-a dăruit o bucată de lemn de santal.

[Vizita la Brugge și Gent]

Și astfel, în sîmbăta de după Paști[229] am plecat din Antorff [Antwerpen] spre Prüg [Brugge], dimpreună cu Hanns Lüber[230] și meșterul Jan Prevost [Provost], un bun pictor, originar din Prüg[231]. Trecînd fluviul

Schelt [Schelde, Escaut], am ajuns într-un sat mare, numit Pefer [Beveren]; de acolo la Prasten [Vrasene], un alt sat mare. Apoi am traversat mai multe sate și am ajuns în satul mare și frumos [?] unde stau țăranii înstăriți, acolo am luat gustarea de dimineață. Am ajuns, apoi, la bogata mînăstire de la Pol [Sint Pauwels] și am trecut prin Kaltprunnen [Caudenborn], un sat frumos. De acolo ne-am continuat drumul prin satul lung și întins Kahlb [Kalwe] ca să ajungem la Erfehlt [Eertvelde]; acolo am poposit peste noapte. Duminecă ne-am sculat de cu noapte și am ajuns la Herfehlt [Eertvelde][232], un mic orășel. De acolo am călătorit spre Keolo [Eeklo], o localitate mare și înstărită; este pavată și are o piață mare; acolo ne-am luat masa de dimineață. Am trecut apoi prin Maldig [Maldegem] și încă alte sate, sosind la Prüg [Brugge, Bruges], care este un oraș minunat de frumos. Pînă aici am cheltuit și plătit pentru călătorie 21 de stüberi.

Sosind la Prüg mă găzdui Jan Prevost [Provost] în casa lui. Încă în seara aceea a dat o masă somptuoasă la care a invitat multă lume ca să-mi facă plăcere.

A doua zi mă pofti aurfăurarul Marx [Marc de Glasere, v. nota 110], îmi oferi o masă bogată, invitînd multă lume în cinstea mea. După aceea m-au condus la Casa împăratului, care e mare și somptuoasă; acolo am văzut capela pictată[233] de Rüdiger (Rogier van der Weyden], precum și tabloul unui mare meșter de odinioară; am dat un stüber unei slugi ca să ne deschidă. Apoi am cumpărat 3 piepteni de fildeș cu 30 stüberi. După aceea m-au condus la biserica Sf. Iacob și mi-au arătat minunatele tablouri pictate de Rudiger și Hugo [Rogier van der Weyden și Hugo van der Goes] care au fost amîndoi mari maeștri. Apoi la biserica Maicii Dommari maeștri. Apoi la biserica Maicii Domnului am văzut chipul în alabastru al Mariei[234] pe care l-a făcut Michael Angelo [Michelangelo] de la Roma. În continuare m-au condus la numeroase biserici și m-au ajutat să văd toate picturile bune ce se află acolo din belșug. Și după ce văzusem lucrările lui Johann și ale altora[235], am ajuns în cele din urmă la capela pictorilor[236] care cuprinde lucrări bune. Apoi rînduiră un banchet în cinstea mea; de acolo am plecat cu ei la casa breslei unde se aflau adunați numeroși oameni de vază: aurfăurari, pictori și negustori. A trebuit să iau cina cu ei, mi-au făcut cadouri, au fost dornici să mă cunoască mai bine și mi-au arătat multă cinstire. Apoi frații Jacob și Peter Mostaert, consilieri municipali, mi-au oferit 12 căni cu vin, iar întreaga societate, mai bine de 60 de persoane, m-a condus acasă, luminîndu-mi calea cu multe felinare. Am văzut și terenul lor de tras la țintă, precum și bazinul lor din care-și scot peștii: este lung de 19 picioare, înalt și lat de cîte 7 picioare.

Așadar am călătorit mai departe în zorii zilei de marți[237], dar mai înainte l-am desenat cu condeiul de argint pe Jan Profoss [Provost], iar soției sale i-am dat, de bun rămas, 10 stüberi. Trecînd prin Orscheln [Ursel] am luat acolo micul dejun, iar pe drum mai sînt trei sate. Astfel, mergînd spre Gent, [Gand] am mai trecut prin 3 sate; i-am dat 4 stüberi cărăușului și am cheltuit 4 stüberi.

Sosind la Gent a venit să mă întîmpine starostele pictorilor, însoțit de cei din fruntea breslei lor. Ei mi-au arătat multă prețuire, mi-au făcut o primire întru totul minunată, mi-au oferit toată bunăvoința și serviciile lor, iară seara au cinat cu mine. Miercuri dimineața m-au condus la turnul Sf. Ioan[238], din a cărui înălțime am putut cuprinde cu privirea acest oraș mare și minunat în care de la început mi-a fost arătată multă prețuire. Am văzut apoi retablul lui Ioan[239]; este o pictură minunată, foarte bine

concepută și îndeosebi Eva, Maria și Dumnezeu-Tatăl[240] sînt foarte bine pictați. După aceea am văzut leii și am desenat unul cu condei de argint. Am fost și la podul unde se descăpățînează oamenii[241] și am văzut cele două statui votive ridicate în amintirea unui părinte decapitat de fiul său. Gent este un oraș frumos și minunat, fiind traversat de 4 cursuri de ape mari[242]. Paracliserului și îngrijitorului leilor le-am dat 3 stüberi bacșiș. Am mai văzut multe lucruri remarcabile la Gent; iar pictorii, dimpreună cu starostele lor, nu m-au părăsit de fel, au luat masa cu mine dimineața și seara, au plătit totul și mi-au arătat multă prietenie. La plecare am lăsat 5 stüberi la han, drept bun rămas.

Și astfel am pornit-o la drum din Gent în zorii zilei de joi[243], am traversat mai multe sate pînă am poposit la hanul Schwan [„Lebăda"], unde am luat gustarea de dimineață. Am mai trecut printr-un sat frumos și am ajuns la Antorff [Antwerpen], cheltuind pentru drum 8 stüberi.

[Al cincilea popas la Antwerpen]

Am vîndut [lucrări de] artă preț de 4 guldeni. Am schimbat un gulden pentru cheltuielile mele. Lui Hans Lieber [Lüber, v. nota 230] i-am făcut portretul în cărbune; a vrut să-mi plătească un gulden, dar n-am vrut să-l primesc. Am dat 7 stüberi pe lemne [de foc] și un stüber pentru căratul lor. Am schimbat un gulden pentru cheltuială.

În cea de-a treia săptămînă după Paști[244] mă cuprinse o mare febră însoțită de o sfîrșeală mare, indispoziție și durere de cap. Fiind de curînd în Seeland mă atacă o boală ciudată despre care nu mai auzisem pînă atunci, iară această boală o mai am și acum[245]. Am dat 6 stüberi pentru [niște] huse [de tablou]. Călugărul [?] mi-a legat două cărți în schimbul [lucrărilor de] artă pe care i le-am dăruit. Am dat 10 guldeni și 8 stüberi pe o bucată de stofă de Arras, din care soacra și soția mea să-și facă niște mantii. I-am dat doctorului 8 stüberi, iar spițerului 3 stüberi. Am schimbat un gulden pentru cheltuielile mele. Am cheltuit 3 stüberi cu confrații mei. I-am dat doctorului 10 stüberi și încă 6 stüberi. În timpul bolii mele Ruderigo mi-a trimis o mare cantitate de dulciuri; i-am dat feciorului său 4 stüberi bacșiș. L-am desenat pe meșterul Joachim [Patenier; v. nota 55] cu condeiul de argint și i-am mai făcut încă un portret cu condeiul. Am mai schimbat o coroană pentru cheltuielile mele și încă un gulden. Doctorului i-am dat 6 stüberi, iar spițerului 7 stüberi. Am schimbat un gulden pentru cheltuieli. Am plătit 13 stüberi pentru împachetarea celui de-al treilea mic balot, pe care-l trimit de la Antorff la Nürnberg printr-un cărăuș numit Hanns Staber. Iar pentru aceasta i-am dat cărăușului o arvună de un gulden. Și m-am învoit cu el să ducă balotul de la Antorff la Nürnberg pentru un gulden și un sfert jumătatea de chintal, acest mic balot urmînd să-i fie predat domnului Hans Im Hoff [Imhoff] cel Bătrîn. Le-am dat 14 stüberi doctorului, spițerului și bărbierului. Maestrului Iacob [?], doctorul, i-am dăruit [lucrări de] artă preț de 4 guldeni. I-am făcut portretul în cărbune lui Thomas Polonius [Tommaso Vincidor da Bologna, v. nota 123]. În mantia mea au intrat 21 coți brabantini de camelot; cotul de Brabant fiind cu 3 laturi de deget mai mare decît cel de Nürnberg. Am mai luat [pentru mantie] blănuri spaniole negre, cu 3 stüberi bucata. Întrucît au intrat 34 bucăți, m-a costat 10 guldeni și 2 stüberi. I-am dat blănarului un gulden pentru croială. Mi-a mai trebuit pentru căptușeală doi coți de catifea, preț de 5 guldeni; de asemenea

șnururi de mătase și ață pentru 34 stüberi. Croitorului i-am plătit pentru muncă 30 de stüberi. Iar camelotul intrat în mantia mea m-a costat 14 guldeni și jumătate. I-am mai dat slugii 5 stüberi bacșiș.

Sărbătoarea Crucii, după Paști[246]. Începînd de azi iau socotelile de la început. I-am mai dat doctorului 6 stüberi; am vîndut [lucrări de] artă preț de 53 stüberi pe care le-am folosit pentru cheltuielile mele.

Dumineca dinainte de săptămîna Crucii meșterul Joachim [Patenier], bunul peisagist, m-a invitat la nunta sa, arătîndu-mi multă prețuire. Am văzut acolo două frumoase spectacole [mistere?], îndeosebi primul a fost foarte cucernic și înălțător. I-am mai dat doctorului 6 stüberi. Am schimbat un gulden pentru cheltuielile mele.

Duminecă după Înălțarea Domnului[247] m-a poftit meșterul Dietrich [Dirck Vellert; v. nota 112], pictor de vitralii din Antorff, invitînd de dragul meu multă lume, printre care pe aurfăurarul Alexander, un om foarte bogat; ni s-a servit o masă copioasă la care mi s-a adus multă cinstire. I-am făcut portretul în cărbune al aurfăurarului Marx [Marc de Glasere; v. nota 110] care trăiește la Prück [Brugge]. Am dat 36 stüberi pe o beretă largă. I-am dat un gulden lui Pall Geiger[248] ca să transporte cufărașul meu la Nürnberg și încă 4 stüberi pentru scrisoare. I-am făcut un portret în cărbune lui Ambrozi Hochstätter [Ambrosius Höchstetter; v. nota 226] și am luat masa cu el. Am mai mîncat de 6 ori cu Tomasin. Am dat 3 stüberi pe niște castroane și farfurii de lemn. Spițerului i-am dat 12 stüberi. Am făcut cadou două cărți cu *Viața Mariei*; una doctorului străin, cealaltă valetului lui Marx [Marc de Glasere]. I-am mai dat 8 stüberi doctorului. Am dat la curățat o beretă mai veche; m-a costat 4 stüberi. Am pierdut la jocuri 4 stüberi. Am dat 2 guldeni pe o beretă nouă. Am schimbat prima beretă — fiind prea grosolană — dînd pe deasupra încă 6 stüberi pentru o altă beretă. Am făcut, în culori de ulei, o imagine de duce [v. nota 195]. Trezorierului Lorencz Sterck [v. nota 58] i-am făcut un portret în ulei, pictat foarte fin și îngrijit, valorînd 25 guldeni. Oferindu-i tabloul, mi-a dat în schimb 20 guldeni, iar Susannei un gulden bacșiș. I-am făcut, de asemenea, portretul în ulei, pictat cu acurateță și grijă, lui Jobst [Blanckvelt], hangiul meu; acesta s-a revanșat în natură [casă și masă]. I-am mai făcut încă un portret și soției sale, tot în culori de ulei.

Vinerea înainte de Rusalii[249], anul 1521, s-a răspîndit la Antorff vestea că l-au prins în mod viclean pe Martin Luther[250]. Căci fiind însoțit de heraldul împăratului Carol și avînd escortă imperială el fusese încrezător. Dar îndată ce heraldul l-a condus aproape de Eyssenach [Eisenach], într-un loc neprietenos, îi zise că Luther n-ar mai avea nevoie de el și îl părăsi în goana calului. Îndată apărură vreo 10 călăreți care luară cu ei mișelește pe acest bărbat cucernic, iluminat de duhul sfînt și care fusese trădat astfel. El a fost un discipol al lui Hristos și al adevăratului crez creștinesc. Iar dacă mai trăiește, sau dacă l-au ucis, ceea ce eu nu știu, a îndurat aceasta din dragoste pentru credința creștină și pentru că a înfruntat papalitatea necreștinească[251] care se opune liberării noastre de către Hristos, apelînd la justiția seculară și lasă să fim despuiați, să ni se sugă sîngele și sudoarea, toate fiind însușite în mod scandalos de această adunătură trîndavă și nelegiuită, din cauza cărora oamenii nevoiași și bolnavi trebuie să piară de foame[252]. Iară ceea ce mi se pare, mai presus de orice, și mai greu de îndurat este aceea că Dumnezeu vrea, poate, să ne lase sub învățăturile lor false și oarbe, gîndite și impuse de oameni cărora li se spune

Părinți[253]. Și astfel cuvîntul divin ne este oferit de mulți într-o formă înșelătoare, sau nu ne mai parvine deloc. O, Dumnezeule din ceruri, fie-ți milă de noi; o, Domnul nostru Iisus Hristos, roagă-te pentru neamul tău; mîntuiește-ne la timp, păstrează-ne în dreapta credință creștinească, strînge din nou la un loc, prin glasul Tău, turma risipită a oilor Tale, ajută-ne să recunoaștem vocea Ta și să nu ascultăm de nici o altă voce ademenitoare, ca să nu urmăm greșelile oamenilor și ca, Doamne, să nu ne îndepărtăm de Tine. Adună, Doamne, la un loc oile de pe pășunile Tale, dintre care o parte se mai găsește în biserica de la Roma, dimpreună cu indienii [?], moscoviții, rușii, grecii[254] care au fost îndepărtați de silnicia și zgîrcenia papilor, precum și de niște înșelătoare lucruri, aparent sfinte. O, Dumnezeule, mîntuiește sărmanul Tău popor, obligat prin mari constrîngeri și porunci să păcătuiască mereu în pofida conștiinței sale — ceea ce nu face nimeni de bună voie — atunci cînd trebuie să treacă peste acele constrîngeri. O, Dumnezeule, niciodată n-a fost asuprit atît de crunt vreun popor, prin legi seculare, precum sîntem noi, sărmanii, ce gemem sub apăsarea Scaunului papal de la Roma, atunci cînd, mîntuiți zi de zi prin sîngele Tău, ar trebui să fim niște creștini liberi[255]. O, părinte ceresc suprem, toarnă în inimile noastre, prin fiul Tău Iisus Hristos o asemenea lumină, încît să putem recunoaște adevăratul mesaj de care trebuie să ne ținem și să abandonăm, fără remușcări, celelalte mesaje, ca să Te putem sluji, cu bucurie și inimă senină, numai pe Tine, Dumnezeul nostru etern și Tată ceresc. Și dacă e să pierdem pe acest bărbat, căruia Tu i-ai dat un asemenea spirit evanghelic și care scria mai limpede decît oricare în ultimii 140 de ani[256], Te conjurăm, o, Tată ceresc, să insufli duhul Tău sfînt altui trimis, care să adune de pretutindeni sfînta Ta Biserică creștină, astfel ca noi toți să trăim din nou uniți[257] și creștinește, iar prin buna noastră lucrare toți necredincioșii, cum ar fi turcii, păginii, calacuții [indienii] să dorească a fi părtași la credința noastră și să și-o însușească. Dar, Doamne, Tu — al cărui Fiu Iisus Hristos a trebuit să moară datorită preoților, înainte de a învia și a se înălța la ceruri, — vrei ca mai înainte de județul Tău, înainte de a-l înălța să se petreacă la fel și cu discipolul Tău Martin Luther, căruia papa îi răpește mișelește viața cu ajutorul banilor.

Și precum ai hotărît, o Doamne, ca după aceea Ierusalimul să fie distrus, la fel vei nimici și puterea uzurpată a Scaunului de la Roma. O, Doamne, dăruiește-ne, în sfîrșit, Ierusalimul înnoit și înfrumusețat, pe care Apocalipsul îl descrie, și fă să coboare din ceruri sfînta și clara Evanghelie, ferită de obscuritățile oricărei interpretări umane. Iată de ce oricine citește cărțile doctorului Martin Luther trebuie să vadă că învățătura sa este clară și deslușită și că el propovăduiește Sfînta Evanghelie. De aceea cărțile sale trebuie păstrate la mare cinste și nicidecum arse[258]. Mai degrabă ar trebui aruncate în foc cele ale adversarilor săi, care resping adevărul dintotdeauna, împreună cu toate doctrinele lor, prin care vor să divinizeze oameni. Fie să se poată tipări din nou alte cărți de Luther! O, Doamne, dacă Luther e mort, cine oare ne va mai propovădui, cu atîta claritate, Sfînta Evanghelie? Ce de cărți putea să ne mai scrie în 10 sau 20 de ani! O, voi creștini cucernici, să ne rugăm cu toții cu ardoare și să-l plîngem împreună pe acest bărbat pătruns de duhul sfînt și să-l conjurăm pe Dumnezeu să ne trimită un alt om iluminat de acel duh. O, Erasme din Rotterdam, unde zăbovești? Privește ce-i în stare să pună la cale tirania strîmbă a puterii seculare și forța întunericului! Ascultă, tu, cavaler al lui Hristos! Alătură-te Domnului nostru Iisus Hristos, ocrotește adevărul, obținînd cununa de martiri! Oricum, nu ești decît un bătrînel; mi-ai spus-o singur că socoți că

mai ai un răgaz de vreo doi ani, timp în care să mai poți înfăptui cîte ceva; folosește-l spre binele Evangheliei și al adevăratului crez creștinesc. Fă să răsune vocea ta și atunci Scaunul papal de la Roma — poarta iadului, cum spune Hristos — nu-ți va putea face nimic. Iar dacă, urmînd exemplul maestrului tău Hristos, va trebui să înduri aici infamia și oprobriul mincinoșilor, și dacă din această pricină va fi să mori ceva mai devreme, vei obține gloria întru Hristos. Căci bînd din potirul din care a băut și el, vei domni dimpreună cu Hristos, judecînd cu dreaptă cumpănă pe cei ce nu fuseseră cinstiți. O, Erasme, fă astfel, încît Dumnezeu să te laude precum pe David, cum este scris, pentru că tu o poți face și, într-adevăr, îl poți dobori pe Goliat. Căci Dumnezeu stă alături de sfînta Biserică creștină, așa cum suferă ea acum sub oprimarea romană, după voința sa divină. Fie să ne conducă la fericirea veșnică Dumnezeul etern, prin Dumnezeu-Tatăl, Fiul și Sfîntul duh, amin. O, voi creștinilor, rugați-vă Domnului și cereți-i ajutorul, pentru că județul său se apropie și dreptatea sa se va înfăptui. Atunci vom vedea cum papa, preoții și călugării vor fi judecați și afurisiți pentru mulțimea de sînge nevinovat pe care l-au vărsat. Apocalips. Iată pe cei uciși zăcînd sub altarul Domnului; ei strigă după răzbunare, iar vocea lui Dumnezeu le răspunde: așteptați ca numărul celor uciși fără vină să fie complet; atunci voi ține suprema judecată[259].

Am mai schimbat un gulden pentru cheltuielile mele. Doctorului i-am dat 8 stüberi. Am mai mîncat de 2 ori cu Ruderigo [Rodrigo, v. nota 73]. Am luat masa cu canonicul cel bogat [?]. Am schimbat un gulden pentru cheltuieli. În timpul sărbătorilor de Rusalii l-am invitat pe meșterul Conrad [Meit; v. nota 76], sculptor din Mechel [Mechelen]. Am dat 18 stüberi pe [lucrări de] artă taliană [gravuri]. I-am mai dat doctorului 6 stüberi. Meșterului Joachim [Patenier] i-am desenat, pe hîrtie cu preparație cenușie, 4 figuri rehosate ale sf. Cristofor. În ultima zi de Rusalii[260] am fost să văd la Antorff tîrgul anual de cai. Am văzut galopînd foarte mulți armăsari frumoși, doi dintre ei fiind vînduți cu 700 de guldeni. Am vîndut [lucrări de] artă preț de un gulden și 3 sferturi și am pus la bătaie banii ăștia pentru cheltuieli. Doctorului i-am dat 4 stüberi. Am dat 3 stüberi pe două cărticele. Am mîncat de 3 ori cu Tomasin [Bombelli; v. nota 57]. I-am desenat 3 plăsele de sabie, iar el mi-a dăruit o mică vază de alabastru. Unui nobil englez i-am făcut portretul în cărbune; mi-a dat un gulden pe care l-am schimbat pentru cheltuielile mele. Meșterul Gerhart[261], miniaturistul, are o fată de vreo 18 ani, numită Susanna. Ea a pictat o miniatură, o imagine a Mîntuitorului, pentru care i-am dat un gulden. Este o mare minune ca o parte femeiască să fie în stare de așa ceva. Am pierdut la jocuri 6 stüberi.

Am văzut la Antorff marea procesiune de ziua Sfintei Treimi[262]. Meșterul Conrad [Meit] mi-a dăruit o pereche de cuțite [brice?] bune; la rîndul meu i-am dat bătrînelului său [?] un exemplar din [ciclul] *Viața Mariei*. I-am făcut un portret în cărbune lui Jan[263], aurfăurar din Prüssel [Bruxelles], precum și soției sale. Am vîndut [lucrări de] artă preț de 2 guldeni. Meșterul Jan, aurfăurarul, mi-a dat 3 guldeni Philippus pentru că i-am făcut cele două portrete-bust și un desen după care și-a tăiat un sigiliu. Lui Jan [van de Perre], aurfăurarul, i-am dat o [Năframă a sf.] *Veronica*, pe care am pictat-o în ulei și un *Adam și Eva*, făcut de Francz [un elev al lui Dürer?]. Mi-a dat, în schimb, o piatră de hiacint și o gemă din agat, în care a gravat o *Lucreție*. Fiecare a evaluat partea sa [dată] la 14 guldeni. I-am mai dat o serie completă a gravurilor mele pentru un inel și 6 mici pietre

[semipreţioase?]. Fiecare şi-a evaluat partea la 7 guldeni. Am cumpărat o pereche de mănuşi cu 14 stüberi. Am dat 2 stüberi pe 2 cutii. Am schimbat 2 guldeni Philippus pentru cheltuielile mele. Am desenat, pe 5 jumătăţi de coală, 3 scene de *Calvar* şi 2 compoziţii cu *Muntele Măslinilor*. Am desenat, pe hîrtie cu preparaţie cenuşie, 3 chipuri [portrete?] cu alb şi negru. De asemenea, am desenat cu alb şi negru, pe hîrtie cu preparaţie cenuşie, două costume neerlandeze. Am schiţat, în culori, blazonul unui englez; mi-a dat pentru asta un gulden. În general, pentru a-i bucura pe oameni, am făcut pretutindeni multe desene şi alte lucruri, dar de cele mai multe ori nu m-am ales cu nimic de pe urma muncii mele. Pentru un ecuson şi un mic cap de copil Endres din Cracau [Andreas din Cracovia (?)] mi-a plătit un gulden Philippus. Am schimbat un gulden pentru cheltuielile mele. Am dat 2 stüberi pe nişte mături.

La Andtorff [Antwerpen] am văzut marea şi splendida procesiune care a avut loc de ziua Sfîntului Sacrament[264]. Am dat 4 stüberi bacşiş, iar doctorului 6 stüberi. Am schimbat un gulden pentru cheltuielile mele. Doctorului i-am mai dat 6 stüberi. Am dat un stüber pe o cutie. Cu Tomasin am luat masa de V ori. Am plătit 10 stüberi la spiţerie [pentru doctorii?], i-am dat spiţeriţei 14 stüberi pentru clismă, iar spiţerului 15 stüberi pentru reţetă. Am schimbat 2 guldeni Philippus pentru cheltuieli. I-am mai dat doctorului 6 stüberi. I-am plătit din nou spiţeriţei 10 stüberi pentru clismă. Am cheltuit 4 stüberi la spiţerie. I-am dat 8 stüberi călugărului care a primit spovedania soţiei mele. Am dat 8 guldeni pe o bucată întreagă de postav de Arras. Am mai dat 8 guldeni pe o bucată de 14 coţi de stofă fină de Arras. I-am plătit spiţerului 32 stüberi pentru nişte doctorii. I-am dat mesagerului 3 stüberi, iar croitorului 4 stüberi. Am mîncat o dată cu Hans Fehle [?]; de III ori cu Tomasin. Am dat 10 stüberi pentru împachetarea [unor baloturi].

Miercurea de după sărbătoarea Corpus Christi[265], anul 1521, am încredinţat balotul meu cel mai mare unui cărăuş, pe nume Cuncz Mecz [Kunz Metz], din Schlauerdorff, să-l transporte de la Antorff şi pînă la Nürnberg, cu un gulden şi jumătate chintalul, şi i-am dat pentru aceasta o arvună de un gulden. Iară el [cărăuşul] este dator să predea balotul domnului Hanss Im Hoff [Imhoff] cel Bătrîn. Am făcut portretul în cărbune al tînărului Jacob Relinger din Antorff [Jakob Rehlinger; v. nota 107]. Am luat masa de III ori cu Tomasin.

[Din nou la Mechelen]

În cea de-a 8-a zi după Corpus Christi[266] am pornit-o la drum împreună cu soţia mea, pentru a-i face o vizită, la Mechel [Mechelen], Doamnei Margareta [v. nota 88]. Am luat cu mine 5 guldeni pentru diverse cheltuieli. Soţia mea a schimbat un gulden pentru cheltuială. La Mechel am tras la hanul Gulden Haupt [„Capul de aur"] al meşterului Heinrich, pictor[267]. Pictorii şi sculptorii [din Mechelen] m-au poftit la masă în hanul meu, arătîndu-mi multă preţuire din partea adunării [a breslei] lor. Am fost să văd casa lui Popenreuther[268], turnătorul de tunuri şi am găsit acolo lucruri demne de toată admiraţia[269]. Am vizitat-o şi pe Doamna Margareta, i-am arătat portretul pe care i-l făcusem împăratului[270], vrînd să i-l dăruiesc. Văzînd, însă, cîtă neplăcere îi face, nu i l-am lăsat, plecînd din nou cu el.

Iară vinerea[271] Doamna Margareta mi-a arătat toate lucrurile ei frumoase[272], printre care şi 40 de mici panouri pictate în culori

de ulei[273]; nu mai văzusem niciodată lucrări atît de bune, pictate cu atîta acurateţe. Am mai văzut acolo şi alte lucrări bune de Johannes, precum şi de Jacob Walch[274]. Am rugat-o pe Doamna Margareta să-mi dea cărticica[275] lui Jacob [Jacopo de'Barbari], dar îmi răspunse că i-o promisese pictorului ei [Van Orley; v. nota 93]. De asemenea, am mai văzut multe alte lucruri de mare preţ, printre care o bibliotecă splendidă. Meşterul Hans Popenreuter [Poppenreuther] m-a poftit la masă. L-am invitat de două ori pe meşterul Conrad [Meit, v. nota 76], iar o dată pe soţia acestuia. I-am invitat, de asemenea, pe şambelanul Steffan [Etienne Lullier; v. nota 150] împreună cu soţia acestuia. Am cheltuit pentru drum 27 stüberi şi încă 2 stüberi. Am făcut portretul în cărbune al şambelanului Steffan şi portretul meşterului Conrad, sculptorul, iară sîmbătă[276] am revenit de la Mechell [Mechelen] la Antorff.

[Ultimul popas la Antwerpen]

Lada mea a fost expediată abia sîmbătă, a 8-a zi după Corpus Christi [Ziua Domnului]. Din nou am schimbat un gulden pentru cheltuielile mele. Mesagerului i-am dat 3 stüberi. Am luat masa de 2 ori la mînăstirea augustinienilor[277]. Am luat masa o dată cu Alexander Im Hoff [Imhoff; v. nota 47]. Am plătit 6 stüberi la spiţerie. Am mai mîncat o dată la augustinieni. I-am făcut portretul în cărbune meşterului Jacob [doctorul]; am lăsat să i se facă un mic panou [drept suport] — ceea ce m-a costat 6 stüberi — şi i l-am dăruit. L-am desenat pe Bernhart Stecher [v. nota 32], ca şi pe soţia acestuia; dăruindu-i şi o serie completă a gravurilor mele. Pe soţia [lui Stecher] am mai desenat-o o dată, lăsînd să i se facă şi un mic panou [drept suport] — preţ de 6 stüberi —; le-am dăruit toate acestea, primind în schimb suma de 10 guldeni.

M-a invitat meşterul Lucas[278], gravor în aramă; este un omuleţ mic de stat, născut la Leyden, în Olanda, şi locuieşte la Antorff. Am mîncat o dată cu meşterul [?] Bernhart Stecher. I-am dat mesagerului un stüber şi jumătate. Am vîndut [lucrări de] artă preţ de 4 guldeni şi un sfert. Pe meşterul Lucas din Leyden l-am desenat cu condeiul [de argint]. Am pierdut un gulden [la jocuri?]. I-am dat doctorului 6 stüberi şi încă 6 stüberi. Economului mînăstirii augustinienilor din Antorff i-am făcut cadou un exemplar din [ciclul de gravuri] *Viaţa Mariei*, iar slugii sale i-am dat 4 stüberi. Meşterului Jacob [doctorul] i-am dăruit un exemplar din *Patimile* pe aramă şi unul din *Patimile* pe lemn, precum şi alte 5 gravuri, iar slugii sale i-am dat 4 stüberi. Am schimbat 4 guldeni pentru cheltuielile mele. Am plătit 2 guldeni Philippus pentru 14 piei de peşte. Am desenat cu cretă neagră portretul lui Art Braun[279] şi pe cel al soţiei sale. Aurfăurarului, care mi-a preţuit cele 3 inele ale mele, i-am făcut cadou [lucrări de] artă preţ de un gulden. Dintre cele 3 inele, primite în schimbul unor lucrări [de artă], cele două mai mici au fost preţuite la 15 coroane, dar safirul a fost evaluat chiar la 25 coroane — ceea ce face la un loc 54 guldeni şi 8 stüberi. Printre lucrurile luate de franţuzul pomenit mai sus [Jan van de Perre; v. nota 263] au fost şi 36 cărţi mari ale mele; ceea ce face 9 guldeni. Am dat 2 stüberi pe un cuţit cu lama răsucită. Cel cu inelele m-a păcălit cu jumătate de preţ; nu m-am priceput. Finului meu [Hieronymus Imhoff] i-am dat 18 stüberi, să-şi cumpere o beretă roşie. Am pierdut la jocuri 12 stüberi. Am băut 2 stüberi. Am cumpărat 3 rubine mici şi frumoase, plătind 11 guldeni de aur şi 12 stüberi. Am schimbat un gulden pentru cheltuielile mele. Am mai mîncat o dată la mînăstirea augustinienilor. Am luat masa de II ori la Tomasin. Am dat 6 stüberi pe 13

pensule din peri de cobai sălbatici. Am mai dat 3 stüberi pe 6 pensule.

Marelui [?] Anthonj Haunolt[280] i-am făcut, cu cretă neagră, un portret îngrijit, desenat pe o coală întreagă. Lui Art Braun [Aert Bruyn] și soției sale le-am făcut cu cretă neagră cîte un portret îngrijit, pe coală întreagă, iară soției i-am mai făcut un portret și cu condei de argint. Pentru toate acestea mi-au dat un anglot. Am schimbat din nou un gulden pentru cheltuielile mele. Am dat un gulden pe o pereche de cizme și 6 stüberi pe o calamă [= pană de scris]. Am dat 12 stüberi pe o ladă pentru împachetat [lucrurile noastre]. Am plătit 21 stüberi pentru o duzină de mănuși de damă. Șase stüberi am dat pe o geantă. Am mai dat 3 stüberi pe 3 pensule. Am schimbat un gulden pentru cheltuieli. Am dat un stüber pe o bucată de piele safian.

Anthony Haunolt, pe care îl desenasem, mi-a oferit 3 guldeni Philippus, iar Bernhart Stecher mi-a dăruit o carapace de broască țestoasă. Am desenat-o pe nepoata soției sale. Am luat masa o dată cu bărbatul ei care mi-a oferit 2 guldeni Philippus. Am dat un stüber bacșiș. Lui Anthony Haunoldt i-am dăruit 2 cărți ale mele cu gravuri. Am vîndut [lucrări de] artă preț de 13 stüberi. Meșterului Joachim [Patenir; v. nota 55] i-am dăruit din lucrările lui Grünhans[281]. Am schimbat 3 guldeni Philippus pentru cheltuielile mele. Am luat masa de 2 ori cu Bernhart Stecher și încă de 2 ori cu Tomasin. Soției lui Jobst [Joos Blanckvelt] i-am făcut cadou 4 gravuri în lemn. Lui Friedrich, sluga lui Jobst, i-am dăruit 2 cărți mari ale mele [cu gravuri], ca și lui Henickin, fiul pictorului de vitralii [Hene Doghens; v. nota 111].

Ruderigo [Rodrigo, v. nota 73] mi-a oferit un papagal adus din Malacca; i-am dat slugii sale 5 stüberi bacșiș. Am mai mîncat de 2 ori cu Tomasin. Am dat 2 stüberi pe o colivie mică. Am plătit 3 stüberi pentru niște craci de pantaloni [strîmți] și 4 stüberi pentru 8 scîndurele [panouri mici?]. Lui Peter [Peeter Teels (?); v. nota 40] i-am făcut cadou două coli întregi de gravuri pe aramă și o coală întreagă de gravuri pe lemn. Am mai mîncat de două ori cu Tomasin. Am schimbat un gulden pentru cheltuielile mele. Meșterului Art[282], pictorul de vitralii i-am dăruit [un exemplar din] *Viața Mariei*, iar meșterului Jahn, sculptor francțuz [Jean Mone; v. nota 202], i-am făcut cadou o serie completă a gravurilor mele; acesta din urmă i-a oferit soției mele 6 sticluțe foarte frumos lucrate și umplute cu apă de roze. Am dat 7 stüberi pe un butoiaș. Am schimbat un gulden pentru cheltuială. Am mai dat 7 stüberi pe un săculeț de piele.

Cornelius, secretarul [C. Grapheus; v. nota 213], mi-a dăruit scrierea „Gefängnüs Babyloniae“[283] a lui Luther; la rîndul meu i-am făcut cadou cele 3 cărți mari ale mele cu gravuri. Călugărului de la mînăstirea Peter-Pucz[284] i-am dat [lucrări de] artă preț de un gulden. Lui Hönig [Hene Doghens], pictor de vitralii, i-am dăruit 2 cărți mari ale mele [cu gravuri]. Am dat 4 stüberi pe o pînză calico netedă. Am schimbat un gulden Philippus pentru cheltuielile mele. Am luat toată seria lucrărilor gravate pe aramă de Lucas [van Leyden], dîndu-i în schimb o serie de lucrări ale mele în valoare de 8 guldeni. Am mai schimbat un gulden Philippus pentru cheltuielile mele. Am dat 9 stüberi pe o geantă și 7 stüberi pe jumate duzină de hărți ale Țărilor de Jos. Am plătit 3 stüberi pentru un mic corn de poștă [?][285] galben. Am dat 24 stüberi pe carne, 12 stüberi pe pînză groasă, încă 5 stüberi pe pînză groasă. Am mai mîncat de 2 ori cu Tomasin. Lui Peter [?] i-am dat un stüber. Am plătit 7 stüberi pentru împachetarea [unor lucruri]

și 3 stüberi pentru prelate. Ruderigo [Rodrigo] mi-a dăruit 6 coți de postav gros, negru, pentru o pelerină cu glugă, [material] ce costă o coroană cotul. Am schimbat doi guldeni pentru cheltuielile mele. Slugii croitorului i-am dat 2 stüberi bacșiș.

Mi-am făcut socotelile cu Jobst [Joos Blanckvelt; v. nota 31] și a reieșit că-i mai datorez 31 de guldeni. I-am dat banii — după ce scăzusem valoarea celor 2 portrete pictate în ulei hangiului și soției acestuia —, iar el mi-a mai dat niște borax [286], în greutate de 5 livre neerlandeze. De pe urma tuturor lucrărilor, cheltuielilor, vînzărilor și altor daravere avute în Țările de Jos am avut parte mai mult de pagubă în toate treburile mele cu stările înalte sau cele de joasă condiție. Și, mai cu seamă, Doamna Margareta nu mi-a dat nimic pentru tot ce-i dăruisem și făcusem. Iară această învoială cu Jobst am făcut-o de ziua sfinților Petru și Pavel[287].

I-am dat slugii lui Ruderigo 7 stüberi bacșiș. Meșterului Hainrich[288], care-mi dăruise niște lumînările înmiresmate, i-am făcut cadou [un exemplar din] *Patimile* pe aramă. Am avut de plătit 45 de stüberi croitorului pentru croiul pelerinei mele. Am angajat un cărăuș să mă ducă de la Antorff la Cölln [Köln]; trebuie să-i plătesc 13 guldeni „răi" [= Philippus] — care fac, fiecare, cîte 24 stüberi „răi" — și, pe deasupra, să mă îngrijesc și de hrana unui bărbat și a unui fecior. Pentru portretul său în cărbune Jacob Relinger [Rehlinger, v. nota 107] mi-a plătit un ducat. Gerhardo[289] mi-a dăruit două butoiașe cu capere și măsline. I-am dat slugii sale 4 stüberi bacșiș. I-am dat un stüber slugii lui Ruderigo. Portretul împăratului meu[290] i l-am dat lui Jacob [Jacopo], ginerele lui Tomasin [Bombelli], primind în schimb o bucată de țesătură englezească albă.

Pentru a-mi termina călătoria, Alexander Im Hoff [Imhoff; v. nota 47] mi-a dat împrumut, în ajunul zilei Vizitației[291], anul 1521, o sută guldeni de aur. I-am dat pentru aceasta un înscris prevăzut cu sigiliul meu, care să mi-l restituie la Nürnberg, iar eu, la rîndu-mi, să-i plătesc banii, cu recunoștință. Am dat 6 stüberi pe o pereche de încălțări. Spițerului i-am dat 7 stüberi. Am dat 3 stüberi pe niște funii. Drept bun rămas am lăsat un gulden Philippus la bucătăria lui Tomasin, iar fecioarei Suten [Zoetje], fiica acestuia, i-am dat un gulden de aur. Am mai mîncat de 3 ori cu el [cu Tommaso Bombelli]. I-am dat soției lui Jobst [Blanckvelt], un gulden drept bun rămas, iar la bucătărie am lăsat tot un gulden. Hamalilor le-am dat 2 stüberi. Tomasin mi-a dăruit o cutiuță umplută cu tiriac[292] de cea mai bună calitate. Am schimbat 3 guldeni pentru cheltuielile mele și i-am dat slugii din casă 10 stüberi de bun rămas. I-am dat un stüber lui Peter [?]; 2 stüberi bacșiș și 3 stüberi slugii meșterului Jacob [doctorul]. Am dat 4 stüberi pe niște prelate. Lui Peter i-am mai dat un stüber, iar mesagerului 3 stüberi.

De ziua Vizitației[293], cînd tocmai eram pe cale să părăsesc Antorfful, trimise după mine regele Danemarcei[294], rugîndu-mă să merg degrabă pînă la el și să-i fac portretul. L-am desenat într-adevăr cu cărbunele, făcîndu-i portretul și slujitorului său Anthony[295]. Am fost obligat să iau masa cu regele care s-a arătat a fi foarte mărinimos cu mine. I-am încredințat lui Leohnhardt Tucher[296] micul meu balot spre a-l expedia la Nürnberg, dîndu-i, pe deasupra, și stofa mea albă. Cărăușul cu care mă învoisem înainte nu-mi făcu transportul, neputîndu-mă înțelege cu el. Gerhart [Gherardo] mi-a dăruit diverse semințe talienești. De ziua Vizitației, anul 1521, i-am încredințat vicarului[297], spre a mi le transporta pînă acasă

la Nürnberg, marea carapace de broască țestoasă și scutul [?] de pescar, pipa cea lungă [sau flautul?], sulița cea mare și înotătoarele de pește, ca și cele două butoiașe cu lămîi[208] și capere.

[Călătoria și ultima vizită la Bruxelles]

În ziua următoare[299] am pornit-o la drum spre Prüssel [Bruxelles], după dorința regelui Danemarcei. M-am învoit cu un cărăuș, căruia i-am dat 2 guldeni. Regelui Danemarcei i-am oferit cele mai bune foi[300] din întreaga serie a gravurilor mele, preț de 5 guldeni. Din nou am schimbat 2 guldeni pentru cheltuielile mele. Am dat un stüber pe farfurii și coșulețe. Am văzut cît de tare s-a minunat lumea la Antorff văzîndu-l pe regele Danemarcei, un om de o frumusețe bărbătească, ce a trecut doar cu alți doi însoțitori prin țara dușmanilor săi. De asemenea, am putut vedea cum l-a întîmpinat împăratul, venind călare de la Prüssel, și cum l-a primit cu toată cinstea și cu mare pompă. După aceea am fost de am văzut a doua zi splendidul ospăț pe care Împăratul și Doamna Margareta l-au dat în cinstea lui. Am dat 2 stüberi pe o pereche de mănuși. Domnul Anthonj [von Metz; v. nota 295], mi-a dat 12 guldeni de Hoorn pentru un portret. Din acești bani am dat 2 guldeni de Hoorn pictorului [?], pentru micul panou destinat unui tablou și pentru că a pus de mi-au frecat culorile trebuincioase; restul de 8 guldeni de Hoorn le-am pus la bătaie ca bani de cheltuială.

Dumineca dinaintea zilei sf. Margareta[301], regele Danemarcei a oferit un mare ospăț în onoarea Împăratului, a Doamnei Margareta și a reginei Spaniei[302]. M-a invitat și pe mine care am mîncat și eu la acel ospăț. Am dat 12 stüberi pe o husă pentru portretul regelui. I-am făcut regelui un portret în culori de ulei, iar el mi-a dăruit 30 de guldeni. Am dat 2 stüberi unui tînăr, pe nume Bartholomae[303], care îmi frecase culorile. Am dat 2 stüberi pe o casetă de sticlă, care-i aparținuse regelui. Am dat 2 stüberi bacșiș și tot 2 stüberi pe niște mici cupe gravate. Feciorului meșterului Jan [van de Perre; v. nota 263] i-am dăruit 4 gravuri pe jumătăți de coală. Învățăcelului meșterului pictor [?] i-am dăruit un *Apocalips* și 4 gravuri pe jumătăți de coală. Polonius [Tommaso Vincidor; v. nota 123] mi-a dăruit una sau două lucrări de artă [gravuri?] taliene. Am dat un stüber pe o gravură. M-a invitat meșterul Jobst [Jost de Negker; v. nota 19] gravorul; am luat cu el masa de seară. Pentru cele 8 zile petrecute la Prüssel [Bruxelles] am plătit o chirie de 32 stüberi. Soției meșterului Jan [van de Perre] — aurfăurarul la care am mîncat de 3 ori — i-am dăruit [un exemplar din] *Patimile* gravate în aramă. Lui Bartolmeh [Bartholomeus], învățăcelul pictor, i-am mai dat și [ciclul de xilogravuri] *Viața Mariei*. Am luat masa cu domnul Niclaus Zigler [Nikolaus Ziegler; v. nota 126] și i-am dat un stüber slugii meșterului Jan [van de Perre]. Negăsind nici o posibilitate de transport am fost nevoit să mai stau 2 zile la Prüssel. Am dat un stüber pe o pereche de ciorapi scurți.

[Drumul de întoarcere, prin Köln]

În zorii zilei de vineri[304] am pornit la drum, părăsind orașul Prüssel; a trebuit să plătesc cărăușului 10 guldeni. Hangiței mele i-am mai dat 5 stüberi pentru o singură noapte.

Trecînd apoi prin două sate, am ajuns la Löwen [Leuven, Louvain], unde am luat gustarea de dimineață, cheltuind 13 stüberi.

Am mai trecut, apoi, prin 3 sate și am ajuns la Tina [Tienen, Tirlemont], un orășel unde am rămas peste noapte; acolo am cheltuit 8 stüberi și jumătate.

Am călătorit mai departe în zorii zilei sf. Margareta[305], trecînd prin alte 2 sate și am ajuns într-un oraș numit St. Geträuen [St. Truiden, St.-Trond]; acolo se reconstruiește în întregime un turn de biserică, foarte mare și frumos ajurat. Plecînd mai departe am traversat mai multe localități cu case ponosite și am ajuns într-un orășel, pe nume Hungern [Tongeren, Tongres]; acolo am luat masa de dimineață, cheltuind 6 stüberi. Apoi, am traversat un sat și mai multe cătune sărăcăcioase ca să ajungem la Triche [Maastricht]. Acolo am poposit peste noapte, cheltuind 12 stüberi. Am dat 2 blanken [= monede de argint] pentru dreptul de a ne asigura o pază de noapte.

Dumineca[306] dis-de-dimineață am pornit-o din nou la drum[307], călătorind spre Ach [Aachen]; acolo am luat masa, cheltuind la un loc 14 stüberi. De la Ach am călătorit spre Altenburg[308], la o distanță de 6 ore, dar cărăușul, necunoscînd drumul, se rătăci. Astfel am petrecut noaptea acolo [la Aldenhoven] și am cheltuit 6 stüberi.

În zorii zilei de luni[309] am trecut prin orașul Gülch [Jülich] și ne-am oprit la Perckan [Bergheim]. Am mîncat și am băut acolo, cheltuind 3 stüberi. În continuare am mai trecut prin 3 sate și am ajuns la Cöln [Köln][310]...

NOTE

[1] Manuscrisul original al *Jurnalului* a dispărut, cu excepția unei singure file păstrată la Londra (Mss. Add. 5229 fol. 50 [III, 22])

Textul ne-a parvenit în două cópii — executate și ele, probabil, după o copie a originalului — și care prezintă diferențe și neconcordanțe minore. Este vorba de *manuscrisul A*, păstrat la Bamberg (Staatliche Bibliothek; 246. J. M. Msc. art. I. [III.18]) și considerat a proveni de la începutul secolului al XVII-lea, precum și de *manuscrisul B*, de la Nürnberg (Stadtarchiv, S.I.L. 79, No. 15, fasc. 18), mai vechi, databil în a doua jumătate a secolului al XVI-lea.

[2] 12 iulie 1520.

[3] Agnes Dürer (pe la 1475—1539). Fiica lui Hans Frey (Frej, m. 1523), meșter în lucrarea aramei și în ale mecanicii, membru în consiliul municipal lărgit din Nürnberg.

[4] Parantezele drepte din text marchează: grafia corectă, respectiv cea uzuală astăzi, a localităților amintite și a numelor de persoane; trimiterea la note anterioare; unele omisiuni, precum și adăugirile noastre pentru clarificarea unor formulări eliptice sau echivoce.

[5] *1 pfund* (livră), veche monedă germană = 30 pfenigi. În text mai apar monedele: *guldenul* (= florinul) *renan* (= 3 pfunzi 12 pfenigi = 20 pfenigi de argint = 24 stüberi), cîntărea 2,53 gr aur fin; *guldenul Philippus* și cel *de Hoorn*; *anglotul* (= 2 guldeni 2 stüberi); *coroana* (= c. 1 gulden 9 stüberi); *nobelul* (= 1 anglot de aur); *pfenigul de argint* („*albus*" = 2 helleri); *stüberul* (denarul), monedă divizionară olandeză (ol. *stuyver*, frc. *stuvre*) ș.a.

[6] Georg Schenk von Limburg, episcop de Bamberg (1505—1522), iubitor de artă.

[7] *Fecioara* pictată, cunoscută documentar la Bamberg, a dispărut de la începutul secolului XIX; *Viața Mariei*, ciclu de 20 xilogravuri (c. 1503); *Apocalipsul*, serie de 15 xilogravuri (1497/1498, reeditată în 1511 cu o nouă pagină de titlu).

[8] Lukas (Laux) Benedict, artist din Bamberg despre care nu avem alte informații.

[9] Hans Wolff (m. 1542), din 1518 pictor la curtea prințului-episcop din Bamberg.

[10] *Jurnalul* lui Dürer avînd un caracter strict personal, „gospodăresc", pictorul nu a evitat repetarea unor formule stereotipe, cum ar fi cea în legătură cu prezentarea scrisorii sale de scutire la dregătoriile punctelor vamale. În dorința de a da o versiune integrală, exactă a *Jurnalului* nu am renunțat la aceste repetări, considerînd că ele își au importanța lor, demonstrînd, printre altele, fărîmițarea feudală a Germaniei pe vremea lui Dürer.

[11] Probabil o slugă tînără.

[12] Ordinea greșit indicată în original. Pe itinerarul parcurs urma să treacă întîi prin Zellingen, apoi prin Retzbach.

[13] Fosta mînăstire de la Mattenstädt, la sud de Rothenfels, cu hramul Sf. Eucharius.

[14] 20 iulie 1520. Astăzi Kesselstadt este înglobat în orașul Hanau (pe Main), la est de Frankfurt.

[15] Jakob Heller (c. 1460—1522), bogat negustor de țesături la Frankfurt, fiind și magistrat, consilier municipal și primar. Amator de artă, i-a comandat lui Dürer retablul cu *Înălțarea* și *Încoronarea Madonei*, așa-zisul „*Altar Heller*" (1507—1509), odinioară la München (Residenz, Kunstkammer), distrus în incendiul din 1729.

[16] Curele, frînghii pentru fixarea, imobilizarea bagajelor și mărfurilor.

[17] Probabil neam cu Ulrich Varnbühler (1474—1544), consilier imperial, cancelar al lui Ferdinand I, prieten cu Dürer și cu umanistul Willibald Pirckheimer.

[18] 23 iulie 1520.

[19] Probabil Jost (Joos) de Negker (Necker, c. 1485—1544), xilograf din Antwerpen; a lucrat și pentru Dürer.

[20] Cardinalul Albrecht von Brandenburg (1490—1545), principe elector și arhiepiscop de Mainz, arhiepiscop de Magdeburg și administrator al episcopiei de Halberstadt. Unul din principalii protagoniști ai comerțului cu „indulgențele", el a fost în același timp un important mecena, comandînd lucrări unor artiști ca Dürer, Cranach, Grünewald ș.a.

[21] Agnes Dürer vizita frecvent marile tîrguri ale vremii, colportînd gravurile artistului. Probabil cu prilejul acestor călătorii îl cunoscuse pe vameşul din Lahnstein.

[22] V. nota 6.

[23] 25 iulie 1520.

[24] Niklas Dürer numit Unger, fiul lui Lasslen (sau Ladislaus, unchiul pictorului), aurfăurar, iniţial la Nürnberg, iar după 1505 la Köln.

[25] Hieronymus Fugger (1499—1538, fiul cel mai mic al lui Ulrich F.), membru al marii familii de negustori a Fugger-ilor, stabilită la Nürnberg, Augsburg, Köln etc.

[26] În text: *Fatzalett*, din ital. *fazzoletto* (= batistă, care, după F. Braudel, pe vremea aceea mai era un lux, o raritate).

[27] În text *Mass*: veche unitate de capacitate (c. 1,5—2 l.).

[28] Sf. Pantaleon (sau Pantelimon) — 27 iulie 1520.

[29] Sittard se află astăzi în Olanda, iar Stockem în Belgia. Aşadar aici începe, de fapt, călătoria lui Dürer pe teritoriul Ţărilor de Jos.

[30] 31 iulie 1520.

[31] Jobst Planckfelt, Planckfeldt — corect: Joos Blanckvelt (m. înainte de 1531), hangiu la Antwerpen. Dürer i-a făcut mai multe portrete.

[32] Factorul era conducătorul unei reprezentanţe sau filiale comerciale (contoar, „factorie"). Bernhart Stecher (scris şi Sterker) a fost, începînd din 1513, reprezentantul („factorul"), la Antwerpen, al ramurii din Augsburg a Fugger-ilor.

[33] Este vorba de Dürer, de soţia sa Agnes şi slujnica Susanne.

[34] Hans (Hanns) Staber, cărăuş, pomenit şi aiurea. Din formularea lui Dürer nu reiese clar dacă este — sau nu — identic cu „vizitiul".

[35] „*Festum catenarum S. Petri*" sau „*Petri ad vincula*" are loc la 1 august, deci ziua indicată de autor este 4 august 1520.

[36] Palatul „Hof van Liere" (din Prinsestraat), al primarului Aert van Liere (m. 1529), numită ulterior „Prinsenhof"; în prezent adăposteşte un institut de învăţămînt superior.

[37] 5 august 1520.

[38] În „Gildenhaus" (Casa breslelor) din Piaţa cea Mare.

[39] Adriaen Herbouts (m. 1546) sindic şi avocat al oraşului Antwerpen.

[40] Peeter Teels (1467—1543), sculptor la Antwerpen, dulgher-şef al oraşului şi al catedralei.

[41] Quinten (Quentin) Metsijs (Massys; 1466—1530), fondator şi fruntaş al şcolii de pictură din Antwerpen la începutul secolului XVI, numit „înnoitorul artei vechi" (Thomas Morus). Dürer i-a vizitat casa din str. Tăbăcarilor, cumpărată de pictorul flamand în 1519, şi avînd firma „De simme" (= maimuţa), casă ce constituia, după toate semnele, una din curiozităţile oraşului. În acelaşi timp, este ciudat faptul că Dürer nu consemnează nici o întîlnire cu acest pictor important, ceea ce pare să confirme opinia lui Friedländer, după care Metsijs l-ar fi evitat pe confratele său german — fie din timiditate, fie din orgoliu sau gelozie — adoptînd faţă de acesta o atitudine distantă.

[42] Lorenz Staiber (sau Staber)—fiul lui Hanns Staiber, negustor nürnberghez, înnobilat de Henric al VIII-lea — aflat în serviciu imperial. Dürer i-a desenat blazonul.

[43] João Brandão, în perioada 1514—1521 conducătorul („factorul") reprezentanţei comerciale la Antwerpen a regelui Portugaliei.

[44] Adverbul *item* (lat. = şi, la fel, încă, mai mult, de asemenea, mai departe etc.) este folosit în mod stereotip în epocă, apărînd foarte frecvent şi în textul lui Dürer, la începutul frazelor sau alineatelor. În continuare vom omite acest cuvînt, pentru evitarea unei anume monotonii.

[45] Decor festiv, ridicat pe străzi în vederea intrării triumfale în Antwerpen a lui Carol Quintul (festivitatea a avut loc la 23 septembrie 1520).

[46] În original *Kammerspiel*, avînd sensul de spectacol festiv, ocazional, cu „tablouri vivante".

[47] Imhoff, familie de patricieni nürnberghezi înrudită cu umanistul W. Pirckheimer, prieten apropiat al lui Dürer. Hans Imhoff cel Bătrîn (1461—1522); Alexander Imhoff (1501—1546) ş.a.

[48] Sebald Fischer, negustor de lucrări de artă şi colportor de gravuri.

[49] Ciclul de 37 xilogravuri (de format mic) cu *Patimile lui Cristos* (*Kleine Passion*), realizat în perioada 1509—1511 şi editat în antrepriză proprie.

[50] Ciclurile de xilogravuri (de format mare) editate în formă de carte: *Patimile Mari* (*Grosse Passion*, 1498/99—1511); *Apocalipsul* (1497/98); *Viaţa Mariei* (*Marienleben*, 1502/1504—1511).

[51] Ciclul de gravuri în aramă, de format mic (*Kupferstich-Passion*, 1507—1512).

[52] Tablou cunoscut documentar; pictat în tempera sau acuarelă pe o pînză uşor grunduită.

[53] Felix Hungersberg, căpitan imperial şi renumit cîntăreţ din lăută, prieten cu Dürer.

[54] Probabil Alexander von Bruchsal, devenit cetățean al Antwerpenului în 1505. (Un alt aurfăurar, cu același prenume, fusese admis în breasla sf. Luca din Antwerpen în 1516.)

[55] Joachim Patenir (Patenier, Patinier; c. 1480—1524), unul din creatorii peisagisticii europene, prieten cu Dürer.

[56] Este vorba de unele din gravurile de format mic, realizate în preajma călătoriei: *Fecioara alăptînd* (1519), *Fecioara cu Pruncul, încoronată de un înger* (1520), *Fecioara cu Prunciul înfășat* (1520), *Sf. Anton în fața orașului* (1519), *Țărani la piață* (1519).

[57] Tommaso Bombelli (și frații săi, Vincentio și Gherardo), bogat negustor de mătăsuri din Genova, stabilit la Antwerpen.

[58] Lorenz Sterk (Sterck), în perioada 1514—1525 a fost trezorier și perceptor al domeniilor, administrator al veniturilor din ducatul de Brabant, cu sediul la Antwerpen.

[59] Celebrul umanist Erasm din Rotterdam (1467—1536).

[60] Agostino Scarpinello — numit de Dürer „Lumbarth", adică „lombardul" — secretar al lui Aloisio Marliano, episcop de Tuy, trimis ca ambasador al Milanului la Curtea Angliei.

[61] Xilogravurile *Imagines coeli septentrionales* și *Imagines coeli meridionales* (emisferele cerești nordică și sudică), realizate în 1515 din însărcinarea lui Johannes Stabius, astronom și istoriograf al împăratului Maximilian I.

[62] Negustor italian la Antwerpen, despre care nu avem alte informații.

[63] Catedrala din Antwerpen, înălțată începînd din 1352, unul din cele mai importante monumente ale goticului brabantin. Din cele două turnuri a fost terminat numai cel de nord.

[64] Nikolaus Kratzer (1486/87—1550), matematician din München, astronom în slujba lui Henric VIII și prieten cu Erasm din Rotterdam.

[65] Negustor renan în slujba factorului portughez Francisco Pesão. În ajunul sosirii lui Dürer revenea de la Danzig, unde fusese trimis de Pesão pentru a recupera niște mărfuri portugheze confiscate.

[66] „Guldeni răi": paralel cu guldenul de aur (= cel „bun"), circula și guldenul „Philippus", având un aliaj mai slab. Fără să fie monede false, exista tendința de a se descotorosi de ele, schimbîndu-le pe 24 stüberi (denari), adică valoarea unui gulden de aur — ceea ce făcea și Dürer.

[67] 19 august 1520.

[68] E vorba de așa-zisele „beghine" din Țările de Jos, trăind în comunități semi-monastice, fără depunerea vreunui legămînt.

[69] Familia de negustori și bancheri Fugger, din Augsburg, avea contoare în toate marile centre ale vremii, printre care și la Antwerpen.

[70] Țesătură din mătase, lînă și fir de in, denumită după orașul Arras.

[71] Satin (sau atlaz) din in sau lînă.

[72] Dürer nu specifică despre care aurfăurar e vorba.

[73] Rodrigo Fernandez d'Almada, bogat negustor portughez, întîi secretar al lui Brandão, apoi factorul Portugaliei la Antwerpen (1521—1550).

[74] Marmură neagră cu nervuri galbene.

[75] Gilles van Apfenauwe, zis Germanul, gentilom („ușier") la Curtea împăratului.

[76] Conrad Meit sau Meyt (pe la 1485—1544), sculptor originar din Worms, *„maître tailleur de pierre"* la Curtea regentei de la Mechelen. A realizat, printre altele, monumentul funerar, de la Brou, al Margaretei de Austria.

[77] Este vorba de *Marea Nemesis* (1502), gravură cu dăltița în aramă.

[78] 15 august 1520.

[79] Nu putem deduce dacă este vorba de o xilogravură sau de o sculptură în lemn.

[80] 26 august 1520.

[81] Consilierii municipali nürnberghezi Hans Ebner (din 1526 primar, m. 1553), Leonhard Groland și Niklas Haller, ambasadori ai orașului Nürnberg, însărcinați să aducă însemnele imperiale la încoronarea lui Carol V, la Aachen.

[82] Jakob Banisius sau Jacopo dei Banissi (1467—1532), consilier regal, secretar al împăratului Maximilian I, prieten cu umanistul Willibald Pirckheimer.

[83] Johann, Margrav de Brandenburg (1493—1525), care s-a însurat cu văduva regelui Ferdinand de Aragón (bunicul împăratului); începînd din 1508 este în serviciul Curții.

[84] Rogier van der Weyden (1399/1400—1464). Cele patru compoziții (dispărute) înfățișau: 1. *Justiția împăratului Traian*; 2. *Descoperirea rămășițelor lui Traian de către papa Grigorie cel Mare*; 3. *Justiția regelui Herkenbald*; 4. *Moartea regelui Herkenbald*. Lucrările au fost transpuse și în tapiserii, ce decorau cortul de campanie al lui Carol Temerarul.

[85] Erasmus (Erasmo) Strenberger (1483—1558), originar din Wels, secretar al lui Jakob Banisius.

[86] Cererea lui Dürer adresată lui Carol Quintul, în vederea reconfirmării și ordonanțării în continuare a rentei viagere acordată în 1515 artistului de către Maximilian I.

[87] Johann Lamparter, aflat în serviciul Austriei.

[88] Margareta de Austria (1480—1530), fiica lui Maximilian I, arhiducesă de Austria, din 1507 regentă (guvernatoare) a Țărilor de Jos.

[89] Jan van Marnix (Jean de Marnix), senior de Marnix și de Toulouse, consilier și trezorier al Regentei.

[90] Este vorba, desigur, de tabloul *Sf. Luca pictînd imaginea Fecioarei* (c. 1428/30) al lui Rogier van der Weyden, aflat pe vremea aceea în capela breslei Sf. Luca (Sf. Luca fiind patronul pictorilor).

[91] Hugo van der Goes (c. 1440—1482).

[92] Așezat pentru oaspeții amețiți de băutură...

[93] Bernaert van Orley (c. 1488—1541) din Bruxelles, pictor de Curte din 1518, în serviciul Margaretei de Austria, apoi al Mariei de Ungaria.

[94] Johan (Jean) de Metenye, între 1517 și 1520 primar la Brugge, apoi mare mareșal al împăratului.

[95] Aegidius van Busleyden (Gilles de Pusclei-dis), trezorier al bisericii Sainte-Gudule la Bruxelles, apoi președinte al camerei de conturi din Brabant.

[96] Sterk sau Sterck, v. nota 58.

[97] Este desenul în cărbune de la Louvre.

[98] Cartea populară *Till Eulenspiegel* (*Thyl Ulenspiegel* = Buhoglindă) apărută, în primele versiuni, în secolele XV și XVI.

[99] 2 septembrie 1520

[100] Hans Geuder, nepot al umanistului W. Pirckheimer; ajunge consilier la Nürnberg.

[101] Doamna de Neukirchen (Nijkercken): doamnă de companie a Regentei.

[102] Vase chinezești de porțelan.

[103] Susanne (1502/6—1562), slujnica lui Dürer; în 1524 s-a măritat cu Georg Schlenck, elev și ajutor al pictorului.

[104] 3 septembrie 1520.

[105] Nucă de cocos.

[106] Von Rogendorff, familie aristocratică austriacă. Wilhelm (1481—1541) devine, după moartea lui Maximilian, unul din regenții Țărilor de Jos. Wolfgang sau Wolff (1483—1543) ajunge mareșal al Austriei.

[107] Jakob Rehlinger, negustor, membru al unei puternice familii din Augsburg.

[108] Friedrich II (1485—1556), duce, conte palatin de Renania. Din 1501 se află la Curtea din Bruxelles; prinț elector din 1544.

[109] *Țăranii la piață*, 1519, gravură pe aramă.

[110] Marc de Glasere (din Brugge), din 1524 aurfăurar al regentei Margareta, pînă în 1533 la Brugge, apoi la Mechelen.

[111] Hene (Hönig) Doghens, pictor de vitralii; în 1514 este pomenit ca ucenic al lui Dirck Vellert. Henickin (Hennequin) este fiul lui Hene Doghens.

[112] Dirck Jacobsz. Vellert, pictor de vitralii și gravor; în perioada 1518—1526 staroste al breslei Sf. Luca la Antwerpen.

[113] Jakob von Lübeck, pictor al seniorilor de Rogendorff.

[114] G. Schlautersbach (1496—1552), cetățean de vază al Nürnbergului, prieten cu Dürer care a fost nașul primului său copil.

[115] Wolf Haller (1492—1559), din 1519 factor al lui Fugger la Antwerpen, devine consilier și trezorier al regentei Maria de Ungaria.

[116] Jan Provost (pe la 1462—1529), pictor din Mons (Bergen), după 1493 activ la Brugge.

[117] Hans Schwarz (pe la 1492 — după 1530), medalior și sculptor în lemn din Augsburg; în 1519/20 activ la Nürnberg.

[118] E vorba de medalia cu imaginea lui Dürer, realizată de H. Schwarz în 1520, și care s-a păstrat (Braunschweig, Landesmuseum; v. il. I în text).

[119] Aluzie la programul tipărit al jocurilor festive, prilejuite de intrarea triumfală a lui Carol V în Antwerpen.

[120] Uriașul legendar Druon Antigoon. În realitate un schelet de balenă, păstrat în colecția de antichități a Muzeului Steen (Antwerpen).

[121] În cartea *Het oud register van diversche mandementen* (păstrată în arhiva orășenească din Antwerpen) sînt relatate „faptele" unor „uriași".

[122] Rafael a murit la 6 aprilie 1520.

[123] Tommaso di Andrea Vincidor, zis Tommaso da Bologna (Polonius), m. 1536; pictor, grafician, arhitect italian, trimis la Antwerpen de papa Leon X pentru a supraveghea executarea seriei de tapiserii după cartoanele lui Rafael (*Faptele apostolilor*); a construit castelul Nassau la Breda (Flandra).

[124] Țesătură de bumbac, imitînd pielea (folosită, mai tîrziu, și în legătoria de cărți).

[125] Margareta, fiica împăratului Maximilian, nu a fost sora, ci mătușa lui Carol Quintul.

[126] Nikolaus Ziegler (m. 1534) din Nördlingen, vicecancelar al lui Carol Quintul.

[127] *Condemnatio doctrinae librorum M. Lutheri cum responsione Lutheri.*

[128] *Ayn schöner Dialogus von Zwayen guten Gesellen, sagendt von Antechrist und seynen Jüngern* (127 și 128 sînt manifeste, parțial sub formă de dialog, despre Luther și Reformă, din 1520).

[129] 1 octombrie 1520.

[130] Gravuri realizate îndeosebi de Marcantonio Raimondi (c. 1475—1534), după desene de Rafael.

[131] Portret dispărut, transmis printr-o gravură, din 1629, a lui Andreas Stock.

[132] Suportul unui portret al lui Hans Ebner, pictat de Dürer .

[133] Crona (Kron) = monedă de aur, valorînd c. 1 gulden și 9 stüberi.

[134] 4 octombrie 1520.

[135] Monedă de aur, valorînd 2 guldeni și 2 stüberi.

[136] Coloanele din Capela palatină au fost aduse de Carol cel Mare nu de la Roma, ci din palatul lui Teodoric de la Ravenna. (Panofsky crede că ar putea fi, totuși, vorba de coloane de concrețiuni — „*Gossenstein*“ — din apeductele Romei.)

[137] Dürer trimite la tratatul *De Architectura libri X* de Vitruvius Pollio (c. 84 î.e.n.). Lucrarea acestui mare arhitect și teoretician al arhitecturii din Antichitate, redescoperită în 1415, fusese foarte populară în timpul Renașterii.

[138] Sala încoronării la Primăria din Aachen.

[139] C. Groland (1508—1561) patrician nürnberghez, în 1549 devine senator.

[140] Primar la Aachen, din 1519.

[141] Carnetul de schițe al călătoriei în Țările de Jos (Editat prima dată de E. Schilling, Frankfurt a.M., 1928).

[142] Paul Topler c.B. (1456—1544), burghez din Nürnberg.

[143] Martin Pfinzing (1490—1552), consilier din Nürnberg; în 1532 și 1542 comandant în războiul împotriva turcilor.

[144] De fapt, al lui Carol cel Mare.

[145] Din tezaurul catedralei din Aachen.

[146] Caspar Sturm, din Oppenheim (1475—1548), herald al Reichului; l-a însoțit pe Luther la Reichstag-ul din Worms.

[147] Jakob Köpfinger, din Ulm, avocat la Nürnberg.

[148] Herman Mohr (Hartmannus Maurus): *De coronatione Caroli V apud Aquisgranum*, Köln, 1520, Nürnberg, 1523.

[149] Matthes Püchler, registrator la cancelaria imperială, i-a fost de folos lui Dürer.

[150] Etienne Lullier, bibliotecar și șambelan al arhiducesei Margareta de Austria, regenta Țărilor de Jos.

[151] Probabil medalia de încoronare, cu efigia lui Carol Quintul.

[152] 28 octombrie 1520.

[153] Leonhard Groland (pe la 1480—1521), membru în consiliul municipal nürnberghez și al deputației de încoronare.

[154] Secretar al vicecancelarului Nikolaus Ziegler.

[155] Stefan Lochner (pe la 1410—1451), pictor, principal reprezentant al școlii vechi din Köln. Altarul poliptic cu *Închinarea magilor* (1440), inițial în capela Primăriei, astăzi în Domul din Köln.

[156] 4 noiembrie 1520.

[157] V. nota 42.

[158] Friedrich cel Înțelept, principe elector de Saxa.

[159] Niklas Haller (1481—1528), membru în consiliul municipal nürnberghez și al deputației de încoronare.

[160] Johann Ferenberger (m. c. 1533), secretar regal, prieten cu Dürer.

[161] 12 noiembrie 1520.

[162] Reconfirmarea rentei viagere imperiale a lui Dürer. („Noi Carol V... împărat roman... dispunem ca numitului Albrecht Dürer... să-i fie acordată și pusă la dispoziție, pe toată durata vieții, din impozitele orașului Nürnberg, suma de 100 guldeni renani... și îi atragem atenția prin această scrisoare primarului și consiliului municipal din Nürnberg, exprimîndu-ne vrerea ca numitului Albrecht Dürer să i se înmîneze în fiecare an, cît va trăi, suma... amintită mai sus.“ Stadtarchiv Nürnberg).

[163] 14 noiembrie 1520.

[164] 18 noiembrie 1520.

[165] În Olanda cursul inferior al Rinului se cheamă „Waal“.

[166] 21 noiembrie 1520.

[167] Eroare în textul lui Dürer. Corect: „după Prezentarea Fecioarei la templu“ (21.XI), Adormirea Fecioarei fiind la 15. VIII.

[168] Aurfăurar și bijutier la Antwerpen, în slujba Regentei.

[169] Lazarus Ravensburger, factor la Lisabona al negustorului augsburghez Ambrosius Höchstetter, stabilit la Antwerpen.

[170] 4 decembrie 1520.

[171] Jan de Haas, hangiul lui Dürer la Bergen op Zoom.

[172] Palatul marchizului de Bergen op Zoom („Markiezenhof"), astăzi Muzeu municipal.

[173] 8 decembrie 1520.

[174] Sebastian Imhoff, dintr-o familie de patricieni nürnberghezi (v. nota 47).

[175] În prezent, în urma marilor lucrări de îndiguiri, majoritatea fostelor insule sînt legate de continent.

[176] Pictorul Jan Gossaert zis Mabuse (1478—1533/36), din 1503 activ la Antwerpen.

[177] Georg Kötzler (1471—1529), burghez din Nürnberg.

[178] Construită în 1512 (de Rombout Keldermans) cu fațadă gotică, împodobită cu statui.

[179] Vechea mînăstire a Premontrezilor (sec. XII), astăzi reconstruită, adăpostește Muzeul Zeelandei.

[180] Unii autori (Rupprich și Faensen) cred că e vorba de pictorul Hugo van der Goes, dar acesta murise încă din 1482!

[181] Bernhard Hirschvogel, negustor nürnberghez la Veneția.

[182] Bulb de lalea sau, poate, de ceapă de mare, folosită ca doctorie.

[183] 10 decembrie 1520.

[184] Guldeni bătuți de conții de Hoorn.

[185] Bernhard von Kerpen mareșal (intendent al Curții) comitelui de Nassau.

[186] 14 decembrie 1520.

[187] 1 ianuarie 1521.

[188] *Frumoasa fată din Antwerpen* (*Fata procuratorului Sebastian*), desenată de Dürer, a fost logodnica lui Gherardo, din bogata familie de mătăsari Bombelli (din Genova).

[189] După Rupprich / Ullmann ar fi vorba de noul ambasador și factor portughez Francesco Pesão, care i-a urmat lui Thomas Lopez.

[190] Ulrich Haunolt, cetățean („Bürger") din Augsburg. Georg Meuting, reprezentant la Antwerpen al casei de comerț Meuting, din Augsburg.

[191] Probabil *Bătrînul de 93 de ani* (modelul pentru *Sf. Ieronim*).

[192] Nu este clar dacă e vorba de Jakob von Lübeck, pictorul seniorilor de Rogendorff, sau de un medic din Antwerpen.

[193] Probabil motivele ornamentale gravate de Dürer în lemn, după modelele numite „Accademia Leonardi Vinci".

[194] Doctorul Luppin, medicul personal al împăratului Maximilian I.

[195] Imagine heraldică de roman în armură, denumită de umaniști drept *dux*. (După Panofsky ar fi vorba de unu sau două portrete pictate, înfățișîndu-l pe principele elector Friedrich II).

[196] Mirobolane, fructe indiene cu virtuți curative.

[197] Monedă de aur englezească, purtînd imaginea arhanghelului Mihail (în valoare de 2 guldeni și 2 stüberi).

[198] 10 februarie 1521.

[199] Florent (Florens) Nepotis sau Fleurequin Neefs, organistul Regentei.

[200] 11 februarie 1521.

[201] Thomas Lopez, ambasador regal portughez, fost factor la Antwerpen.

[202] Jean Mone (m. 1548), sculptor loren originar din Thionville sau Metz; după 1536 activ la Bruxelles.

[203] Christoph Coler (1483—1536), consilier municipal la Nürnberg.

[204] Jakob Tierik (Türck), pictor, negustor de tablouri; m. 1567.

[205] Hans Leonhard Schäufelein (c. 1485—1539/40), pictor și grafician, elev al lui Dürer, din 1515 activ la Nördlingen.

[206] *Cavalerul, Moartea și Diavolul*, 1513, gravură cu dăltița în aramă.

[207] Margaretha Colerin, născ. Rieter (m. 1543), soția lui Ch. Coler și nepoata lui W. Pirckheimer.

[208] Petrus Aegidius (1486—1555), umanist, jurist și notar la Antwerpen, prieten cu Erasmus și cu Thomas Morus.

[209] Informație eronată: turnul domului din Strassburg are 143 m; cel al catedralei din Antwerpen are „numai" 132 m.

[210] „Meersche" Zunft (*la gilde de merciers*). Dürer desenase figura centrală destinată Altarului sf. Nicolae al breslei, aflată în catedrala din Antwerpen.

[211] 16 martie 1521.

[212] Tabloul se află și astăzi în Portugalia (Lisabona, Museu nacional de arte antiga).

[213] Cornelius Grapheus (1482—1558), secretar al consiliului municipal din Antwerpen, cunoscut umanist, prieten cu Erasmus și Pirckheimer.

[214] Toate sînt soții de patricieni din Nürnberg.

[215] Willibald Pirckheimer (1470—1530) burgmistru la Nürnberg, cel mai important umanist patrician din Germania, prieten apropiat cu Dürer.

[216] Medalie de încoronare cu efigia lui Carol V.

[217] Kaspar Nützel (c. 1471—1529), consilier municipal la Nürnberg, fervent adept al Reformei.

[218] Jakob Muffel (1471—1526), consilier municipal la Nürnberg, prieten cu Dürer, care îi face portretul în 1526.

[219] Ursula Kramer (născ. Ketzel), vecina lui W. Pirckheimer.

[220] Hans Lochinger intervenise, în 1519, pe lîngă Curtea imperială, pentru renta viageră a lui Dürer.

[221] Georg Spengler (m. 1529), negustor nürnberghez. Lazarus Spengler (1479—1534), sindic şi prim grefier la Nürnberg, prieten cu Dürer.

[222] Hieronymus Holzschuher (1469—1529), consilier municipal la Nürnberg, prieten cu Dürer care îi face portretul în 1526.

[223] Hans Baldung, zis Grien (1476—1545), pictor şi grafician, a lucrat un timp în atelierul lui Dürer.

[224] *Portret de tînăr*, 1521, ulei pe lemn, Dresda, Gemäldegalerie. (Pentru problemele privind identitatea modelului v. *Introducerea* noastră).

[225] O descriere a luptelor dintre confederaţii helvetici şi Maximilian I (1499).

[226] Model de corabie, cadou din partea lui Ambrosius Höchstetter, negustor augsburghez la Antwerpen (din 1485) care, împreună cu firmele Fugger şi Welser, a armat primele trei corăbii pentru comerţul cu India. (A dat faliment în 1529 şi a murit la închisoare, în 1534.)

[227] Lemn de gaiac (Lignum guaiacum); conta drept remediu al „bolii franţuzeşti" (= sifilis), pericol ce-l obsedase pe Dürer încă de pe vremea călătoriilor la Veneţia (1494 şi 1505/06).

[228] *Negresa Katherina*, 1521, Florenţa, Uffizi.

[229] 6 aprilie 1521.

[230] Hans Lüber (m. 1554), patrician augsburghez stabilit la Ulm.

[231] Informaţie eronată; Jan Provost s-a născut la Mons (Bergen), nu la Brugge (v. nota 116).

[232] Una din repetările din care se poate conchide că Dürer nu-şi revăzuse ulterior Jurnalul.

[233] Casa împăratului: palatul „Prinsenhof", reşedinţa ducilor de Burgundia; capela pietată; probabil picturi murale (după Rupprich/Ullmann s-ar putea să fie *Altarul sf. Ioan* [*Altarul Miraflores*], astăzi la Berlin [V]).

[234] Michelangelo Buonarroti (1475—1564): *Fecioara cu pruncul* („*Madona din Bruges*") 1501, marmură. Cumpărată în 1504 de negustorul J. Moscroen din Brugge (Bruges) şi donată bisericii Maicii Domnului, statuia se află în acelaşi loc în care a văzut-o Dürer.

[235] Spre deosebire de J.-A. Goris şi G. Marlier, care sugerează că ar fi vorba de Jan van Eyck, nouă ni se pare mai plauzibilă opinia lui H. Rupprich/E. Ullman şi anume că Dürer văzuse lucrări de Hans Memling (1430/40—1494) şi Dirk Bouts (c. 1410—1475).

[236] Capela breslei pictorilor, construită în 1450. Din colecţia originară ne-a parvenit un singur tablou: Van Eyck, *Portretul Margaretei van Eyck*, 1439, Brugge, Muzeul Municipal.

[237] 9 aprilie 1521.

[238] Turnul bisericii Sint Baafs (în 1521 mai era cu hramul sf. Ioan Botezătorul).

[239] Hubert şi Jan van Eyck, *Altarul Mielului mistic* („*Altarul din Gent*") 1426/32, Gent, catedrala Sint Baafs.

[240] De fapt: Hristos în slavă.

[241] Podul Hoofdbrug peste rîul Leye, cu două statui de bronz din 1371.

[242] Schelde, Leye, Lieve şi Moere.

[243] 11 aprilie 1521.

[244] 14—20 aprilie 1521.

[245] După toate aparenţele o malarie cronică. (Pentru istoricul bolii, v. *Introducerea* noastră).

[246] 5 mai 1521.

[247] 12 mai 1521.

[248] Paul Geiger, negustor din Nürnberg.

[249] 17 mai 1521.

[250] Aşa credea Dürer, el neştiind că Friedrich cel Înţelept, principe elector de Saxa şi adept al Reformei, pusese la cale „răpirea" lui Luther — excomunicat de Vatican, şi declarat în afara legii de împărat — pentru a-l pune la adăpost în castelul Wartburg.

[251] Dürer cunoscuse, după toate indiciile, scrierile incendiare ale lui Luther *Vom Papsttum zu Rom* („Despre papalitatea de la Roma", iunie 1520) şi *An den christlichen Adel deutscher Nation* („Către nobilimea creştină de naţiune germană", august 1520). O listă, întocmită de Dürer în 1520/21 cuprinde nu mai puţin de 16 lucrări de Luther (din perioada 1518—1520), aflate în proprietatea pictorului (cf. Lange/Fuhse, Rupprich, Faensen).

[252] Nu încape îndoială că Dürer privea Reforma ca o mişcare menită să îmbunătăţească şi condiţiile sociale din Germania.

[253] Aluzie la „Părinţii Bisericii".

[254] Biserica ortodoxă, separată de Roma în urma marii schisme din 1054.

[255] Cf. scrierea lui Luther *Von der Freiheit eines Christenmenschen* („Despre libertatea creştinului", noiembrie 1520).

[256] „140 de ani" — probabil aluzie la reformatorul englez John Wycliffe (c. 1320—1384).

[257] Prin aceste rînduri Dürer se dovedeşte a fi, printre altele, şi un precursor *avant la lettre* al ecumenismului modern.

[258] Edictul din Worms (8 mai 1521) l-a declarat în afara legii pe Luther şi adepţii săi, ordonînd ca scrierile lor să fie arse.

[259] Ca şi în preajma anului 1000 („milenarismul"), aşteptările apocaliptice s-au înmulţit şi în jurul anului 1500. Dürer a dat glas plastic acestor temeri şi în ciclul său de xilogravuri *Apocalipsul* (*Viziunea sf. Ioan din Patmos*), 1497/98.

[260] 21 mai 1521, a 50-a zi de naştere a lui Dürer.

[261] Gheeraert Horenbout (c. 1475—1540), pictor din Gent, cel mai important miniaturist flamand al timpului său. Între 1517 şi 1521 a lucrat la Mechelen pentru Regentă. Fiica sa Susanna, miniaturistă, s-a măritat, în Anglia, cu John Parker, trezorier al lui Henric VIII.

[262] 26 mai 1521.

[263] Jan van de Perre, aurfăurar şi medalior din Bruxelles; între 1515 şi 1555 activ la Curtea lui Carol V.

[264] 30 mai 1521.

[265] 5 iunie 1521.

[266] 6 iunie 1521.

[267] Hendrik Keldermanns, pictor şi hangiu la Mechelen.

[268] Hans Poppenreuther (m. 1534), din Köln, turnător de tunuri la Mechelen, meşter artilerist al lui Carol Quintul.

[269] Printre altele, un mortier, desenat de Dürer (Kunsthalle, Bremen).

[270] Este vorba de *Portretul împăratului Maximilian I*, 1519, Viena, Kunsthistorisches Museum (sau de cel de la Nürnberg, Germanisches Nationalmuseum).

[271] 7 iunie 1521.

[272] Colecţia de artă şi curiozităţi a arhiducesei.

[273] Lucrări de Juan de Flandes (Juan Sallaert [?], m. către 1519), aflate la Madrid şi Viena.

[274] (Johannes:) Jan van Eyck (c. 1385/90—1441). În colecţia arhiducesei se afla, printre altele, tabloul *Arnolfini şi soţia sa*. (Jacob Walch:) Jacopo de'Barbari (c. 1450—c. 1515), pictor şi grafician veneţian, din 1500 în serviciu imperial la Nürnberg, după 1510 activ în Ţările de Jos, în slujba regentei Margareta.

[275] Un carnet de schiţe (sau un tratat despre proporţii ?) al lui Jacopo de'Barbari.

[276] 8 iunie 1521.

[277] Călugării augustinieni saxoni, stabiliţi la Antwerpen în 1513, sînt acuzaţi de „erezie" şi expulzaţi în 1523, mînăstirea lor fiind distrusă.

[278] Lucas van Leyden (c. 1494—1533), pictor şi gravor, unul dintre cei mai originali creatori neerlandezi din secolul al XVI-lea.

[279] Aert Bruyn, pictor olandez.

[280] Anthoni Haunolt (sau Hannolt), factor al Fugger-ilor la Antwerpen, i-a urmat lui Bernhart Stecher în acest post.

[281] Adică din xilogravurile lui Hans Baldung, zis Grien (v. nota 223).

[282] Aert van Oort, pictor de vitralii şi medalior din Antwerpen, primit în breasla sf. Luca în 1513.

[283] *Von der Babylonischen gefengknuss der Kirchen* („Despre robia babiloniană a Bisericii", 1520).

[284] Azil fondat de Peeter Pot, pentru ajutorarea străinilor nevoiaşi.

[285] „Corn de poştă" — în lecţiunea lui Lange/Fuhse şi Faensen (după mss. A), în timp ce Ruprich interpretează „ţesătură (persană)" sau „încălţări (de casă ?)" (după mss. B).

[286] Răşină, folosită şi la prepararea verniului pentru pictură.

[287] 29 iunie 1521.

[288] Probabil pictorul peisagist Herri met de Bles (m. după 1554), nepotul lui Joachim Patenier.

[289] Gherardo, fratele lui Tommaso Bombelli (v. nota 57).

[290] *Portretul lui Maximilian I*, care nu-i plăcuse regentei Margareta.

[291] 1 iulie 1521.

[292] *Theriaké*, medicament opiaceu cunoscut încă din Antichitate, preparat din plante măcinate, miere ş.a.

[293] (Întîlnirea dintre Maria şi sf. Elisabeta) — 2 iulie 1521.

[294] Christian II (1481—1559), regele Danemarcei, Norvegiei şi Suediei. După răscoala de la Stockholm (10.XI.1520) se refugiază în Ţările de Jos, căutînd sprijin la Carol V, cumnatul său.

[295] Anton (Anthony) von Metz, ambasador danez pe lîngă principii germani.

[296] Leonhard Tucher (1487—1568), magnat comercial din Nürnberg, factor al firmei Tucher la Antwerpen.

[297] Wenzeslaus Link (1483—1547), vicar general al congregației saxone a augustinienilor, prieten cu Luther.

[298] Anterior Dürer pomenise despre *măsline* și capere.

[299] 3 iulie 1521.

[300] Hausmann (Archiv für die zeichnenden Künste, 5/1859, p. 165) identifică 24 gravuri, printre care *Adam și Eva, Hieronymus în chilie, Melancolia, Nemesis, Hercule, Cavalerul, Moartea și Diavolul, Sf. Gheorghe călare* ș.a.

[301] 7 iulie 1521.

[302] Germaine de Foix, văduva regelui Ferdinand de Aragón; s-a căsătorit cu margravul Hans von Brandenburg.

[303] Poate Bartholomeus van Coninxloo (?)

[304] 12 iulie 1521.

[305] 13 iulie 1521.

[306] 14 iulie 1521.

[307] Aici se încheie călătoria în Țările de Jos, Dürer reintrînd pe pămînt german.

[308] Eroare în textul lui Dürer; desigur: Aldenhoven.

[309] 15 iulie 1521.

[310] Spre deosebire de prima parte a călătoriei (de la Nürnberg și pînă la Antwerpen) — relatată amănunțit în *Jurnalul* lui Dürer, — drumul de întoarcere nu mai este consemnat (cel puțin în versiunile *păstrate* ale manuscrisului) decît pînă la Köln.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

Dürers Briefe, Tagebücher und Reime, ed. îngrijită de M. Thausing, Viena, 1872.

Dürers Schriftlicher Nachlass, ed. îngrijită de K. Lange/F. Fuhse, Halle/Saale, 1893.

Das Skizzenbuch von Albrecht Dürer in der Königlich-Öffentlichen Bibliothek zu Dresden, ed. îngrijită de R. Bruck, Strassburg, 1905.

Albrecht Dürers schriftlicher Nachlass, ed. îngrijită de E. Heidrich, prefață de H. Wölfflin, Berlin 1908.

VETH J./S. MÜLLER, *Albrecht Dürers Niederländische Reise* I—II, Berlin/Utrecht, 1918.

Dürers Niederländisches Reiseskizzenbuch, ed. îngrijită de E. Schilling, prefață de H. Wölfflin, Frankfurt/Main, 1928.

ALBRECHT DÜRER, *Tagebuch der Reise in die Niederlande*, ed. și prefață de R. Graul, Leipzig, 1936.

~, *Schriftlicher Nachlass* I—III, ed. îngrijită de H. Rupprich, Berlin (V), 1956—1969.

~, *Schriften, Tagebücher, Briefe*, selecție și introducere de M. Sterck, Stuttgart, [1961].

~, *Tagebücher und Briefe*, ed. îngrijită de F. Liebenau, München, 1969.

Le Journal de voyage d'Albert Dürer dans les anciens Pays-Bas 1520—1521, trad. și comentariu de J.—A. Goris/G. Marlier, Bruxelles, 1970.

ALBRECHT DÜRER, *Hrana ucenicului pictor*, antologie și introducere de A. Nanu, trad. de N. Reiter, București, 1970.

~, *Schriften und Briefe*, ed. îngrijită și prefațată de E. Ullmann, Leipzig, 1971.

*

* *

ANZELEWSKY, FEDJA, *Albrecht Dürer. Das malerische Werk*, Berlin, 1971.

BONGARD, WILLI/MATTHIAS MENDE, *Dürer heute*, München, 1971.

DÜRER, ALBRECHT, *Das gesamte graphische Werk* I—II, ed. îngrijită și prefațată de W. Hütt, Herrsching, f.a.

DÜRER, ALBRECHT, *Catalogue raisonné des bois gravés*, introd. A. Deguer, Ramerding, 1980.

Dvořák, Max, *Scrieri despre artă*, trad. Mircea Popescu, București, 1983.

FLECHSIG, EDUARD, *Albrecht Dürer. Sein Leben und seine künstlerische Entwicklung*, I—II, Berlin, 1928—1931.

FOCILLON, HENRI, *Maeștrii stampei*, trad. M. Stănescu, București, 1972.

FRIEDLÄNDER, MAX J., *Albrecht Dürer*, Leipzig, 1921.

~, *Early Netherlandish Painting* I—XIV, Leyden-Brussels, 1973.

~, *Despre pictură*, trad. Gh. Székely, București, 1983.

GENAILLE, ROBERT, *Enciclopedia picturii flamande și olandeze*, trad. H. Vasilescu/C. Frănțescu, București, 1975.

GORIS, JAN-A., *Etudes sur les colonies marchandes méridionales à Anvers de 1488 à 1567*, Louvain, 1925.

HEIDRICH, ERNST, *Dürer und die Reformation*, Leipzig, 1909.

HELD, JULIUS, *Dürers Wirkung auf die Niederländische Kunst seiner Zeit*, Haga, 1931.

HUIZINGA, JOHAN, *Dürer in de Nederlanden*, De Gids, LXXXIV, 2, 1920.

LIPPMANN, FRIEDRICH, *Albrecht Dürers Zeichnungen*, I—VII, Berlin, 1883—1929.

MANDER, CAREL VAN, *Cartea pictorilor*, trad. H. R. Radian, București, 1977.

MARICA, VIORICA GUY, *Dürer graficianul*, București, 1973.

~, *Dürer*, București, 1989.

MÜSPER, THEODOR H., *Albrecht Dürer. Der gegenwärtige Stand der Forschung*, Stuttgart, 1952.

PANOFSKY, ERWIN, *Das Leben und die Kunst Albrecht Dürers*, München, 1977.

PHILIPPOT, PAUL, *Pictura flamandă și Renașterea italiană*, trad. A. Giurescu, București, 1975.

PINDER, WILHELM, *Die deutsche Kunst der Dürerzeit*, Leipzig, 1940.

PIRENNE, H., *Histoire de Belgique des origines à nos jours*, Bruxelles, 1948—1952.

TIETZE, HANS/ERIKA TIETZE-CONRAT, *Kritisches Verzeichnis der Werke Albrecht Dürers*, I—III, Augsburg și Basel/Leipzig, 1928—1938.

TIETZE, HANS, *Dürer als Zeichner und Aquarellierer*, Viena, 1951.

VAISSE P./A. OTTINO DELLA CHIESA, *Tout l'œuvre peint de Dürer*, Paris, 1969.

VOET, LEON, *Antwerp. The Golden Age*, Antwerpen, 1973.

WAETZOLDT, WILHELM, *Dürer und seine Zeit*, Viena, 1935.

WINKLER, FRIEDRICH, *Die Zeichnungen Albrecht Dürers*, I—IV, Berlin, 1936—1939.

~, *Albrecht Dürer. Leben und Werk*, Berlin, 1957.

WÖLFFLIN, HEINRICH, *Die Kunst Albrecht Dürers*, München, 1926.

~, *Albrecht Dürer. Handzeichnungen*, München, f.a.

ZAMPA, G., *L'opera completa di Dürer*, Milano, 1968.

1. *Portretul lui Erasm din Rotterdam*

2. *Grădina zoologică la Bruxelles*

3. *Blazon compus pentru Wilhelm și Wolfgang von Rogendorff*
(xilogravură după desenul lui Dürer)

4. *Aurfăurar din Mechelen*

5. *Domul din Aachen*

6. *Hans Pfaffrot din Danzig*

7. *Două fete în port olandez*

8. *Doi bărbaţi*

9. *Corul bisericii Groote Kerk din Bergen op Zoom*

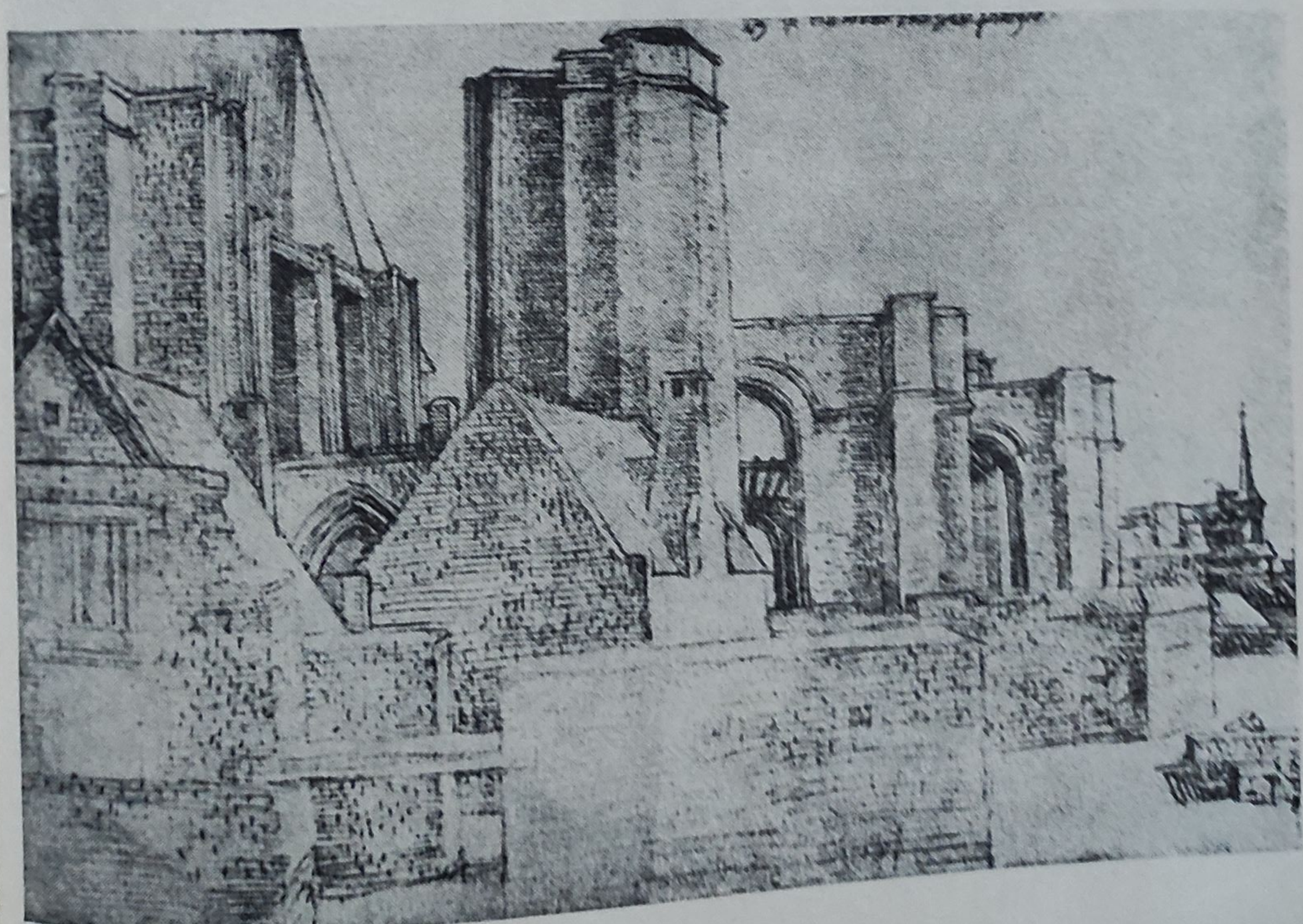

FELIX HVNGERSPERG

11. *Lazarus Ravensburger:*
Micul turn al palatului van Liere din Antwerpen

12. *Portret de față*

13. *Pe Muntele Măslinilor*

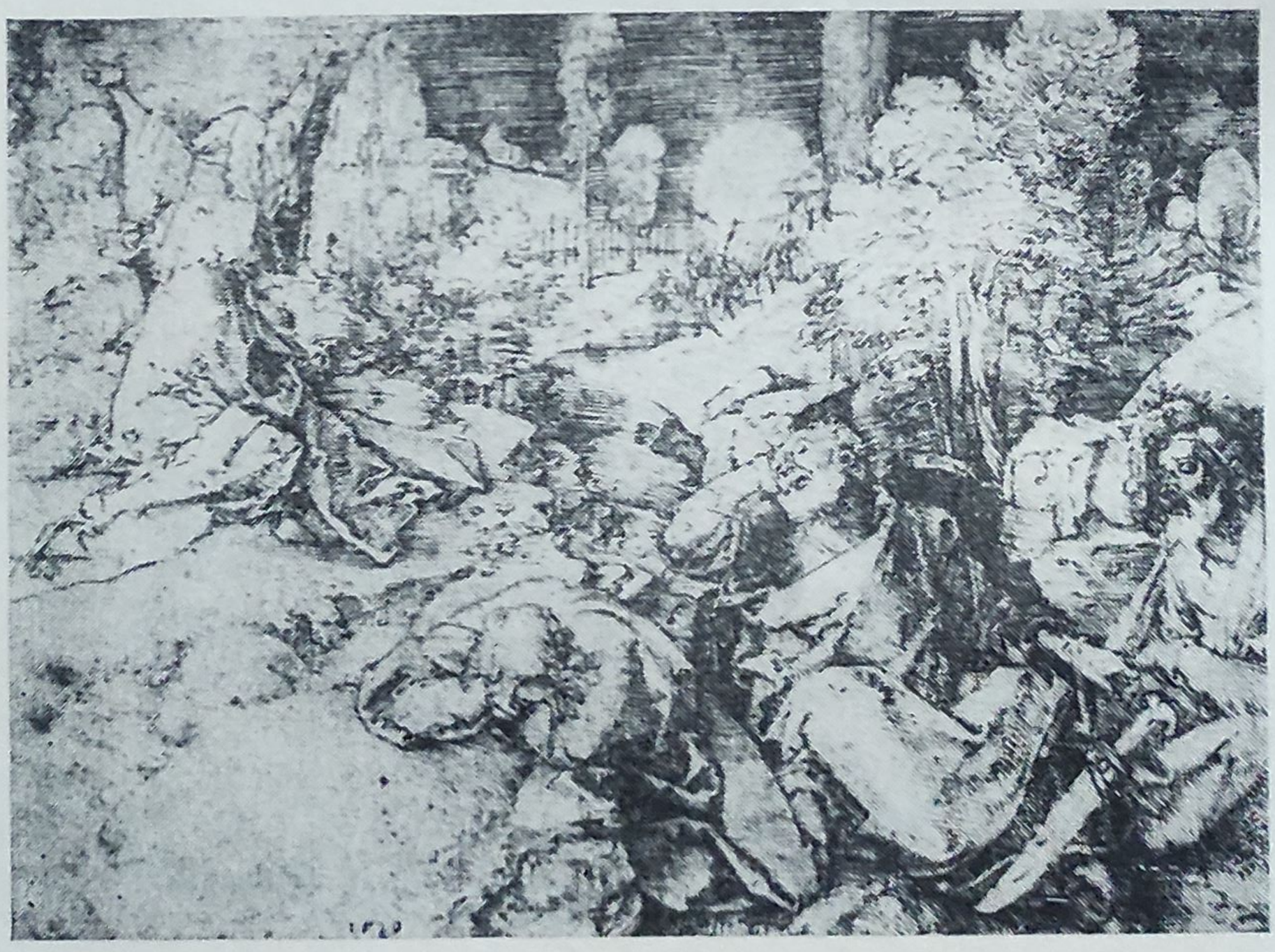

14. *Portret-bust al unui bărbat de 24 de ani;*
Abația St. Michiel din Antwerpen

15.
16.

15. *Primăria din Aachen*
16. *Două studii de veşminte*

17. *Femeie din Bruxelles*

18. *Arnold von Seligenstadt*

19. *Bust de fată (Lucreția?)*

LXI

21. Portul din Antwerpen
la gura de pe Scheldt

22. Doi bărbați cu un măgar și o gîscă

24. Purtarea Crucii

25. *Blazonul lui Lorenz Staiber, patrician din Nürnberg*
(xilogravură după desenul lui Dürer)

1520
AD

26. *Portretul-bust al unui tînăr*
→

27. *Căpitanul Felix Hungersperg*

28. *Olandeze din Bergen op Zoom și Goes*

29. *Portretul lui Sebastian Brant (?)*

30. *Vedere din Bergen op Zoom*

31. *Bătrîn cu barbă, văzut din față*

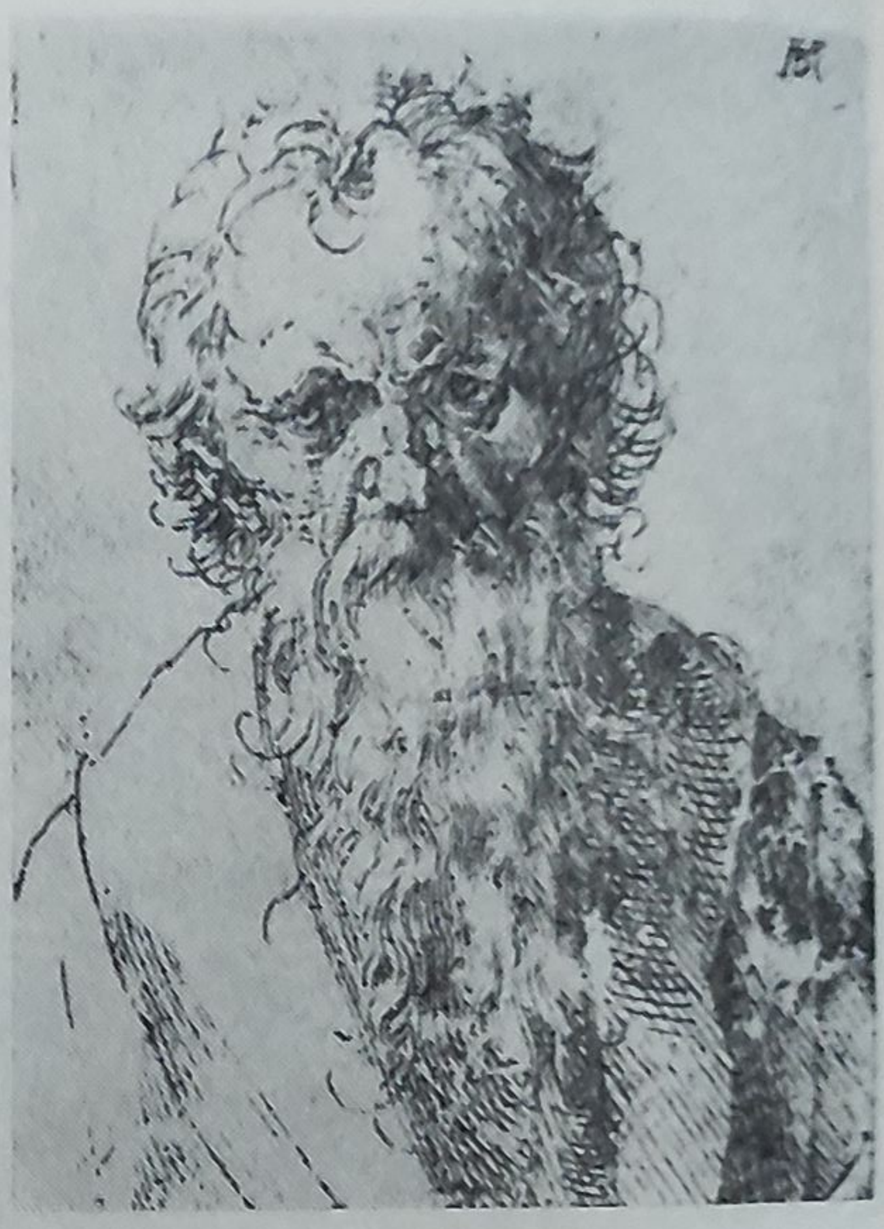

32. *Cîine culcat*

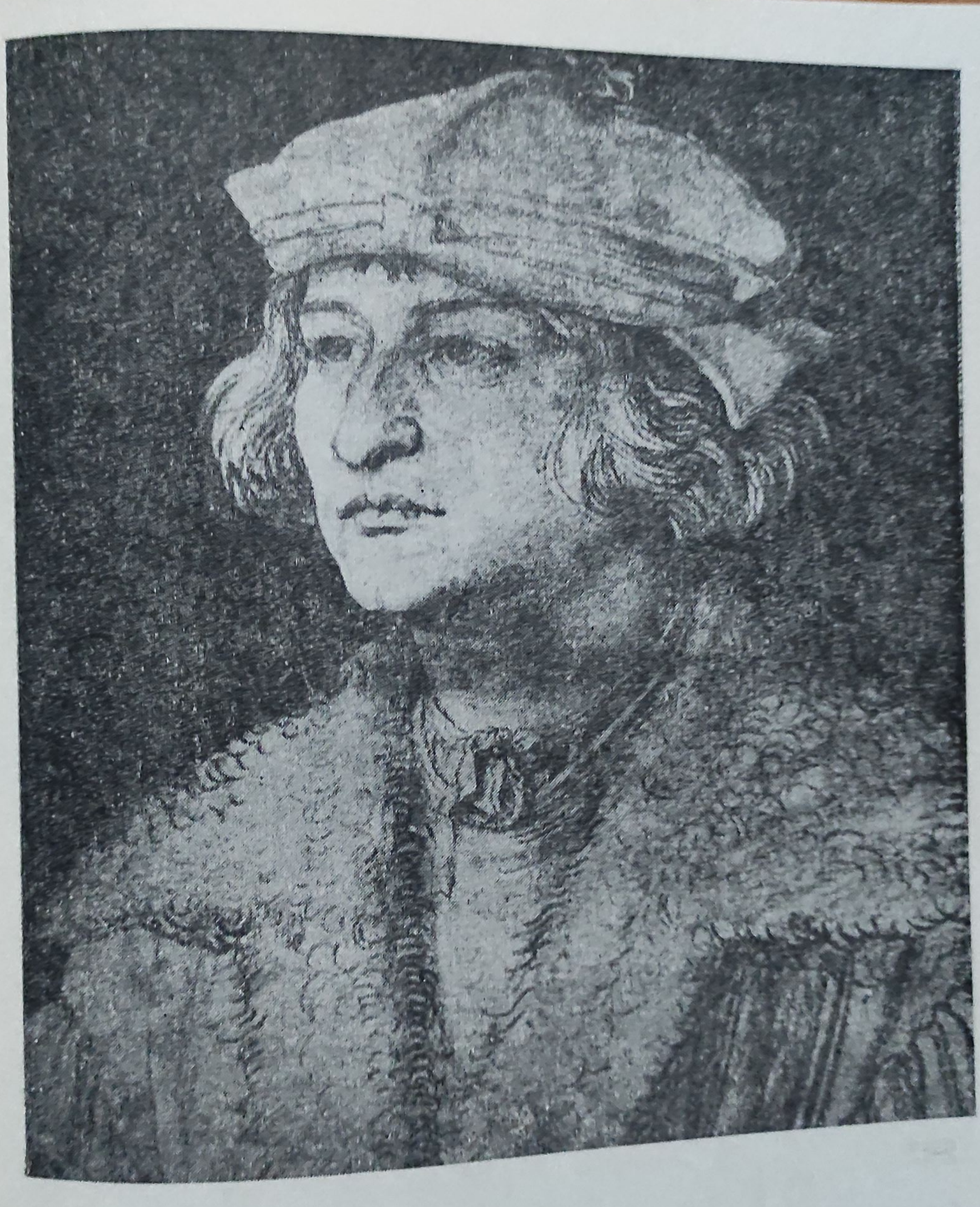

33. *Portret de bărbat*

34. *Portret de bărbat*

35. *Femeie tînără;*
Bătrînă din Bergen op Zoom

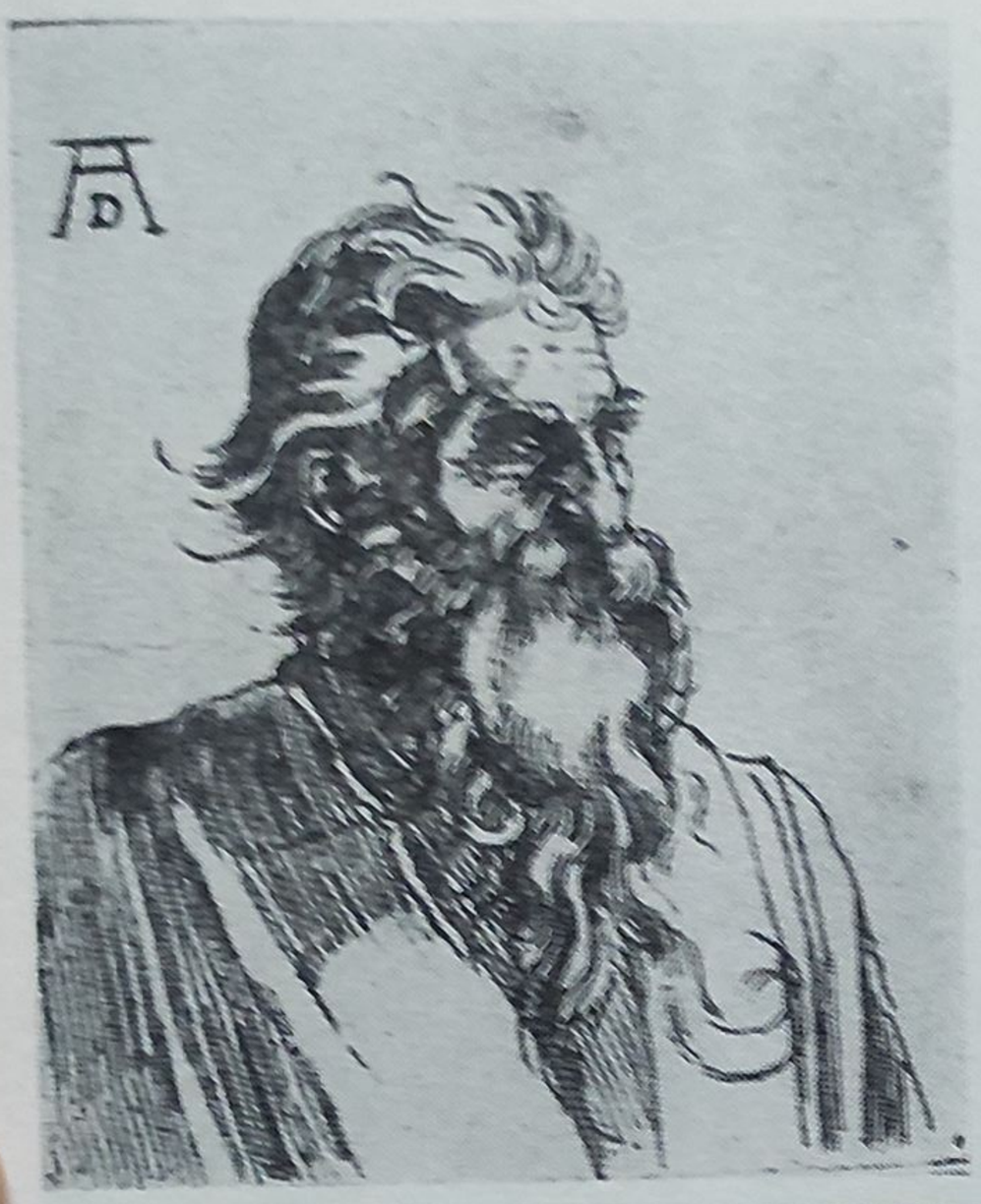

36. Bărbat cu barbă

37. Purtarea Crucii

88. *Portret de bărbat*

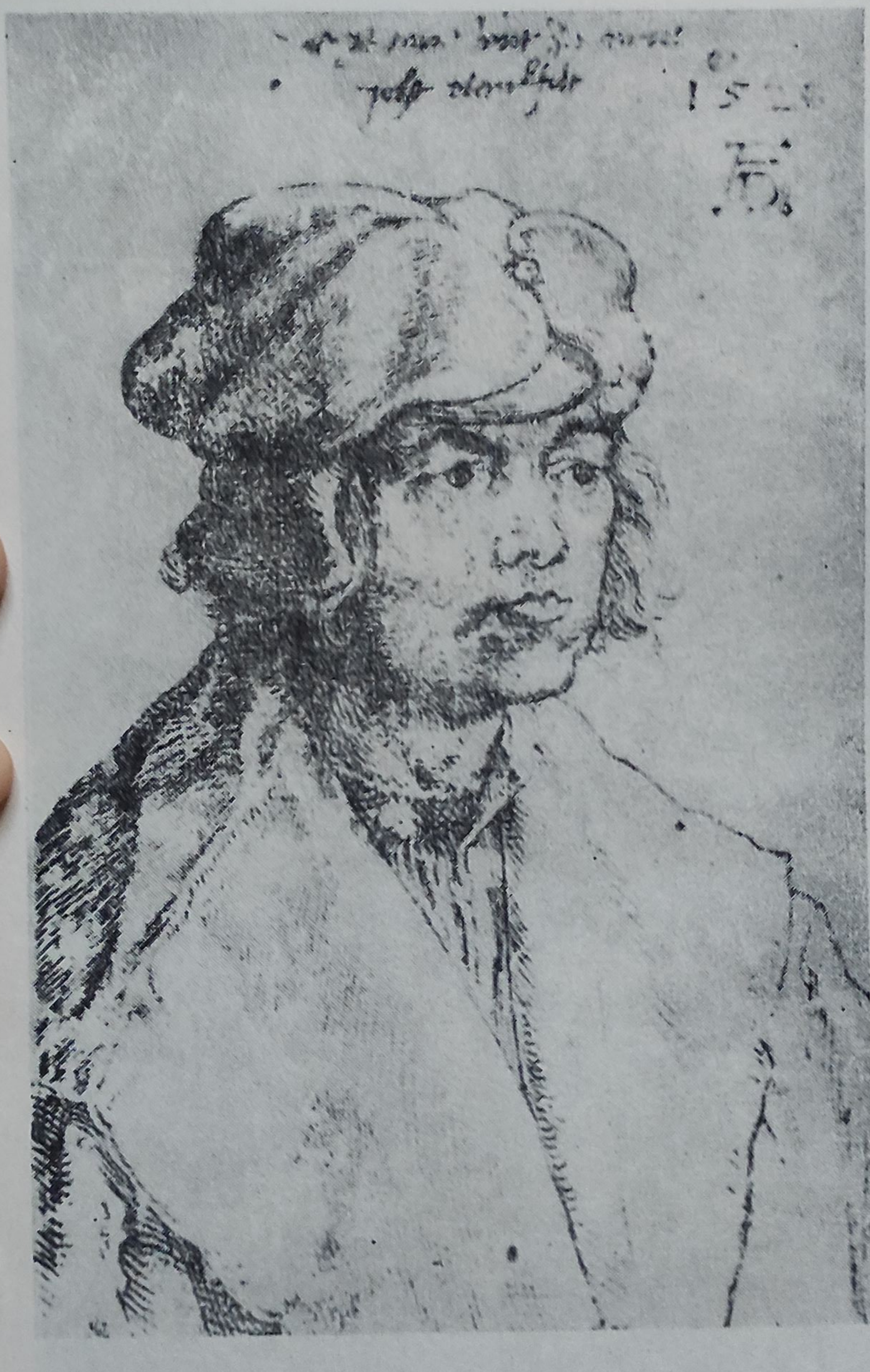

39. *Jobst Blanckvelt*

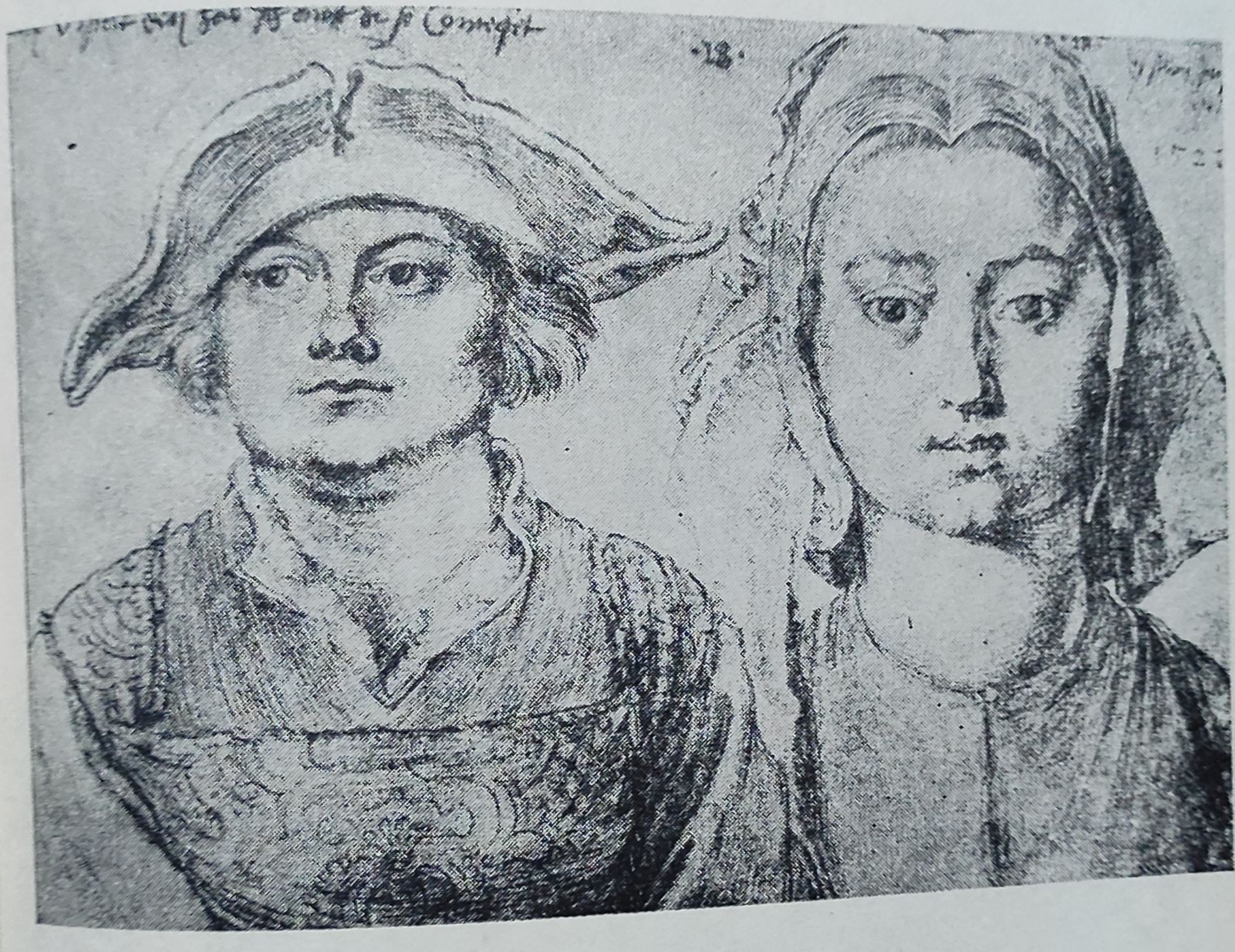

40. *Marx Ulstat;*
Frumoasa fată din Antwerpen

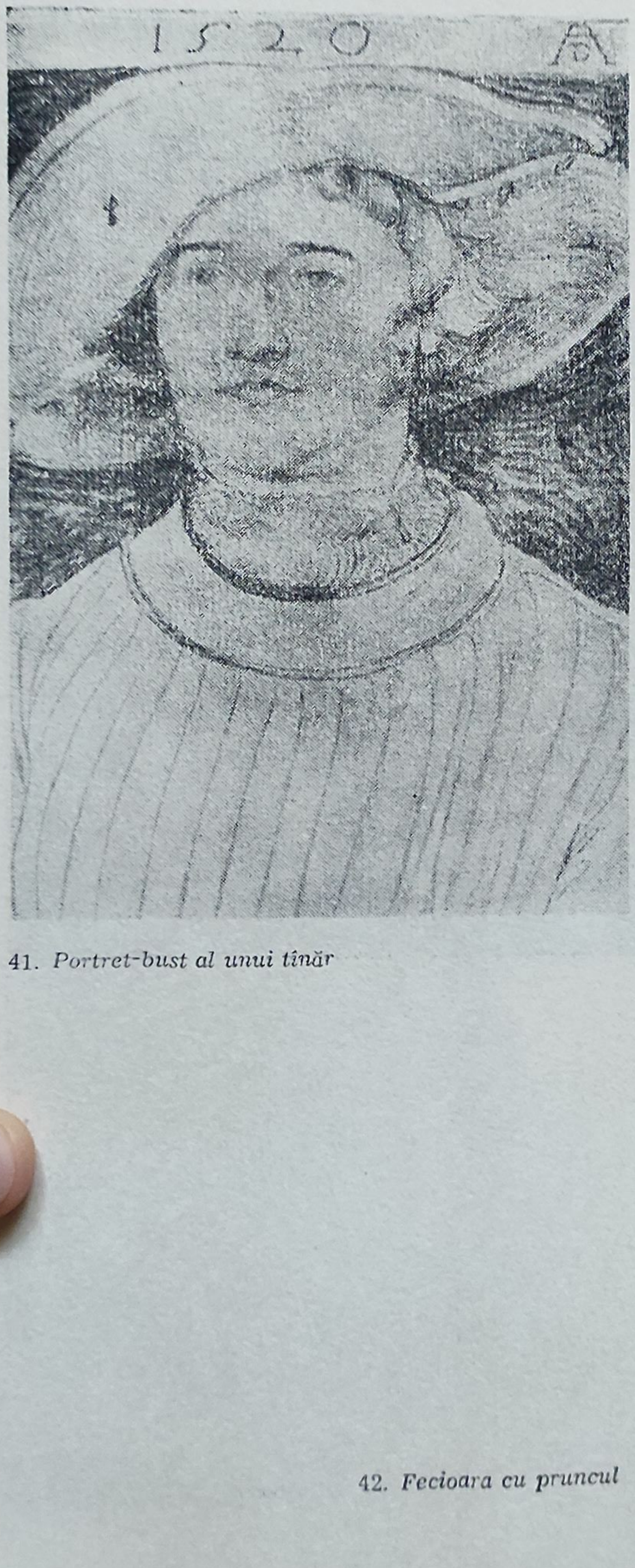

41. *Portret-bust al unui tînăr*

43. *Bătrînul de 93 de ani*

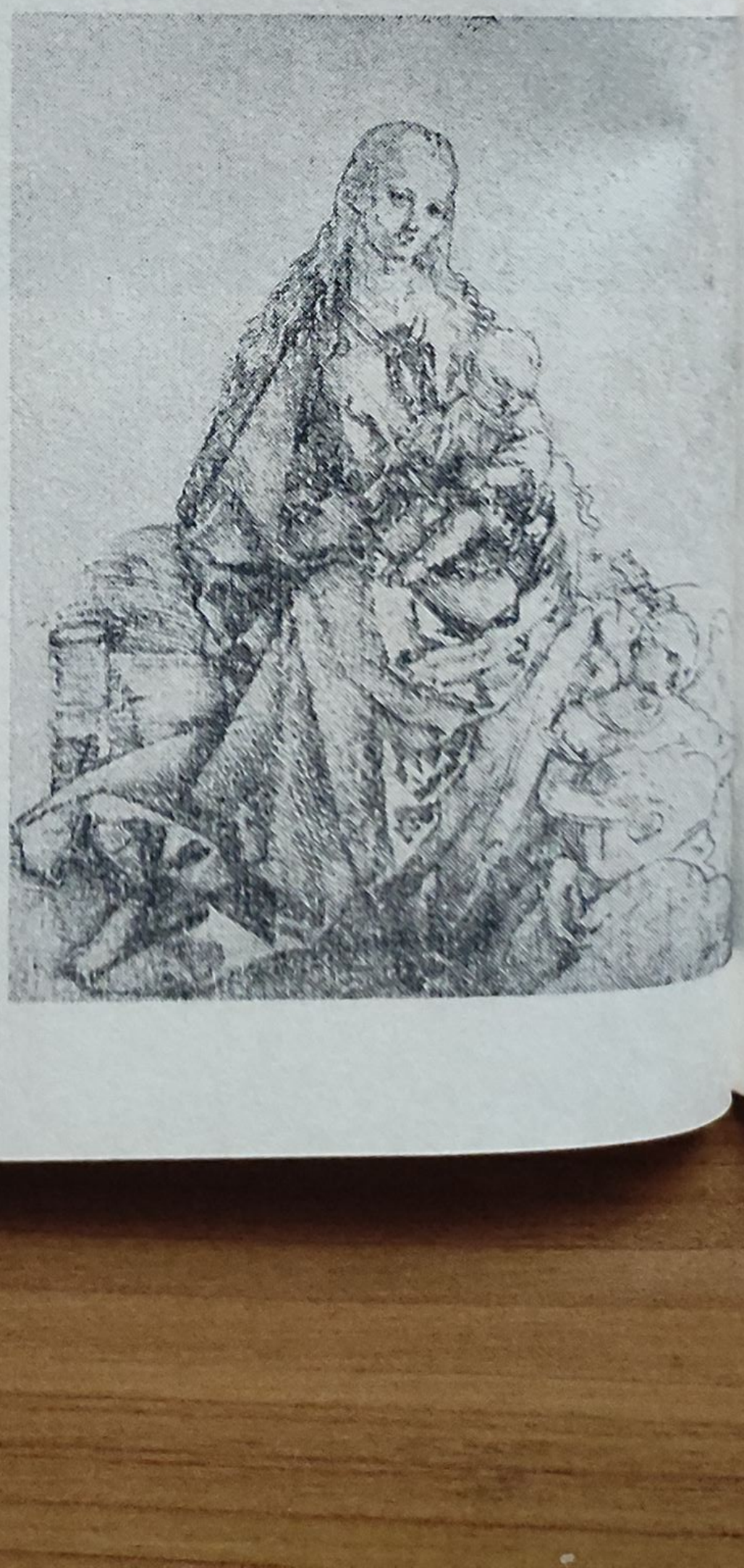

42. *Fecioara cu pruncul*

44. *Pupitru cu cărți*

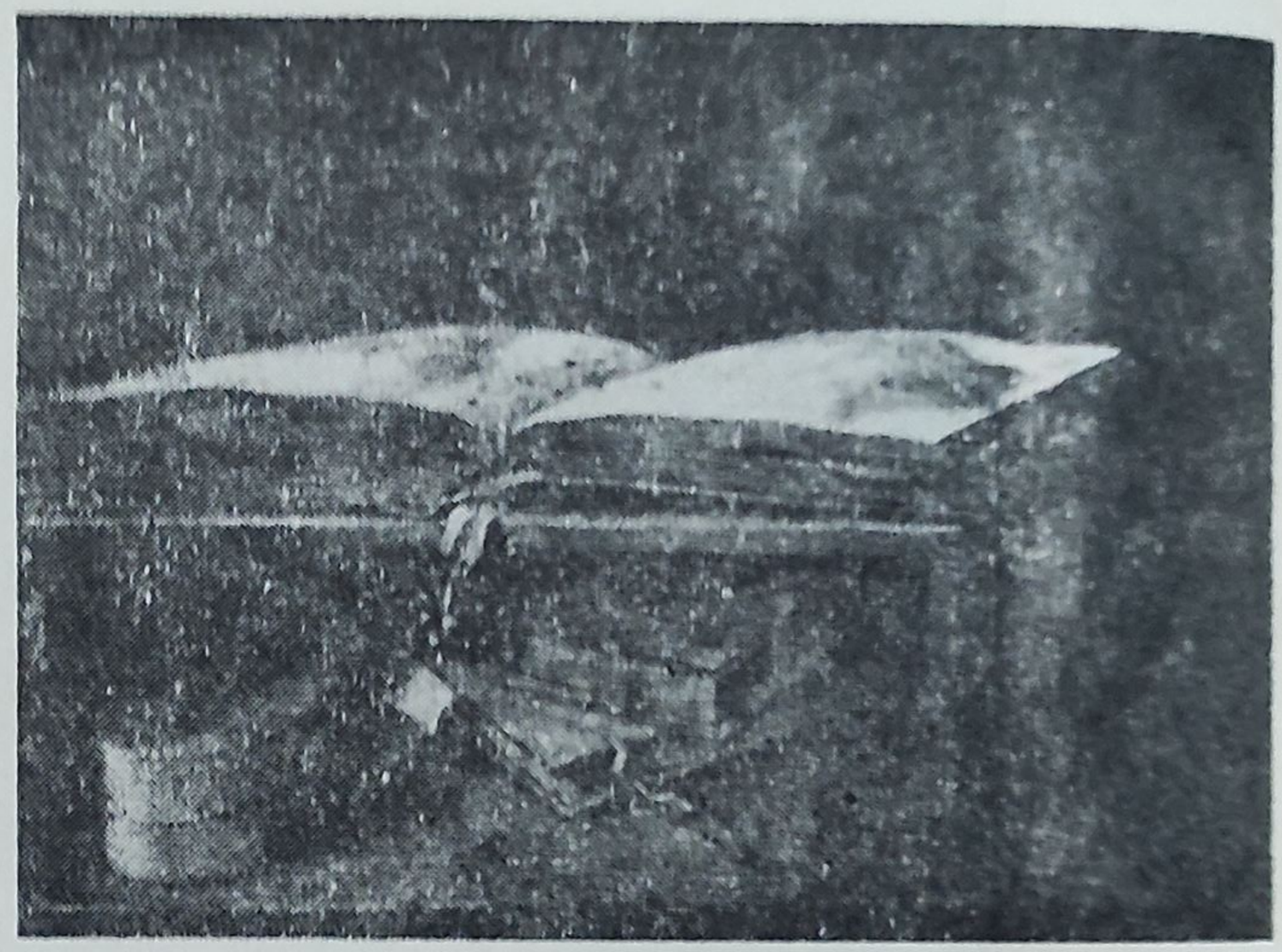

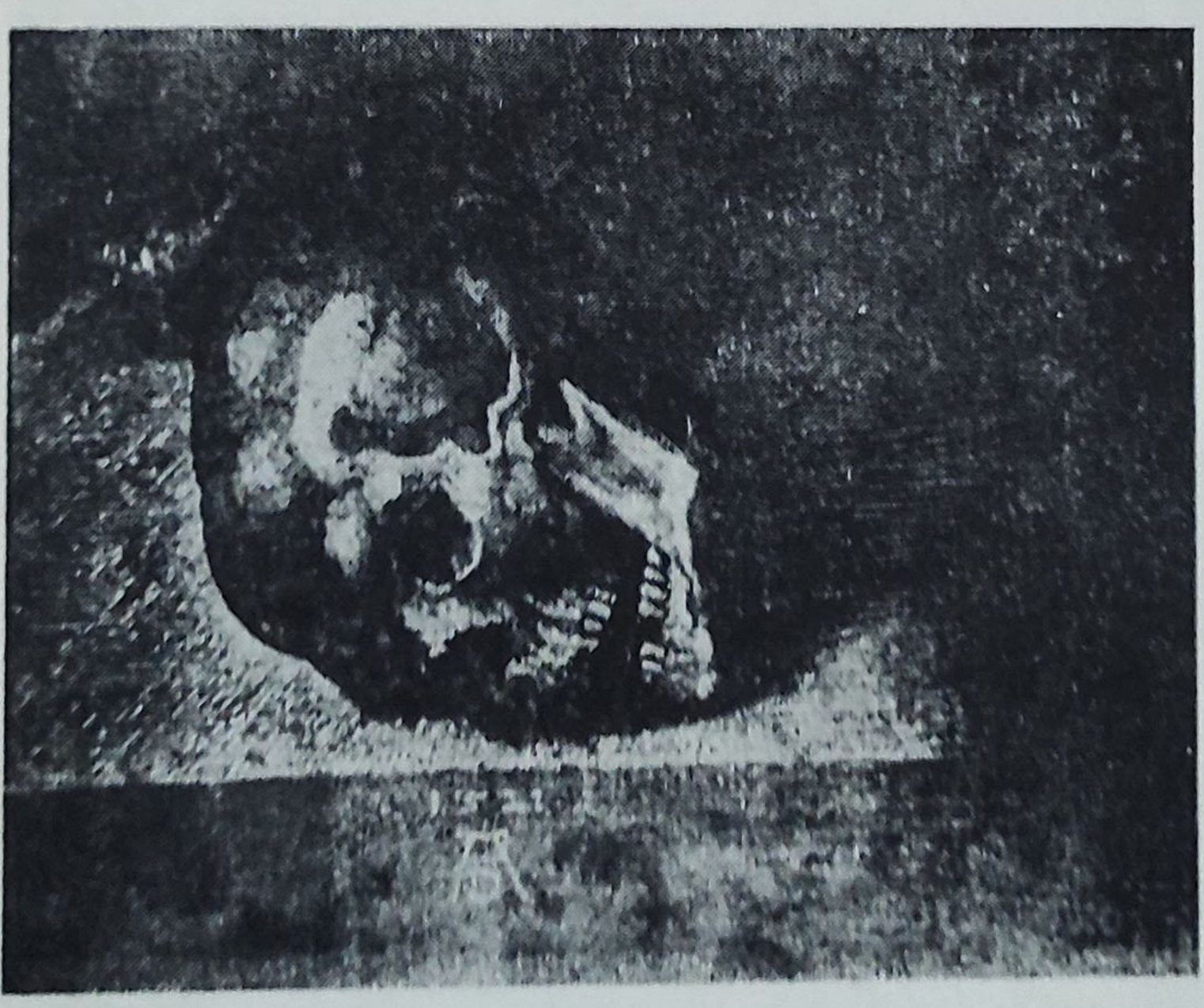

45. *Tigvă*

46. *Studii pentru brațul stîng al sf. Ieronim*

...rațul sting
...f. Ieronim

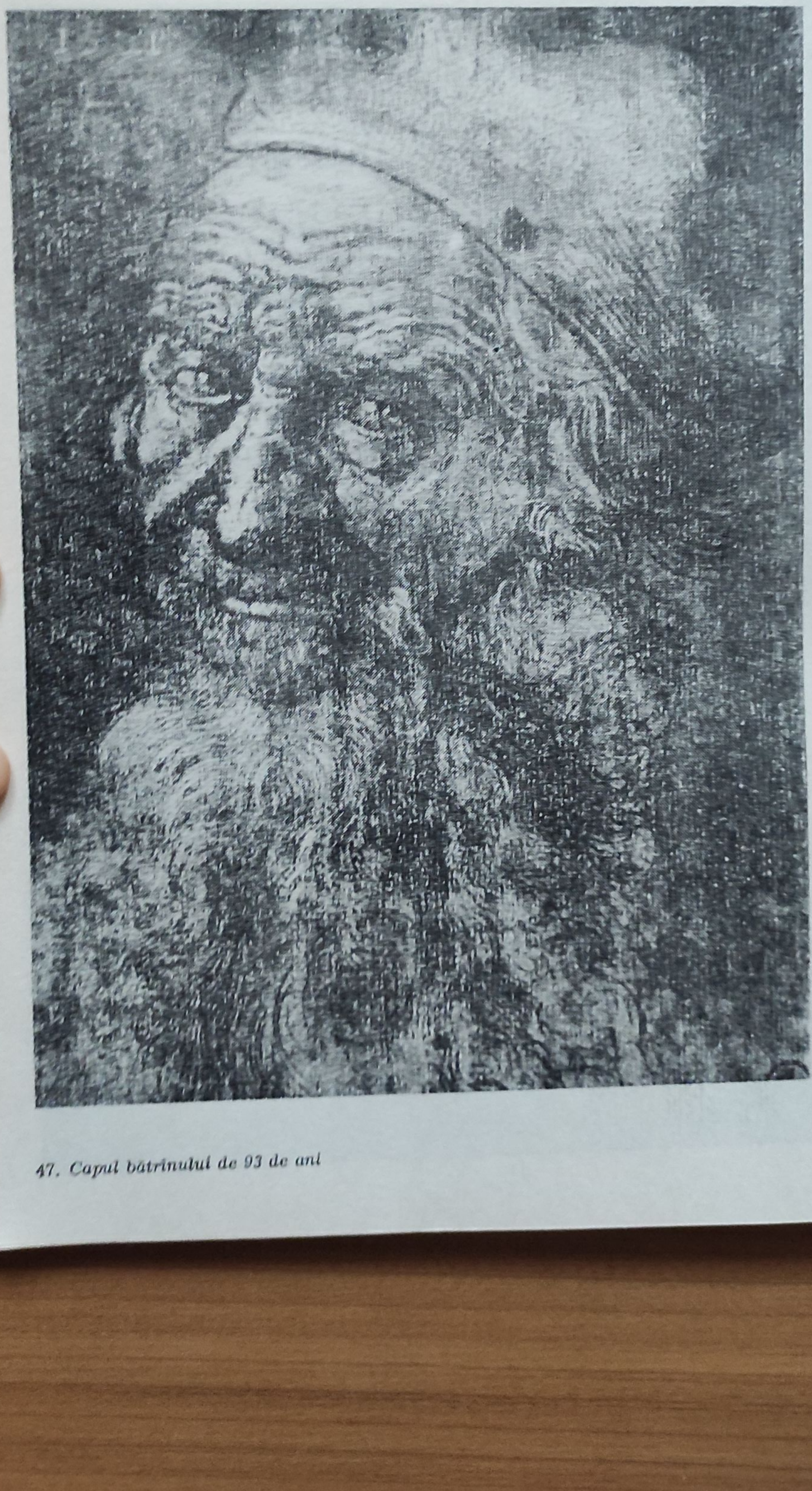

47. Capul bătrînului de 93 de ani

48. *Negresa Katherina*

49. Caspar Sturm; Peisaj fluvial

50. *Portret de femeie (Maria?)*

51. *Coborîrea în mormînt*

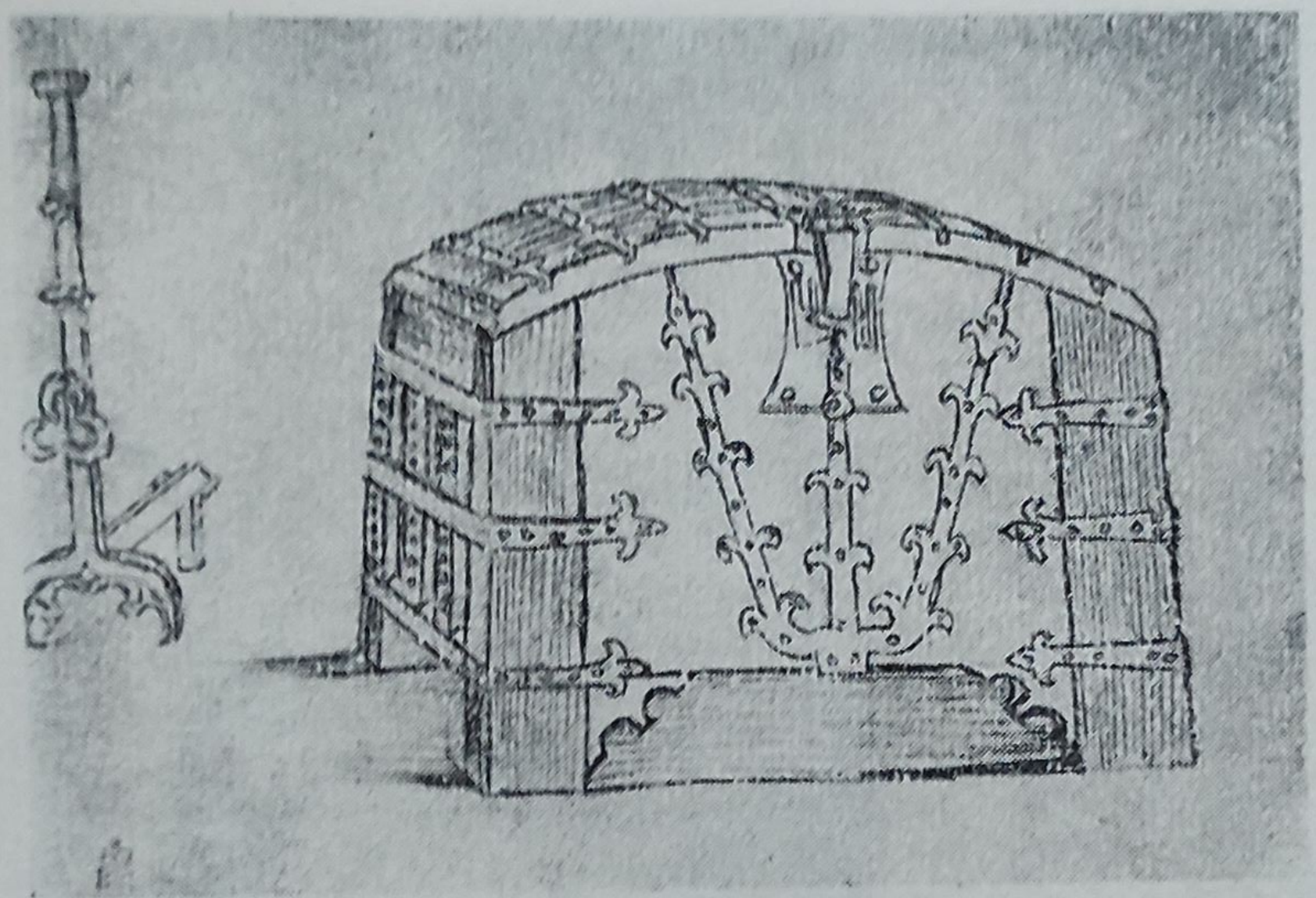

52. *Sipet*

53. *Studii de câini și de leu*

54. *Agnes Dürer* in port olandez

55. *Turcoaică*

56. *Sf. Cristofor*

58. Portret de bărbat

59. Tînăr cîntînd

60. *Femeie despletită; Siluetă feminină cu coroană*

61. *Bărbat din profil*

62. *Pe Muntele Măslinilor*

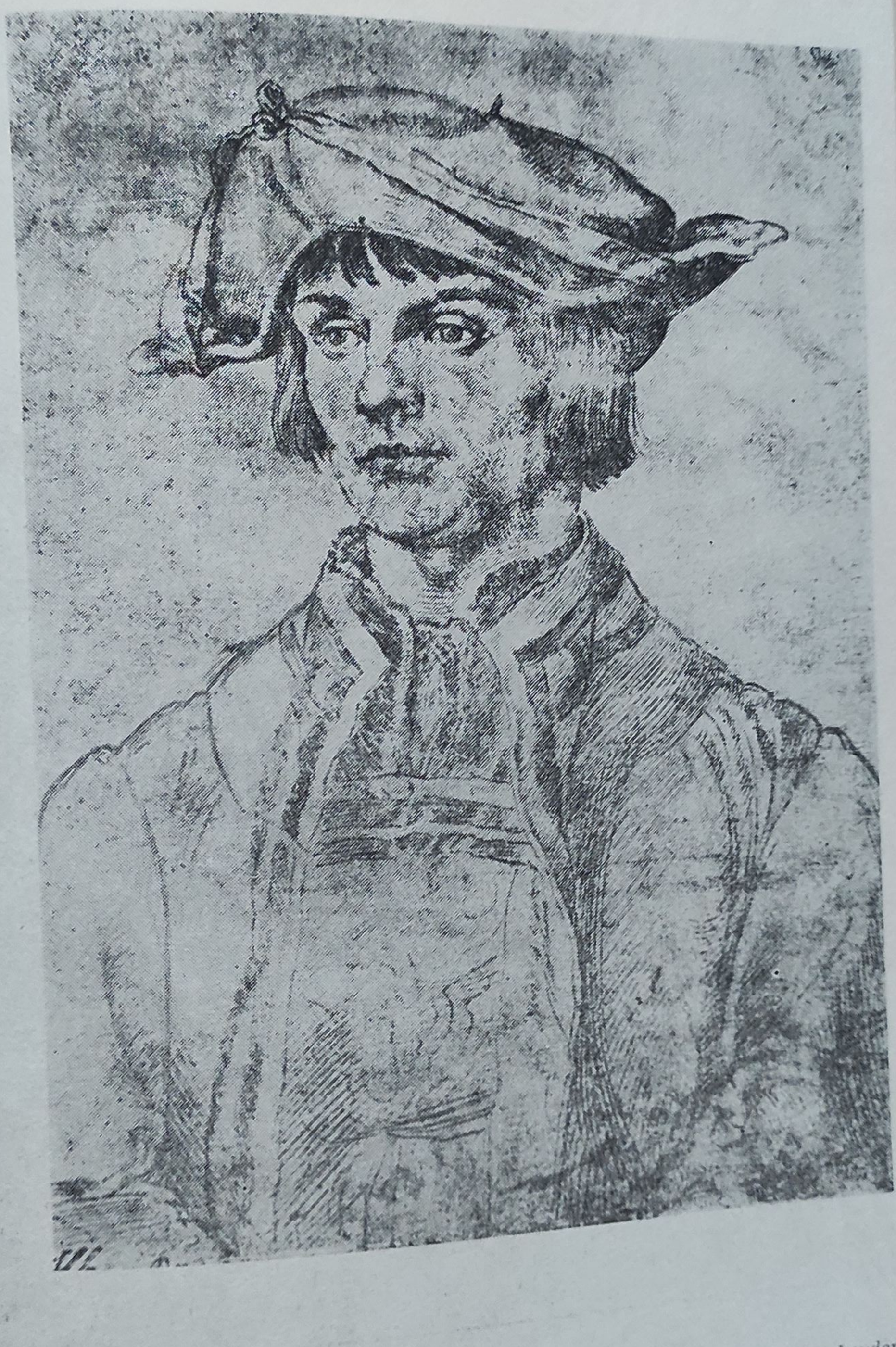

63. *Portretul lui Lucas van Leyden*

64. *Portret de bărbat*

65. *Pasăre (pelican?)*

66. *Leu culcat*

67. *Sf. Cristofor*

68. *Bătrîn cu barbă*

69. *Rodrigo Fernandez d'Almada*

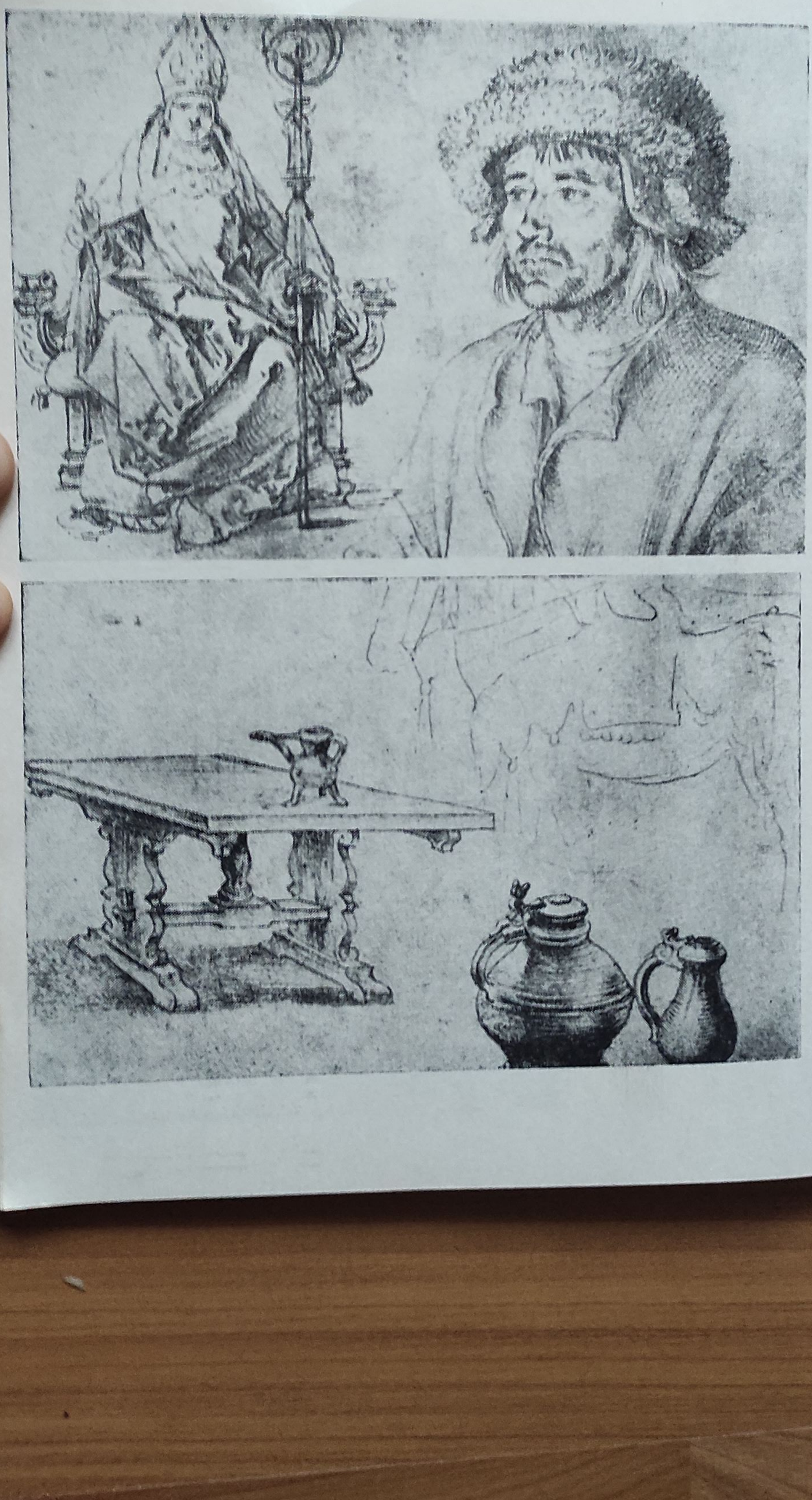

70. *Episcop tronînd;*
Portret-bust al unui bărbat cu căciulă

71. *Masă și câni*

72. *Studiu de peisaj și animale*
(cîs, boi, bubalin, capre)

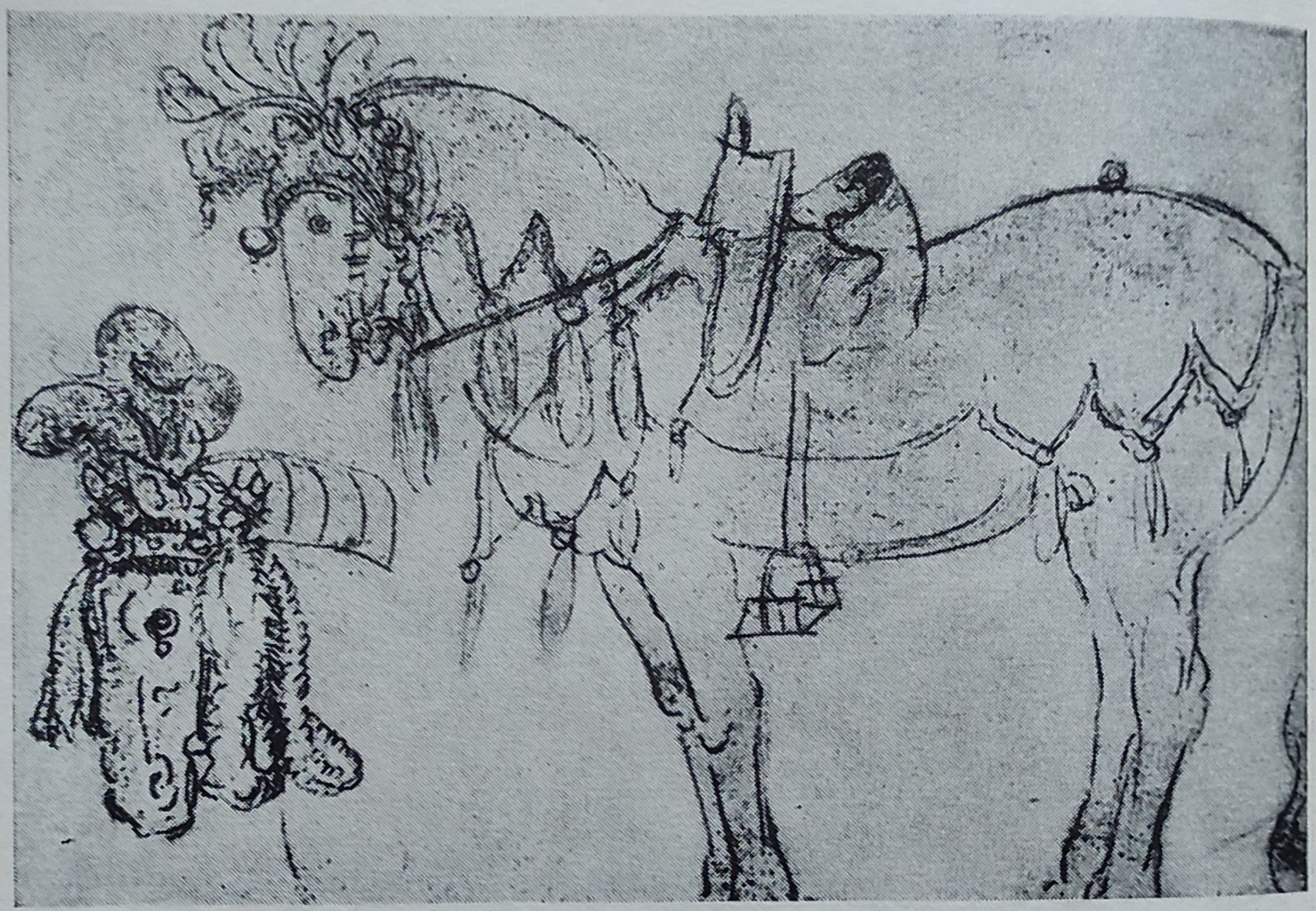

73. *Cal înșeuat, dintr-o procesiune*

74. *Bust de tînăr (Sf. Sebastian?)*

75. *Portretul unei femei cu bonetă ciucurată*

astian?)

76. *Coborîrea în mormînt*

77. *Portret-bust al unui oriental*

78. *Femeie în costum olandez*

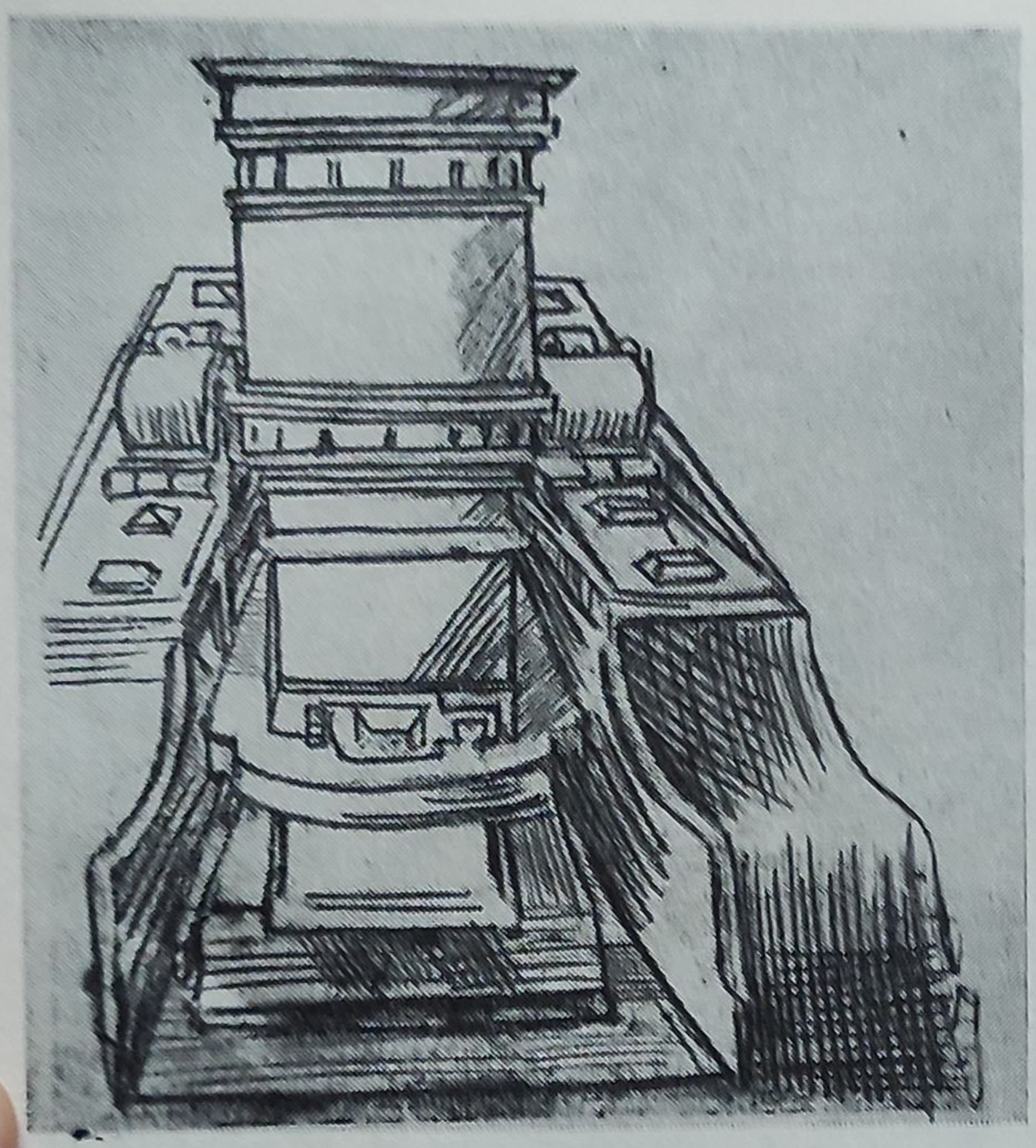

79. *Mortier*

80. *Studii cu nouă reprezentări ale sfîntului Cristofor*

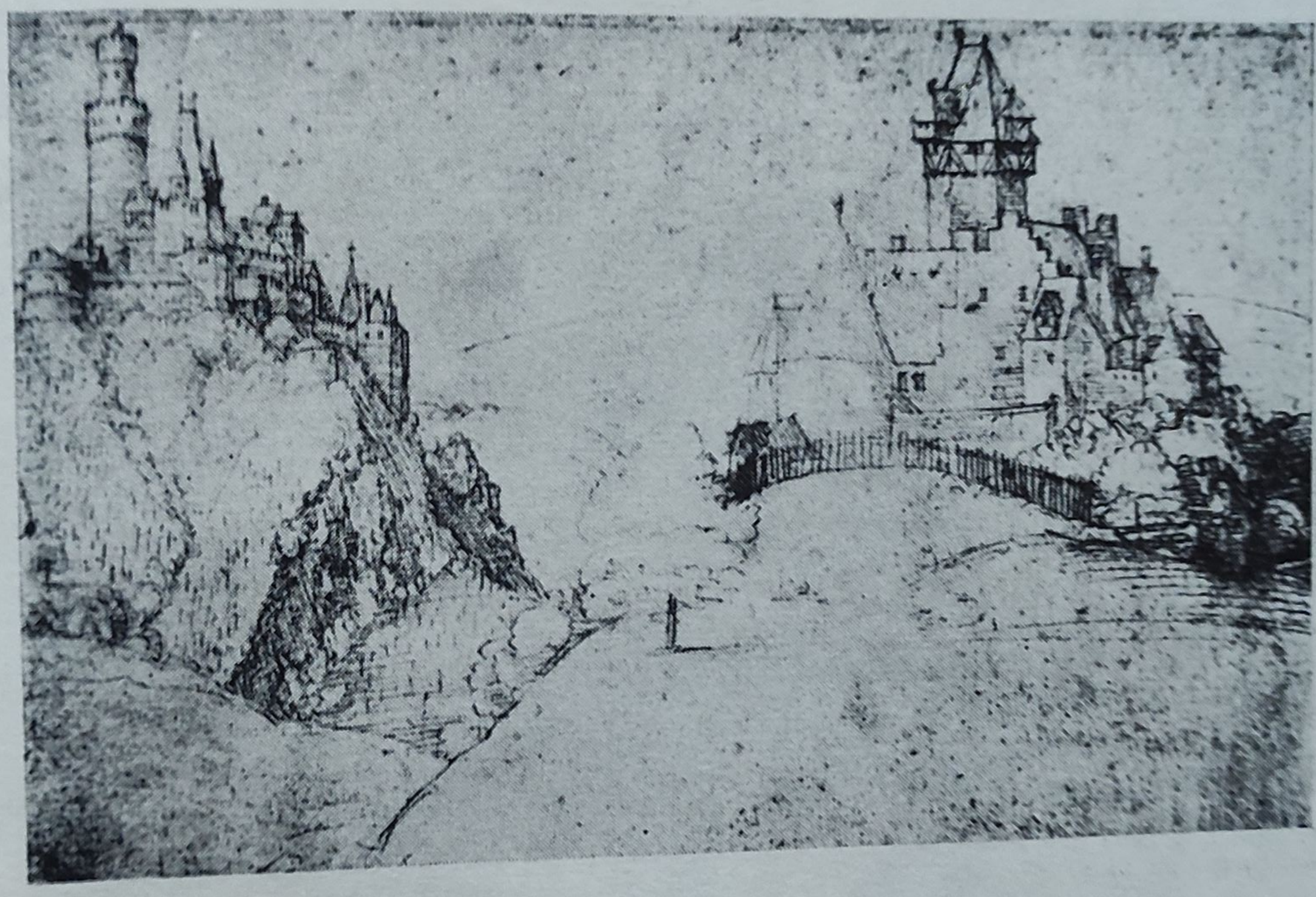

81. *Castelul Rheinfels, lîngă Sankt Goar;*
Castel pe Rin (Stolzenfels?)

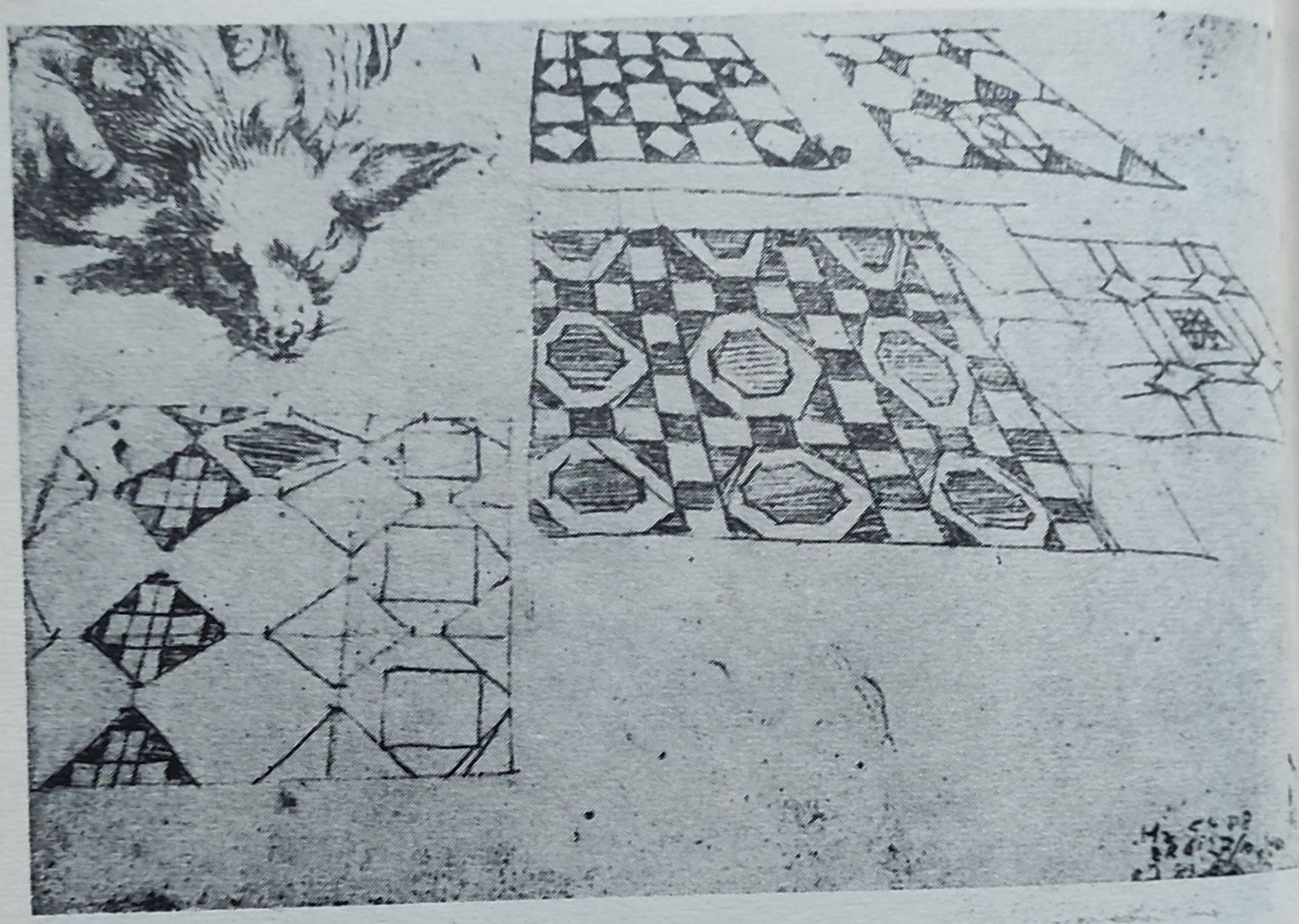

82. *Modele de dale;*
Mîini ţinînd un căţeluş

83. *Leu*

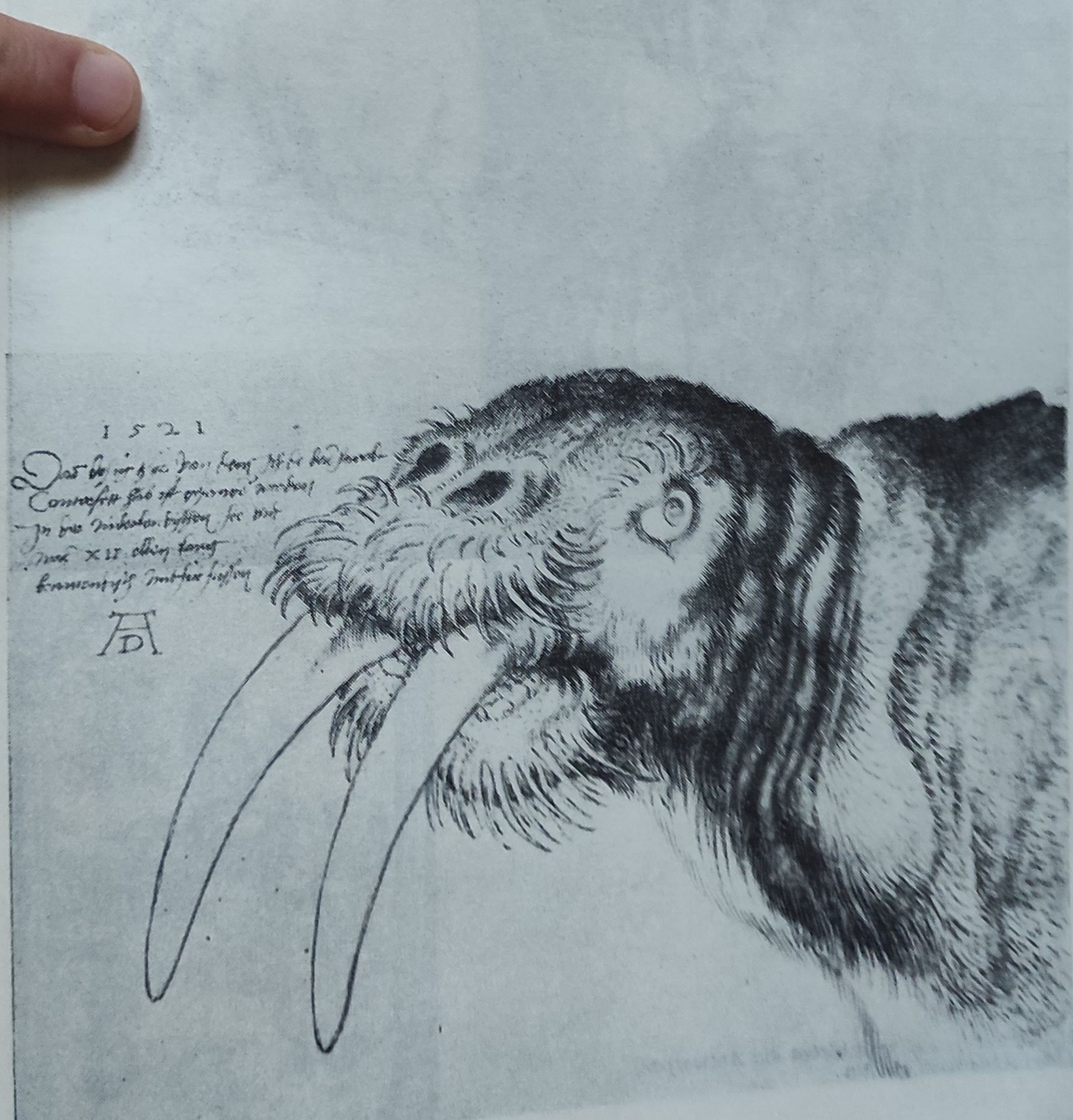
1521
AD

85. *Portret-bust al unui bărbat din Antwerpen;*
lîngă Andernach, pe Rin

87. *Christian II. regele Danemarcei*

86. ***Blazonul lui Jakob Banisius, secretarul lui Maximilian I***
(xilogravură după desenul lui Dürer)

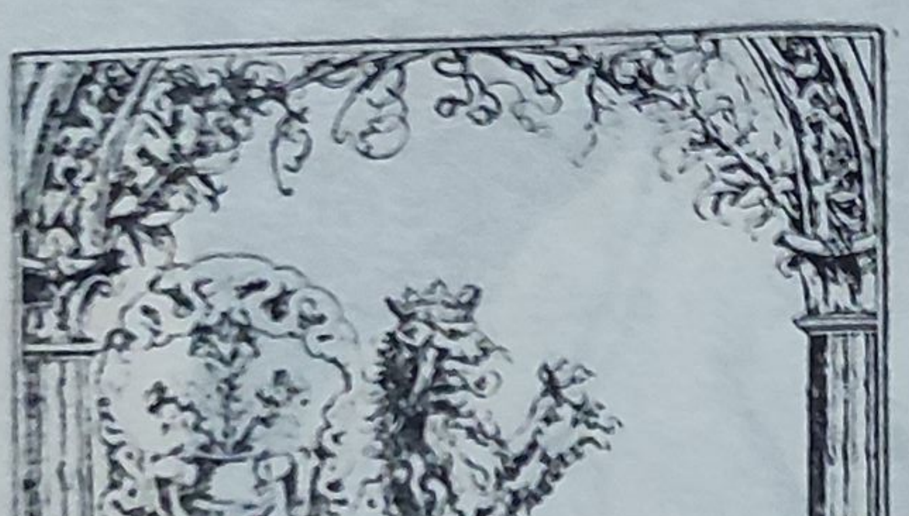

89. *Osteni și țărani irlandezi*

88. *Portret de tînăr*

90. *Oameni de rînd din Livonia (Livland)*

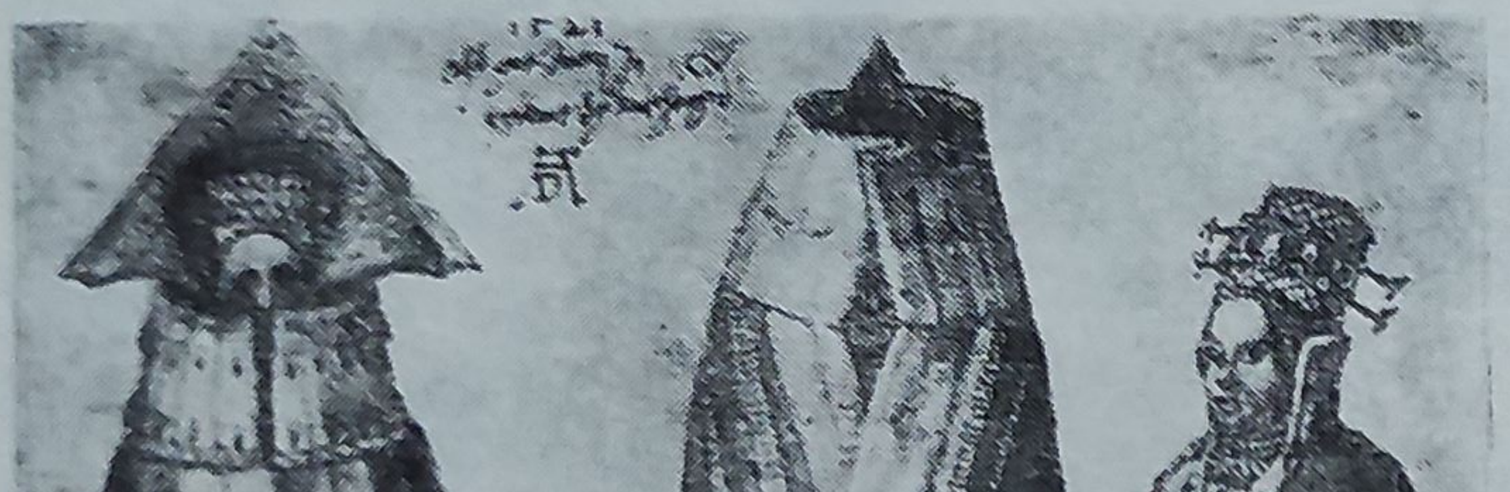

91. *Trei femei din Livonia*

92. *Femeie înstărită din Livonia*

93. *Fetiță cu bonetă din Köln;*
Agnes-Dürer

94. *Studiu de veșmînt (drapaj)*

LISTA REPRODUCERILOR

IN INTRODUCERE

I. Hans Schwarz, *Medalie Dürer* (model), 1520, Braunschweig, Landesmuseum.

II. Prima filă a manuscrisului B (S.I.L. 79, No. 15. fasc. 18), Nürnberg, Stadtarchiv.

III. Sfîrşitul manuscrisului A
I—II Schiţe de pelerine din Ţările de Jos
Sus: 1. Aceasta-i o mantie de femeie, lungă pînă-n pămînt.
2. (în cerc) Această parte se pune pe cap.
Jos: 1. Aceasta e mantia beghinelor;
2. 8 picioare, 3 ţoli; 3. 7 picioare;
4. Această parte se poartă pe cap.
Bamberg, Staatliche Bibliothek

IV. Dürer, *Autoportret în ipostază de „vir dolorum"*, 1522
condei de metal *(„Bleizinn")* pe hîrtie cu preparaţie verde-albăstruie; 40,8 × 29 cm
Fost la Bremen, Kunsthalle.

V. *Dürer bolnav*, 1509/10 (?)
text autograf: *Do der gelb fleck ist und mit dem finger draœff dewt do ist mir we* [Acolo unde e pata galbenă, pe care o arăt cu degetul, acolo mă doare].
peniţă şi acuarelă; 12,7 × 11,7 cm
Bremen, Kunsthalle.

VI. Dürer, *Sf. Ieronim* pictat la Antwerpen, martie 1521
ulei pe lemn; 59 × 48 cm
Lisabona, Museu nacional de Arte antiga.

VII. Dürer, *Portret de tînăr („Bernhard von Resten")*, pictat la Antwerpen, martie 1521
ulei pe lemn; 45,5 × 31,5 cm
Dresda, Gemäldegalerie.

VIII. Dürer, *Lorenz Sterk*, pictat la Antwerpen, 1521
ulei pe pînză; 51 × 32 cm
Boston, Isabella Stewart Gardner Museum.

IN AFARA TEXTULUI

1. PORTRETUL LUI ERASM DIN ROTTERDAM
t.a.: *Erasmus fon rotterlam*

---

t.a.=text autograf

august (?) 1520 (Bruxelles); cărbune;
37,3 × 27,1 cm
Paris, Louvre

2. GRĂDINA ZOOLOGICĂ LA BRUXELLES
t.a.: *dz ist zw prüssell Der dirgartn und die lust hindn aws dem schlos hinab zw sehn*
[Aceasta-i la Bruxelles grădina zoologică şi parcul (?) din spate, văzute de la înălţimea castelului]
august 1520; peniţă; 28,3 × 40 cm
Viena, Bibliothek der Akademie der Künste

3. BLAZON COMPUS PENTRU WILHELM ŞI WOLFGANG VON ROGENDORFF
septembrie 1520; xilogravură după desenul lui Dürer;
62,5 × 44,5 cm

4. AURFĂURAR DIN MECHELEN (MALINES), PROBABIL STEPHAN CAPELLO
t.a.: *ein goltschmit von mechell zw antorff gemacht*
[Un aurfăurar din Mechelen, desenat la Antwerpen]
1520; peniţă; 15,9 × 10,1 cm
Berlin (V.), Kupferstichkabinett

5. DOMUL DIN AACHEN
t.a.: *zw ach das münstr*
[octombrie 1520]; condei de argint;
12,6 × 17,7 cm
Londra, British Museum

6. HANS PFAFFROT DIN DANZIG
t.a.: *Hans pfaffrot von dantzgen 1520 ein starckman*
[Hans Pfaffrot din Danzig, un bărbat voinic]
1520; peniţă; 16,1 × 10,8 cm
Paris, Louvre.

7. DOUĂ FETE ÎN PORT OLANDEZ
[1521]; condei de argint;
12,2 × 16,9 cm
Reversul desenului 11.
Berlin (V.), Kupferstichkabinett.

8. DOI BĂRBAŢI
[1520]; peniţă pe pergament; 6,2 × 4,6 cm
Londra, British Museum.

9. CORUL BISERICII GROOTE KERK DIN BERGEN OP ZOOM
t.a.: *dz ist der new kor zw pergen*
[Acesta-i corul nou la Bergen]
[decembrie 1520]; condei de argint;
13,2×18,2 cm
Frankfurt, Städelsches Kunstinstitut.

10. CĂPITANUL FELIX HUNGERSPERG
t.a.: *Felix Hungersperg der kostlich und ubergerad lawtenschlaher. Das sind dy pesten felix, adolff, samario* [Felix Hungersperg, strălucit și desăvîrșit cîntăreț din laută. Felix, Adolf, Samario — ăștia sînt cei mai buni]
[noiembrie 1520]; peniță;
27,8×20,8 cm
Viena, Albertina.

11. LAZARUS RAVENSBURGER/
MICUL TURN AL PALATULUI VAN LIERE DIN ANTWERPEN.
t.a.: ... *rus* (?) *rafenspurger ... gemacht zw antorff*
[... rus (?) Ravensburger ... făcut la Antwerpen]
[1521]; condei de argint; 12,2×16,9 cm
Berlin (V.), Kupferstichkabinett.

12. PORTRET DE FATĂ
[1520?]; peniță pe pergament; 6,1×4,9 cm
Londra, British Museum.

13. PE MUNTELE MĂSLINILOR
1520; peniță; 20,6×27,4 cm
Basel, colecția R. von Hirsch.

14. PORTRET-BUST AL UNUI BĂRBAT DE 24 DE ANI/
ABAȚIA ST. MICHIEL DIN ANTWERPEN
t.a.: *1520 XXIIII. sant michell zw antorff*
1520; condei de argint; 13,3×19,4 cm
Chantilly, Musée Condé.

15. PRIMĂRIA DIN AACHEN
t.a.: *dz rathaws zw ach.*
[octombrie 1520]; condei de argint;
12,7×18,9 cm
Chantilly, Musée Condé.

16. DOUĂ STUDII DE VEȘMINTE
Figura din stînga desenată după o statuetă de alamă de Jacques Gérines *(Marie de Bourgogne)*
[1520]; condei de argint; 12,3×17,5 cm
Reversul desenului 32
Londra, British Museum.

17. FEMEIE DIN BRUXELLES
t.a.: *1520 zw prwssel gemacht*
[desenat 1520 la Bruxelles]
1520; peniță; 16×10,5 cm
Viena, Albertina.

18. ARNOLD VON SELIGENSTADT
t.a.: *meister ornolt von ... Selgenstat* [Maestrul Arnold din ... Seligenstadt]
1520; peniță; 12,3×9,9 cm
Bayonne, Musée Bonnat.

19. BUST DE FATĂ *(Lucreția?)*
1520; peniță pe pergament; 7,5×5 cm
Londra, British Museum

20. PAUL TOPLER / MARTIN PFINZING
t.a.: *pawll dopler 1520 LXI jor altt. mertn pfintzing XX jor alt. zw ach gemacht* [Paul Topler 61 de ani, Martin Pfinzing 20 de ani. Desenat la Aachen]
[octombrie 1520]; condei de argint;
12,8×19 cm
Berlin (V.), Kupferstichkabinett.

21. PORTUL DIN ANTWERPEN
LA POARTA DE PE SCHELDE
t.a.: *1520 Antorff* [1520 Antwerpen]
peniță; 21,3×28,3 cm
Viena, Albertina.

22. DOI BĂRBAȚI CU UN MĂGAR ȘI O GÎSCĂ
[1521 ?]; peniță pe pergament; 5,3×7,6 cm
Londra, British Museum.

23. VÎSLAȘ
[1521]; peniță; 16×10,3 cm
Fost la Lwów, Muzeul Lubomirski.

24. PURTAREA CRUCII
1520; peniță; 21×28,5 cm
Florența, Uffizi.

25. BLAZONUL LUI LORENZ STAIBER, PATRICIAN DIN NÜRNBERG
[decembrie 1520]; xilogravură după desenul lui Dürer;
31,6×23,8 cm.

26. PORTRETUL-BUST AL UNUI TÎNĂR
1520; cărbune negru și brun;
36,5×25,8 cm
Berlin (V.), Kupferstichkabinett.

27. CĂPITANUL FELIX HUNGERSPERG
t.a.: *Das ist hawbtman felix die kostlich lawtenschlaher. Zw antorff gemacht* [Acesta-i căpitanul Felix Hungerperg, strălucit cîntăreț din laută. Desenat la Antwerpen]
1520; peniță; 16×10,5 cm
Viena, Albertina.

28. OLANDEZE DIN BERGEN OP ZOOM ȘI GOES
t.a.: *zw pergen, zw der gus in selant* [La Bergen, la Goes în Zeelanda]

[decembrie 1520]; condei de argint; 12,9×19 cm
Reversul desenului 35
Chantilly, Musée Condé.

29. PORTRETUL LUI SEBASTIAN BRANT (?)
[august 1520 (Antwerpen)]; condei de argint; 19,4×14,7 cm
Berlin (V.), Kupferstichkabinett.

30. VEDERE DIN BERGEN OP ZOOM
t.a.: *zw Pergen* [La Bergen]
decembrie 1520; condei de argint; 13,3×19,4 cm
Chantilly, Musée Condé.

31. BĂTRÎN CU BARBĂ, VĂZUT DIN FAȚĂ
[1520]; peniță; 16×11,4 cm
Frankfurt, Städelsches Kunstinstitut.

32. CÎINE CULCAT
t.a.: *zw ach gemacht* [desenat la Aachen]
[1520]; condei de argint; 12,3×17,5 cm
Londra, British Museum.

33. PORTRET DE BĂRBAT (JAKOB BANISIUS?)
[septembrie 1520 (Antwerpen?)], cărbune; 34×30 cm
Amsterdam, Rijksmuseum.

34. PORTRET DE BĂRBAT
1521; cărbune; 36,8×25,5 cm
Londra, British Museum.

35. FEMEIE TÎNĂRĂ (SLUJNICA LUI JAN DE HAAS?)/ BĂTRÎNĂ DIN BERGEN OP ZOOM
t.a.: *zw pergen feuertag* (?) [La Bergen]
[1520]; condei de argint; 12,9×19 cm
Chantilly, Musée Condé.

36. BĂRBAT CU BARBĂ
[1521?]
Copie (gravură) după un desen dispărut.

37. PURTAREA CRUCII
1520; peniță; 21×28,5 cm
Florența, Uffizi.

38. PORTRET DE BĂRBAT (BERNAERT VAN ORLEY?)
[august 1520? 1521?]; cărbune; 41×28,2 cm
Paris, Louvre.

39. JOBST BLANCKVELT
t.a.: *Das ist mein wirt zw antorf Jobst Plankfelt 1520* [Acesta-i Jobst Plankfelt, hangiul meu din Antwerpen, 1520]
peniță; 16×10,5 cm
Frankfurt, Städelsches Kunstinstitut.

40. MARX ULSTAT / FRUMOASA FATĂ DIN ANTWERPEN
t.a.: *marx ulstat den hab ich aeff dr se conterfet, dy schon jungfer zw antorf* [Marx Ulstat pe care l-am desenat pe mare. Frumoasa fată din Antwerpen]
1521; condei de argint; 13,2×18,2 cm
Reversul desenului 9.
Frankfurt, Städelsches Kunstinstitut.

41. PORTRET-BUST AL UNUI TÎNĂR
1520; cărbune; 41,2×27,4 cm
Paris, Louvre

42. FECIOARA CU PRUNCUL
1520; peniță; 24,2×20,7 cm
Hamburg, Kunsthalle.

43. BĂTRÎNUL DE 93 DE ANI
t.a.: *Der man was alt 93 jor und noch gesunt und vermuglich zw antorff* [Omul avea 93 de ani, fiind încă sănătos și în putere; la Antwerpen]
1521; desen cu pensula pe hîrtie cu preparație violetă, rehosat cu alburi; 42×28,2 cm
Studiu pentru tabloul *Sf. Ieronim*.
Viena, Albertina.

44. PUPITRU CU CĂRȚI
1521; desen cu pensula pe hîrtie cu preparație violetă, rehosat cu alburi; 19,8×28 cm
Studiu pentru tabloul *Sf. Ieronim*.
Viena, Albertina.

45. TIGVĂ
[1521]; desen cu pensula pe hîrtie cu preparație violetă, rehosat cu alburi; 18×19,2 cm
Studiu pentru tabloul *Sf. Ieronim*.
Viena, Albertina.

46. STUDII PENTRU BRAȚUL STÎNG AL SF. IERONIM
1521; desen cu pensula pe hîrtie cu preparație violetă, rehosat cu alburi; 39,5×28,6 cm
Studiu pentru tabloul *Sf. Ieronim*.
Viena, Albertina.

47. CAPUL BĂTRÎNULUI DE 93 DE ANI
1521; desen cu pensula pe hîrtie cu preparație violetă, rehosat cu alburi; 26,9×20 cm
Studiu pentru tabloul *Sf. Ieronim*.
Berlin (V.), Kupferstichkabinett.

48. NEGRESA KATHERINA
t.a.: *1521 Katherina alt 20 jar*

[1521, Katherina, în vîrstă de 20 de ani]
[martie/aprilie] 1521 (Antwerpen); condei de argint; 20×14 cm
Florența, Uffizi.

49. CASPAR STURM / PEISAJ FLUVIAL
t.a.: *1520 Casper Sturm alt 45 jor zw ach gemacht*
[1520, Caspar Sturm, vîrsta 45 de ani, desenat la Aachen]
condei de argint; 12,7×18,9 cm
Reversul desenului 15.
Chantilly, Musée Condé.

50. PORTRET DE FEMEIE (MARIA?)
t.a.: *awff dem rein gemacht* [desenat pe Rin]
1521; peniță; 15,1×10,4 cm
Olanda, colecție particulară.

51. COBORÎREA ÎN MORMÎNT
1521; peniță; 20,5×29 cm
Florența, Uffizi.

52. SIPET
[1521]; condei de argint; 11,5×16,7 cm
Londra, British Museum

53. STUDII DE CÎINI ȘI DE LEU
t.a.: *zw antorff* [la Antwerpen]
[1521]; condei de argint;
12,7×18,4 cm
Reversul desenului 70.
Berlin (V.), Kupferstichkabinett.

54. AGNES DÜRER ÎN PORT OLANDEZ
t.a.: *Das hat albrecht dürer noch seiner hawsfrawen conterfet zw antorff in der niderlendischen Kleidung im Jor 1521 do sy aneinander zw der e gehabt hetten XXVII Jor*
[Albrecht Dürer a făcut acest desen în anul 1521 la Antwerpen, după soția lui îmbrăcată în veșmînt neerlandez, pe cînd aveau 27 de ani petrecuți împreună în căsnicie]
desen în condei de metal (brun), pe hîrtie cu preparație violetă;
40,7×27,1 cm
Berlin (V.), Kupferstichkabinett.

55. TURCOAICĂ
t.a.: *ein türgin*
1520; peniță; 18,1×10,7 cm
Milano, Biblioteca Ambrosiana.

56. SF. CRISTOFOR
[1521?]; peniță; 18,4×13,8 cm
Besançon, Muzeu

57. DOI LEI
[1521]; condei de argint; 12,2×17,1 cm
Reversul desenului 85.
Berlin (V.), Kupferstichkabinett.

58. PORTRET DE BĂRBAT (NIKOLAUS KRATZER?)
[1521]; cărbune sau cretă; 37,1×28,7 cm
Paris, Louvre.

59. TÎNĂR CÎNTÎND
1521; peniță; 11,3×9 cm
Berlin, (V), Kupferstichkabinett.

60. FEMEIE DESPLETITĂ / SILUETĂ FEMININĂ CU COROANĂ
[1521]; condei de argint; 12,7×18,3 cm
Reversul desenului 79.
Bremen, Kunsthalle.

61. BĂRBAT DIN PROFIL
1521; peniță; 11,2×8,3 cm
Viena, Albertina.

62. PE MUNTELE MĂSLINILOR
[mai '] 1521; peniță; 20,8×29,4 cm
Frankfurt, Städelsches Kunstinstitut.

63. PORTRETUL LUI LUCAS VAN LEYDEN
[iunie 1521 (Antwerpen)]; condei de argint; 24,4×17,1 cm
Lille, Muzeu.

64. PORTRET DE BĂRBAT (considerat mai demult al pictorului Patinier)
1521; cărbune; 36,7×26,4 cm
Fost în colecție particulară.

65. PASĂRE (PELICAN?)
[1521]; peniță pe pergament; 5,6×4,6 cm
Londra, British Museum.

66. LEU CULCAT
t.a.: *zw gent* [la Gent]
[aprilie 1521]; condei de argint;
11,5×16,7 cm
Viena, Albertina.

67. SF. CRISTOFOR
[mai 1521?]; desen cu pensula pe hîrtie cu preparație violetă, rehosat cu alburi;
18,5×14 cm
Londra, British Museum.

68. BĂTRÎN CU BARBĂ
[1521]; peniță; 9,4×8 cm
Londra, British Museum.

69. RODRIGO FERNANDEZ D'ALMADA
[aprilie 1521 (Antwerpen)]; desen cu pensula pe hîrtie cu preparație violetă, rehosat cu alburi;
37,3×27,1 cm
Berlin (V.), Kupferstichkabinett.

70. EPISCOP TRONÎND / PORTRET-BUST AL UNUI BĂRBAT CU CĂCIULĂ

[1521]; condei de argint; 12,7×18,4 cm
Berlin (V.), Kupferstichkabinett.

71. MASĂ ŞI CĂNI
[1521]; condei de argint;
11,5×16,7 cm
Reversul desenului 52.
Londra, British Museum.

72. STUDII DE PEISAJ ŞI ANIMALE (RÎS, LEI, BABUIN, CAPRĂ)
t.a.: *ein sunder tier das Ich ...anderthalben czentn*[*er*] *schw*[*er*]. [Un animal ciudat pe care... greu de un chintal]
1521; peniţă cu porţiuni acuarelate (babuinul);
26,7×37,9 cm
Williamstown, Sterling and Francine Clark Institute.

73. CAL ÎNŞEUAT, DINTR-O PROCESIUNE
[1521]; condei de argint;
12,5×18 cm
Braunschweig, colecţia Blasius

74. BUST DE TÎNĂR (SF. SEBASTIAN?)
[1521]; peniţă; 10,3×8 cm
Londra, British Museum

75. PORTRETUL UNEI FEMEI CU BONETĂ OLANDEZĂ
1521; cărbune; 40×28,1 cm
Londra, British Museum

76. COBORÎREA ÎN MORMÎNT
1521; peniţă; 21×28,9 cm
Nürnberg, Germanisches Nationalmuseum.

77. PORTRET-BUST AL UNUI ORIENTAL
1521; peniţă; 10,7×5,7 cm
Berlin (V.), Kupferstichkabinett.

78. FEMEIE ÎN COSTUM OLANDEZ
[mai/iunie] 1521 [Antwerpen]; desen cu pensula, pe hîrtie cu preparaţie violetă, rehosat;
28,3×19,5 cm
Lynnewood Hall, Elkins Park (Pa.), J. B. Widener.

79. MORTIER
[6 iunie?] 1521 [Mechelen]; condei de argint;
12,7×19,3 cm
Bremen, Kunsthalle.

80. STUDII CU NOUĂ REPREZENTĂRI ALE SFÎNTULUI CRISTOFOR
[mai?] 1521; peniţă; 22,8×40,7 cm
Berlin (V.), Kupferstichkabinett.

81. CASTELUL RHEINFELS, LÎNGĂ SANKT GOAR /CASTEL PE RIN (STOLZENFELS?)
[iulie 1521]; condei de argint; 11×17,8 cm
Braunschweig, colecţia Blasius.

82. MODELE DE DALE / MÎINI ŢINÎND UN CĂŢELUŞ
[1521]; condei de argint; 12,5×18 cm
Reversul desenului 73.
Braunschweig, colecţia Blasius.

83. LEU
1521; acuarelă şi tempera pe pergament;
17,7×28,8 cm
Viena, Albertina.

84. CAP DE MORSĂ
t.a.: *1521 Das dosig thyr van dem ich do, das hawbt conterfett hab, ist gefange worden in der niderlendischen see und was XII ellen brawendisch mit für füssen* [1521. Animalul după care am făcut acest desen, fusese capturat în marea olandeză, avînd o lungime de 12 coţi, culoare maronie (?) şi patru picioare (sic)].
desen în peniţă acuarelat; 20,6×31,5 cm
Londra, British Museum.

85. PORTRET-BUST AL UNUI BĂRBAT DIN ANTWERPEN / LÎNGĂ ANDERNACH, PE RIN
t.a.: *zw antorff 1521. pey andernach am rein* [La Antwerpen 1521. La Andernach pe Rin]
[iulie] 1521; condei de argint; 12,2×17,1 cm
Berlin (V.), Kupferstichkabinett.

86. BLAZONUL LUI JAKOB BANISIUS (JACOPO DEI BANISSI), SECRETARUL LUI MAXIMILIAN I
[1520/ianuarie 1521];
xilogravură după desenul lui Dürer;
25,7×18,1 cm.

87. CHRISTIAN II, REGELE DANEMARCEI
[2 iulie] 1521 (Bruxelles); cărbune; 40×28,7 cm
Londra, British Museum.

88. PORTRET DE TÎNĂR
1521; cărbune; 37,8×27,3 cm
Londra, British Museum.

89. OŞTENI ŞI ŢĂRANI IRLANDEZI
t.a.: *Also gand dy krigsman in Irlandia hindr engelant. Also gend dy pawern in Irlandyen* [Astfel umblă oştenii în Irlanda, dincolo de Anglia. Astfel umblă ţăranii în Irlanda].
1521; desen în peniţă acuarelat; 21×28,2 cm
Berlin (V.), Kupferstichkabinett.

90. OAMENI DE RÎND DIN LIVONIA (LIVLAND)
t.a.: *In eyflant gett das gemein volg also*

[În Livonia, oamenii de rînd umblă astfel]
[1521]; peniță și acuarelă; 19,1×20,1 cm
Paris, Louvre.

91. TREI FEMEI DIN LIVONIA
t.a.: *Also gat man in eyflant dy mechtign*
[Astfel umblă oamenii de vază în Livonia]
1521; peniță și acuarelă; 18,7×19,7 cm
Paris, Louvre.

92. FEMEIE ÎNSTĂRITĂ DIN LIVONIA
t.a.: *Also gand dy reichen frawen in eiffland*
[Astfel umblă femeile cu stare în Livonia]
1521; peniță și acuarelă; 27,5×18,5 cm
Paris, Louvre.

93. FETIȚĂ CU BONETĂ DIN KÖLN / AGNES DÜRER
t.a.: *Cölnisch gepend. auff dem rin mein weib pey popart* [Bonetă (?) din Köln. Soția mea pe Rin, la Boppard]
[iulie 1521]; condei de argint; 12,9×19 cm
Reversul desenului 66.
Viena, Albertina.

94. STUDIU DE VEȘMÎNT (DRAPAJ)
[mai/iunie] 1521 (Antwerpen)
desen cu pensula pe hîrtie cu preparație violetă,
rehosat cu alburi; 28×21 cm
Viena, Albertina.

CUPRINS

INTRODUCERE 5
NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI 16
JURNALUL CĂLĂTORIEI ÎN ȚĂRILE DE JOS
Călătoria de la Nürnberg la Antwerpen 17
La Antwerpen 20
Vizita la Mechelen și Bruxelles 24
Din nou la Antwerpen 26
Călătoria la Aachen și Köln 28
Al treilea popas la Antwerpen 31
Excursia în Zeelanda 32
Al patrulea popas la Antwerpen 34
Vizita la Brugge și Gent 38
Al cincilea popas la Antwerpen 40
Din nou la Mechelen 44
Ultimul popas la Antwerpen 45
Călătoria și ultima vizită la Bruxelles 48
Drumul de întoarcere, prin Köln 48
NOTE 50
BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ 59
REPRODUCERI 61
LISTA REPRODUCERILOR 130

REDACTOR:
SIMONA KESSLER
TEHNOREDACTOR:
DOINA ELENA PODARU

BUN DE TIPAR: 30 IANUARIE 1990
APĂRUT: 1990; COLI DE TIPAR: 17.
ÎNTREPRINDEREA POLIGRAFICĂ SIBIU
ȘOS. ALBA IULIA NR. 40
ROMÂNIA

19

DÜRER

JURNALUL CĂLĂTORIEI ÎN ȚĂRILE DE JOS

LEI

ISBN 973-33-0074-8

EDITURA MERIDIANE